MUZAFFER İLHAN ERDOST

TÜRKİYE'NİN YENİ-SEVR'E ZORLANMASI ODAĞINDA ÜÇ SİVAS

ONUR YAYINLARI

BİRİNCİ BASKI
EYLÜL 1996

TÜRKİYE'NİN YENİ-SEVR'E ZORLANMASI ODAĞINDA

ÜÇ SİVAS

MUZAFFER İLHAN ERDOST

ŞAHİN MATBAASI
ANKARA
ISBN 975-351-013-6

İÇİ

7 Çok Bişey Bi Yazı "Üç Sivas"

TÜRKİYE'NİN YENİ-SEVR'E ZORLANMASI ODAĞINDA
ÜÇ SİVAS
15-88

15 Sivas 1978, 1993, 1996 Olaylarına Karşılaştırmalı Bir Bakış
23 Sivas Olayları ve PKK Olgusu
27 Sivas Odağında "Türkiye Cumhuriyetini Anadolu'dan Sökmek"
29 "Yeşil Kuşak"tan Tarikat Panislamizmine
33 "Panislamizm"e Yeni Yol: "Pan-Nurculuk"
37 Sivas ve Hoşgörü
38 Sünniliğin Politikleşmesi: Nakşbendilik
41 "Molla" Şiiliği ve Anadolu Aleviliği
44 Petropolitik Savaşım Odağı Olarak Sivas
44 Aziz Nesin ve "Şeytan Ayetleri"
45 İran Hizbullahı mı? Hizbul-Kontra mı?
49 Tasarlanan Petrol Boru Hatları Yolu ve Sıcak Çatışma Alanı
51 Samsun'dan Mersin'e Petrol Boru Hattı Tasarımı ve Sivas-Samsun Yolu
54 Petrol Coğrafyası ve Kürt Sorunu
56 ABD Türkiye'ye Yeni "Rol" Veriyor
58 "Pantürkizm" ve Boru Hattı Tasarımları
63 ABD-Rusya Kutuplaşması Kıskacında Türkiye
66 Sevr Andlaşmasından Yeni-Sevr Arayışlarına
66 Yeniden-Paylaşım Kutuplaşmasının Kürt, Ermeni, Grek Sorunu Olarak Türkiye'ye Yansıması
72 Birleşmiş Milletler Ulusal Kurtuluş Savaşları Statüsü Açısından Irkçı, İşgalci ve Sömürgeci Olmanın Anlamı ve Amacı
77 Sonuçlar
77 (a) Olaylar Sivas'la Sınırlı Değil
80 (b) Ulus, Kavimler Koleksiyonu Değil
83 (c) Yeni-Sevr'e Zorlanmak
84 (d) Ortak Düşmanları: Bağımsızlıkçı Aydınlar
86 (e) Sivas'tan Kürt Sorununa: Türkiye'nin Demokratikleşmesi

FAŞİSTLEŞTİRMEDE ÖZEL YÖNTEMLER, YENİ UYGULAMALAR
SİVAS'TAN GAZİOSMANPAŞA'YA
89-106

89 (1) Sivas Katliamına, Tutanak, Rapor ve Basından Panoramik Bir Bakış
94 (2) Komünizm "Umacı" / Dinin Canlandırılması / Şoven Milliyetçiliğin Yükselişi / Demokrat ve İlerici Olarak Alevi Katliamı

96 (3) Şeriatçı Görüş ve Cumhuriyeti Yıkma / PKK ve Türkiye Cumhuriyetini Dağıtma / Kürtlerin "Kurtuluş"u
97 (4) Dinsel ve Şoven Gericiliğin Sayısal Güçlenmesi / Özel Savaş Yöntemi Olarak "Tahrik"
101 (5) Yasal-Olmayan Oluşumlar / İki Uç Sağın, Demokrat Yığınlar Azaltılarak Güçlendirilmesi
103 (6) Sivas'ın Sürekli Yoksullaşması ve Nüfusun Sürekli Azalması
104 (7) Gaziosmanpaşa'da Alevi Yoğunlaşması ve Demokrat ve İlerici Oylara Yansıması

ALEVİ-SÜNNİ ÇATIŞMASI YOK, FAŞİST SALDIRI VAR
107-111

"BEYAZ BAŞÖRTÜLÜ KADINLAR" VE *DESPARECİDOS* ŞAİR
112-125

ÇOK BİŞEY Bİ YAZI "ÜÇ SİVAS"

Yaptıklarıma "resim" denebilirse, on yıldır resim de yapıyorum. İlk resim, iki el büyüklüğünde bir kağıda boyanarak yapılmış dört postal ve bir gövdeden oluşuyordu. Nefti dört postalın darbeleri altında kırmızıdan kızıla yığılmış bir gövde. Yayıncı savaşımımızı simgeleyen "olay"ı görselleştirmek istemiştim. Böyle başlamıştım resim yapmaya. Sonra giderek değişik yöntemler de denedim. Kimi zaman ne yapacağımı tasarlamadan başladım resim yapmaya. Yani kimi resimler resim yapma sürecinde oluştu.

"Üç Sivas"a başlarken, aynı olmasa da, benzer bir durumda duyumsadım kendimi. İki sayfalık bir yazıydı tasarladığım. Şubat 1966 Sivas kırsalı olaylarını gözeterek, geçen yıl yayınlanan Sivas kıyımını yorumlayan yazıma bir ek yazmayı düşünmüştüm. Ne var ki, iki sayfaya sığamadım. Giderek kendimi sayfayla da sınırlamak istemedim. Okurun an-

layacağı gibi, başladığı yerde durmadı yazı, yayıldı, dağıldı, eklendi, zorlandığı anlar oldu. Biterken bile bitirilemedi. Bu nedenle de, Can Yücel'in deyişiyle, "*çok bişey*" "*bi yazı*" oldu "Üç Sivas".

Süreçler birbirine karışmıştı ama, gene de süreçlerin tersine çevrildiği Marquez'in *Kırmızı Pazartesi*'ne benzetilemezdi. "Cinayet", Sivas kıyını ve kıyınlarıysa, bunun nasıl olduğunu daha başlarken yazmıştım çünkü. Ama "cinayet"in niçin işlendiğini ararken, oraya buraya dağılmış, toparlanamamıştım. Toparlanmak da istemeyecektim. Çünkü, yöntemim, aynı zamanda düşünüşümün açılımını içinde taşıyordu. Sonunda söylediğimi başlarken düşünmüş değildim. Bitirdikten sonra, bitirirken vardığım sonuçları, başlangıçta da varılmış sonuçlarmış gibi yeniden yazmayı da istemedim.

En çok da, ulusal ve evrensel (enternasyonal) arasındaki diyalektik ilişkiye, yalnızca olgulardan ve eylemlerden yaklaşabilmiş olmam, eleştirel sorulara neden olacaktı, sezinliyordum bunu.

Pratikte, ulus ve ulusallık ile proleter enternasyonalizm arasındaki diyalektik bağın yadsınarak, bu ikisi arasındaki *karşıtlığın* öne çıkarılmış olması, sorunumu daha da ağırlaştırıyordu. Biçimsel olarak ulusal ve içerik olarak evrensel olan ile, görünüşte evrensel ama içeriği bakımından ulusal olan, kısacası kapitalist (burjuva) olan ile sosyalist (proleter) olan arasındaki özsel farklılık gözardı edildiği gibi, küreselleşme, bir başka deyişle sermaye "enternasyonalizmi", denebilirse proleter enternasyonalizmi gibi dayatılmak isteniyordu. Uluslaşmanın süreçleri ve anlamı, ezen ve ezilen ulus karşıtlığı, emperyalist dönemde ulusal sorunun ilerici ve gerici niteliği, tümü, "diyalektik" özlerinden soyutlanmıştı. Doğal ki, marksizmin, tüm toplumsal değişme ve gelişmelerin belirleyici öğelerinden biri olarak, emeğin, en küçük birimlerden evrensel birliğe bütünleşmesi anlamında enternasyonalizm, tartışmalarda dışlanmamışsa.

Enternasyonalizm, en genel anlamıyla, gelecekte, tüm ulusların insanlık okyanusunda buluşması, yani ulusal sınır-

ların silinerek tüm insanlığın kaynaşmasıdır. Ne var ki, enternasyonalizmin yerini, Balkanlardan Orta Asya'ya, Kafkaslardan Basra Körfezine, tüm etnik toplulukların, birbirlerinden federal sınırlarla ayrıldığı, ama herbirinin birbiriyle önce bölgesel ölçekte (Balkanlar, Ortadoğu, Kafkaslar, Orta Asya ölçeğinde) federatif birlikler oluşturduğu, giderek konfederasyonlarda birleştikleri yeni ve daha büyük bir "birlik"in "yaratılması" düşüncesi almaya başlamışsa burada insanlığın kaynaşacağı bir birlikten değil, uluslararası sermayenin yerel egemen gericilikle bütünleşeceği, emekçilerin ise, boylarına, soylarına, dinlerine, mezheplerine, tarikatlarına göre bölüneceği bir birlikten sözetmek daha doğru olurdu. Çünkü, böyle bir birliğin, yani konfederasyonun tepesinde, onun mimarı, uluslararası sermayeye kumanda eden devletin bayrağı dalgalanmasa da, kırbacının şaklayacağı açıktı.

"Üç Sivas"ı yazdıktan sonra, vardığım vargılar açısından, daha önce Türkiye basınında yayınlanan iki materyali yeniden değerlendirme gereğini duydum. Bunlardan biri, Türkiye'nin yeniden paylaşımı haritasıydı. İkincisi de, "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu" senaryosu.

Birincisi, Sevr Andlaşmasında kararlaştırıldığı gibi Anadolu'nun (Türkiye'nin) yeniden paylaşımı esas alınarak* düzenlenmiş bir haritaydı. *Meydan* gazetesinin haberine göre, harita, merkezi Amerika'da bulunan "*The World Commitee to Liberate the Fatherlands*" ("Anavatanları Kurtarma Dünya Komitesi") tarafından hazırlanmış ve bu komitenin toplantısını yaptığı Yunanistan'da dağıtılmıştı. "*Fight the Tur-*

* "Sevr Andlaşması" ile aynı gün yürürlüğe girmesi kararlaştırılan "Üçlü Anlaşma", ikisi birlikte, Sevr Andlaşması olarak algılanıyor. Sevr Andlaşması, karşı taraf olarak "Padişahı Şahaneleri"nin de imzasını (onayını) taşır. "Üçlü Anlaşma" ise, Sevr Andlaşmasını hazırlayan İngiliz, Fransız ve İtalyan delegasyonu arasında (kendi aralarında) kabul edilerek imzalanmış bir "anlaşma"dır. Anadolu'da "Fransız sömürü bölgesi" ile "İtalyan sömürü bölgesi", üçlü anlaşmayla belirlenmiştir. Sarayın yani İstanbul hükümetinin onayı alınmamış, uygulamaya konacağı zaman, bilgi verilmekle yetinilmiştir. (Bkz: Gazi M. Kemal, *Nutuk/Söylev*, Cilt II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 1006-1009 / Osman Olcay, *Sevres Andlaşmasına Doğru*, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1981, s. 542-545, 579-583.)

kish Oppression Liberate the Fatherlands" ("Türk Baskısına Karşı Savaş, Anavatanı Kurtar") yazılı haritada Ege ve Trakya (İstanbul batı yakası dahil) "Yunanistan", Doğu Karadeniz "Pontus Grek (Yunan) Devleti", Doğu Anadolu "Ermenistan", Güneydoğu Anadolu "Kürdistan", Akdeniz ('Mersin'den Maraş'a: Kilikya) "Suriye Toprakları" olarak gösteriliyordu. (Bkz: *Meydan,* 9 Ocak 1996).

Bu tür haritaları ve yayınları, hemen her ülkede olabileceği gibi ülkemizde de, şoven gericiliğin "tahrik" ya da "propaganda" malzemesi olarak kullanabileceği ve bu nedenle de, kimi zaman bu malzemelerin propaganda yapmak ve tahrik etmek isteyenler tarafından üretilmesi olasılığı bulunduğu da gözardı edilmemek gerekir. Buna karşılık bu haritada sergilenen amaçlar ile Türkiye'nin içten ve dıştan zorlandığı olaylar arasındaki örtüşmeyi görmezlikten gelmek de, doğru bir tutum olamaz. En azından yazılanları ve söylenenleri bilmek, yığınların bilgisine sunmak demokrasinin olmazsa olmaz koşulu olduğu için.

Şu da var: Türkiye'yi yeniden-paylaşma düşüncesinin, değişik amaçlarla da olsa, geçmişten bugüne gündemde tutulduğu biliniyor. Bunlardan biri, Sevr Andlaşmasını esas alan ve onu yeniden gözden geçirerek düzenleyen paylaşmadır. Hemen yukarda sözü edilen harita, bu düşüncenin ürünüdür. Bir de, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Adriyatik ile Çin Seddi arasındaki alana egemen olmak amacıyla ve daha büyük bir bütünün parçası olarak Türkiye'nin şu ya da bu nedenle bölünmesini öne çıkaran tasarımlar vardır.

Dolayısıyla, üzerinde durmak istediğim ikinci nokta, "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu" senaryosuyla ilgilidir. *The New York Times*'ta yayınlanan bir yazıya göre, "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu", Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla "boşlukta kalan" "sömürgeler" ile aynı coğrafi alan içersinde bulunan "dost ülkeler"in "gönüllü" katılımıyla oluşacaktır.

Kuşkusuz, bu tür senaryoları üretmek kolaydır, ama her zaman gerçekleşmesi aynı ölçüde kolay değildir. Bu nedenledir ki, *The New York Times*'ta ileri sürülen "Üçüncü Ameri-

kan İmparatorluğu" görüşü, gene bir başka Amerikan gezetesinde, *Washinton Post*'ta, "coğrafi bir saçmalık" olarak nitelenmiştir. *Yeni Şafak* ise, "İşte Üçüncü ABD İmparatorluğu" başlığı altında yayınladığı haberde, Michael Lind'in yazısının çok ilginç ve yankılar uyandıran bir tez olarak nitelendiğine ilişkin görüşlere yer veriyor. (*Yeni Şafak,* 12 Ocak 1996.)

" 'Üçüncü Amerikan İmparatorluğu' ve Türkiye" başlıklı yazısında Cengiz Çandar, Jacop Heilbrunn ile Michael Lind'in ortak imzasını taşıyan ve *The New York Times*'ta yayınlanan *"Third American Empire, With a Balkan Frontier"* ("Bir Balkan Sınırı ile Üçüncü Amerikan İmparatorluğu") yazısını, "Tükiye'yi ve geleceğini doğrudan ilgilendiren" "son bir yıl içinde (Çandar'a New York'tan telefon eden önemli diplomata göre son on yıl içinde) yazılmış en önemli makale" olarak niteliyor. (*Sabah*, 6 ve 7 Ocak 1996.)

Makalenin yazarları Heilbrunn ve Lind'in ad olarak önemleri, Başkan Clinton'ın "ideolog ekibi" arasında sayılmalarından geliyormuş! Yani Amerikan stratejik ufuklarına ilişkin değerlendirmeleri, yalnızca kendilerinin değil, Amerika Birleşik Devletlerinin "siyasi tercihleri"ni de yansıtıyormuş!

Yazarlar, "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu"nun sınırlarını, batıda (Bosna dahil) Balkanlar, doğuda NATO'nun doğu sınırı olarak belirtmişler. Yeni tipte bir sömürgeleştirme politikası olduğu yazarları tarafından açıkça belirtilen "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu"nun doğu sınırını, Çandar, Orta Asya ülkelerini de içersine alacak biçimde Çin Seddine kadar genişletiyor. Doğal ki, çok değil üç-beş yıl önce gene ABD'li stratejistler tarafından tasarlandığı gibi, Türkiye ile Orta Asya cumhuriyetleri arasında bir federasyonun gerçekleşmesi durumunda, Türkiye'nin doğu sınırı gibi, NATO'nun doğu sınırının da Çin Seddine dayanacağını düşünmek olasıdır. Ama Çandar, bunu, "Orta-Doğu"nun eski tanımı içersinde arıyor:

"Ortadoğu kavramı içine, Birinci Dünya Savaşı sonuna dek, bu kavram içinde yer alan Orta Asya'yı da yerleştirmek gerekiyor.

Yani "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu"nun alanı Orta Asya'dan gelip *Kafkasya üzerinden* Balkanlara [yani Çeçenistan ve Kırım'dan Bosna'ya] uzanan ve Ortadoğuyu da içine alan yay ve eksen olacak." (*Sabah*, 7 Ocak 1996.)

Amerikan imparatorlukları, yazarlara göre, ABD'nin sınırları dışında (ilki Uzak-Doğuda, ikincisi Hitler işgalinden kurtulan Kuzey Avrupa ülkelerinde), "yenilgiye uğramış büyük güçlerin eski imparatorlukları üzerinde" yerleşerek ve yayılarak oluşturulmuş. "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu"nun "yüreği", yazarlarının söylemiyle, "Bir zamanlar Osmanlı Türkler tarafından yönetilen bölgeler"dir, yani daha sonra Sovyetler Birliği içersinde kalmış ya da onun sosyalist müttefiki olmuş Osmanlı İmparatorluğu topraklarıdır; "eksenini" de, Ortadoğu-Balkanlar oluşturmaktadır; "payanda"sı ve "denge noktası" ise, Çandar'a göre, Türkiye'dir!

"Denge *noktası*", bir ülke olursa, bu ülkenin de "denge noktası" olmak gerekir, ve "Üç Sivas"ta, Sivas'ın bir odak, bir düğüm noktası olduğu birkaç kez yinelenecektir. İlkin Sivas'ta kentsel alanın, daha sonra Sivas'tan doğuya (Tunceli'den Erzurum'a) ve gene Sivas'tan güneye (Kahramanmaraş'tan Hatay'a) kırsal alanın alevi topluluklardan arındırılması amacıyla ve herbiri ayrı bir kıyımla sonuçlanan toplumsal olaylar ile "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu" tasarımı arasında birbiriyle örtüşen yakın bir ilişki bulunduğu vargısı, pek yanlış olmayacak. Çünkü bu "imparatorluğun" *yüreğinde* "Osmanlı İmparatorluğu" içinde yer alan bölgeler bulunacağı gibi, imparatorluğu oluşturan alt-ulusların kimliği de "gayriresmi müslüman uluslar"dan oluşacaktır. "Amerika Birleşik Devletlerinin siyasi tercihlerini de yansıtan" yazarların şu görüşleri, sanırım, sorunun canalıcı yönünü açıklamamıza olanak sağlayacaktır:

"Bill Clinton, Bosna'ya 20.000 asker gönderme kararını, Amerika'nın Avrupa ile ittifakının doğal uzantısı olarak tanımlıyor. Fakat Bosna'yı NATO'nun doğu sınırı olarak görmek yerine, Amerika'nın Ortadoğu'da hızla genişleyen nüfuz alanının batı sınırı olarak görmeliyiz.

"İkinci Dünya Savaşı'na kadar, Balkanlar'ın, Avrupa'nın değil,

'Yakın Doğu'nun bir parçası olarak addedildiğini hatırlamalıyız. Amerika'nın, bir Bosna Müslüman devleti konusunda Avrupalı müttefiklerinden daha istekli olması, diğer şeylerin yanısıra, Körfez'den Balkanlar'a uzanan alanda gayriresmi bir Müslüman uluslar dizinin lideri olarak, Amerika'nın yeni rolünü ortaya koyan bir olgudur." (*Sabah,* 6 Ocak 1996.)

Bu iki paragraf bile, Türkiye'de yaşanan kimi toplumsal olayları, siyasal değişimlerin ardındaki nedenleri açıklamamıza olanak sağlıyor. TRT'nin bültenlerindeki haber sıralamalarına ve yinelemelerine bir göz gezdirerek, bu iki paragrafın ardındaki amacı ve Türkiye'nin izlediği dış politikanın kaynağını da kendimize açıklayabiliriz. Doğal ki Sivas bunun dışında değil.

Değildi de. Çünkü, 2 Temmuz Sivas kıyımının hemen ardından Emniyet Genel Müdürlüğünün raporunda, 36 kişinin ölümüne neden olan olayların "Batının stratejik uygulamalarından biri" ve "yabancı ajanların provokasyonu" olduğu görüşüne yer verilerek şu değerlendirme yapılmıştı: "Yeni dünya düzeni içersinde, Türkiye'nin, Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkaslar'da etkin görev alması isteniyordu. Buradaki amaç, Japon ve Alman sermayesinin, bu bölgelerdeki etkinliğini kırmaktı." (*Cumhuriyet*, 8 Temmuz 1963.)

Açıktı ki, Alman ve Japon sermayelerine karşı Amerikan sermayesinin egemenliğini amaçlayan "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu", Sivas kıyımından önce tasarlanmış, denebilirse kıkırdaklaşmıştı. Sivas, Balkanlardan Kafkaslara ve Orta Asya'ya, Amerikan, Alman, Japon ve Rus sermayelerinin ve bu sermayelerin çıkar yörüngesindeki devletlerin ve bu çıkar çatışmalarının gölgesinde kimi ulusal-toplulukların yeniden paylaşım savaşımının odağı olarak gündemdeydi.

Son olarak eklemek gerekirse, "Üç Sivas"a kimilerinin kızacağını, kimilerinin kirli gülüşleri arasından bakacağını düşünebiliyorum. "Kirli gülüşler" için değilse de, kızacakların bir kısmı için "varsın kızsın" demek istemiyorum. Çünkü, bu ülkede, benim gerçekten (fiilen) köleleştirilmeme karşı, onlarla birlikte savaşım vereceğimin bilincindeyim. Bu nedenle de, kimileri için, kızsınlar ama önyargılı olmasınlar de-

mekle yetineceğim. Çünkü, genellikle Türkiye devrimcisi, son yıllarda, özellikle de 12 Eylülden sonra, kimi önyargılarla kendisini öyle mumyaladı ki, önyargılarını *tabulaştıracak* kadar devrimci diyalektikten kendini yalıttı.

6 Ağustos 1996

TÜRKİYE'NİN YENİ-SEVR'E ZORLANMASI ODAĞINDA
ÜÇ SİVAS

SİVAS 1978, 1993, 1996 OLAYLARINA KARŞILAŞTIRMALI BİR BAKIŞ

1978 Sivas-Kahramanmaraş-Çorum olayları ile 1993 Sivas olaylarının ortak özelliği, egemen gericiliğin, emekçi halkın ilerici kesimi ile gerici kesimini birbiriyle çatıştırmış olmasıdır.

1978 olayları ile 1993 olayları arasında farklar da var:

Birincisinde, 1978'de, devrimci demokratikleşmeye yönelik faşist saldırı, geleneksel alevi-sünni ayrımından yararlanmıştı, öldürülenler çoğunlukla aleviydi. İkincisinde, 1993'te, demokrat ve devrimci aydınlara saldırı, islamın onurunu savunma biçimine bürünmüş olmakla birlikte, burada da, kıyına (katliama) sünni topluluğun destek vermiş olmasının nedenini, alevi-sünni ayrımında aramak gerekir.

İkisi de "dinsel" görünümlü olmakla birlikte, ikisinin de ardındaki amaç din değildi.

3 Eylül 1978 Sivas olaylarında 9 kişi ölmüş, 110 kişi yaralanmıştı. Olay, basına göre, "Alibaba Mahallesinde çocuk

kavgasından çıkmış"tı. Sünni toplluluk arasında ise, "alevilerin cami yaktığı" söylentisi yayılmıştı. Sivas CHP İl Başkanının, CHP il başkanları toplantısında verdiği bilgiye göre de, "milliyetçi geçinenlerin bir bakkal dükkanında 12 yaşındaki bir kız çocuğunu çırılçıplak soyarak jiletlemeleri" üzerine başlamıştı. Belli ki "milliyetçi geçinenler" sünni, "kız çocuğu" aleviydi.

Sivas kıyınını, Kahramanmaraş kıyını izlemişti. Çocuk, gelin, genç, yaşlı, 110'dan fazla insanın öldürüldüğü kıyının niteliğini açıklamak için, iddianameye yansıyan birkaç sloganı yinelemek yeterli olacaktır sanırım: "Komünistler Ulucamiyi yıkıyor, din elden gidiyor!", ya da "Komünistler, aleviler dışarıya çıksın, hepinizi öldüreceğiz!", ya da "Elinde silahı olan, bıçağı baltası olanlar gidelim, bu kızılbaş kafirleri vuralım!"[1]

1978 Kahramanmaraş olayları daha yeniyken, "komünist katliamı, bir mezhep mensupları katlediliyormuş gibi gösteriliyor!" (MHP sözcüsü) denilecek, öldürülenlerin, alevi oldukları için değil, "komünist" oldukları için öldürüldüğü duyumsatılmış olacaktı. Ne var ki, bebeler alevi doğmuştu ama, komünist miydi? Bunlar konuşulamayacaktı!

2 Temmuz 1993'te, Sivas'ta, Pir Sultan Abdal Şenlikleri dolayısıyla, geleneksel alevi kültürü ile laik, ilerici, sosyalist kültür aynı etkinliğin farklı bölümlerinde birbirlerini bütünlemiş gibiydi. "Cami cemaati", yani sünni topluluk, islamın (Peygamberin ve Kuran'ın) saygınlığına ve onuruna bir saldırı olduğu söylentisiyle kıyına çağrılmış, sonuçta, 35 aydın canlı olarak yakılmıştı. Asıl amaç ise, Sivas'tan Samsun'a kendisi için bir yol açmak isteyen PKK'nın, Sivas'ta bulması olası barınma ortamını ortadan kaldırmaktı.

Ocak/Şubat 1996 Sivas olayları ise, Temmuz1993 kıyınının "gizli" amacını, Sivas kırsalında açığa vurdu. Burada "öldüren"in kimliği gizlenmedi. Öldürülenler kendilerini "gerilla" olarak adlandırmışlardı ve bölgede bulunmalarının nede-

[1] "İddianame"den aktaran: Muzaffer İlhan Erdost, *Faşizm ve Türkiye 1977-1980*, Onur Yayınları, Ankara 1995, s. 208-209.

ni, örgütlerine, "paramiliter" (kendisi asker olmayan ama askeri amaçlı) bir egemenlik sağlamaktı. Dolayısıyla "devlet"in güvenlik güçleriyle çatışmayı seçtikleri için kırsal alandaydılar.

Ne var ki, Sivas kırsal kesiminde, özellikle alevi köylülük, "teröristler"e lojistik destek sağlamış olacağı ya da sağlayacağı varsayımıyla, toplu olarak gözaltına alınacak, işkence görecek, köylerini terketmekle karşı karşıya bırakılacaktı. Köylülerin serbest iradeleri dışında, töreleri gereği ya da korktukları için ya da benimsedikleri varsayımıyla "teröristlere", "konuk" olarak yer ve yemek vermiş olmaları olasılığı nedeniyle, alevi köyler Sivas kırsalını terketmeye zorlanmıştı. (Sivas il kırsalının güneyinde ve doğusunda alevi-Kürtler, kuzeyinde ve batısında alevi-Türkler vardır; Türkiye-İran-Irak birleşme odağı çevresine yayılan Kürtler ise şafidir (sünni).)

1993 kıyımının nedeni, Sivas'tan Samsun'a yol açmak isteyen PKK'nın Sivas'ta yerleşebilmesinin ortamını yok etmekti. Bu da, kent içinde yoğun olan alevilerin kenti terketmesiyle ya da kalanların politikadan büyük ölçüde yalıtılarak politikasızlaştırılmalarıyla olanaklıydı. Ne var ki, saldırı, doğrudan, Pir Sultan Abdal Şenliklerine katılan, çoğu alevi ve bir kısmı sünni, aleviliği de sünniliği de aşmış demokrat, ilerici, devrimci aydınlara yöneltilmişti ve canları alınanlar da onlar oldu.

Pir Sultan Abdal Şenliğinin anlamı, aleviliğe egemenlik kazandırmak değil, uluslaşma anlamında demokratikleşmekti. İmparatorlukta (şeriat düzeninde) alt-kast olarak ayrıca ezilen alevilerin alt-kast olmaktan kurtulması, siyasal açıdan eşit yurttaş olması, emekçi açısından yoksulluktan ve baskıdan kurtulması, ekonomik açıdan Türkiye ortalamasının koşullarına kavuşması, kısacası demokratikleşme ve özgürleşmeydi. Katılım coşkusunda "olumsuz" bir neden aranacaksa, bunu, alevi diye, Kürt diye baskılanan ve ezilen emekçi halka yönelik egemenleşmiş politikada aramalıydı. Yani şenliğe katılımın ve coşkunun nedeni, geleneksel ezil-

mişliğin, modern baskıcı sistemlerle yeniden pekiştirilmeye çalışılmış olmasıydı. Şenlik, bir yandan şoven gericiliğin, bir yandan tarikatların yükselen egemenliği altında, özgürlüğü solumak isteyenlerin çığlıklanışıydı. Söyleşilerle, şiirlerle, semah dönenlerle verilen mesajlar, 1789 Devriminin mesajındakine benzer mesajlardı, istenen "kardeşlik, eşitlik, özgürlük"tü. Yani mesajlar demokratikleşmeyi vurguluyordu. Alevi topluluğu da, bu etkinliğin kitlesini oluşturuyordu.

Sağ ve "sünni" görüşün yaklaşımı da bunu doğruluyordu. Yerel basın sahiplerinin Meclis araştırma komisyonuna anlatımlarından, Sivas kıyımının "zulme ve baskıya başkaldırıya" karşı koymak amacıyla tertiplenmiş bir kalkışma olduğunu çıkarmak olanaklıydı. Bu anlatımlarda şöyle deniyordu:

Hakikat gazetesi sahibi Turan Gürel: "Pir Sultan Abdal Şenliklerinin üçüncüsünde görevli olan sayın valimiz toplantıya iştirak ettiler. O yıl Banaz'da yapılan bir konuşmadan pasaj vereceğim: 'Pir Sultan Abdal ismi, zulme ve baskıya başkaldırışın özdeşleşmiş adıdır!' diyor sayın valimiz. ... Ve orada, gelecek yıl, bu toplantımız il çapında, bilahare Türkiye çapında yapılacağını vaad ediyordu." "Valiyi konuşmaya davet ederken de, Balkız diye bir arkadaşımız (...) 400 yıl önce bir valinin ozanı astırdığını, 400 yıl sonra bu valinin bunun adına programlar hazırlayıp hâlka malettiğini söylüyor."[2]

Anadolu gazetesi sahibi Fikret Ünsal: "Heykel olayını *Hürdoğan* yazdı. Pir Sultan Abdal'ın heykeli diye. Ertesi günü Vali Beyle Kültür Müdürlüğü yalanladılar. Dediler ki, bu, Pir Sultan'ın heykeli değil. Sivas ozanlar şehridir, Sivaslı ozanları temsilen konmuştur. Biz, buna, millet tahrik olmasın diye, peki dedik. (...) Biz, o köpeğin ne köpeği olduğunu biliyoruz. Pir Sultan Abdal'ın bir sözü vardır, o kendisini astıran valiye diyor ki, yemek ikram ediyor Pir Sultan'a, ... sizin yemeğinizi benim köpeğim bile yemez diyor ve bu köpek, Pir Sultan Abdal asıldığı zaman beraber peşinden gelen kö-

[2] TBMM Sivas Olaylarını Araştırma Komisyonu Tutanağı, 11/88.

pek, köpeği, kendi ve sazı. Yani bir simgedir o, Pir Sultan Abdal'ın simgesi."[3]

1993 Sivas kıyınını yönlendiren ve yöneten çekirdeğe kitlesel destek sağlayan sünni topluluktu; bu kıyının hedefinde bulunanlar da, sanatçı-aydınlar ve onlarla bütünleşmiş alevi topluluktu.*

1996 Ocak/Şubat Sivas olayları ise, kendilerini "gerilla" olarak adlandıran yedi kişinin Sivas kırsal alanında öldürülmesinin ardından basına yansıdı. Öldürülenler, PKK'lı değil-

[3] Tutanak, s. 16/17, 93-94.

* Geçen yıl yayınlanan yazımın ilk bölümünü belgelerden ve basından aktardığım pasajlar oluşturuyordu ("Sivas'tan Gaziosmanpaşa'ya", *Cumhuriyet*, 2 Temmuz 1995). Bu pasajlarda, Sivas Emniyet Müdürü Doğukan Öner'in, Tabip Odası Başkanı Dr. Hüseyin Polat'ın anlatımlarından ve İçişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu Raporundan alıntılar da vardı.

Doğukan Öner, saat 17'ye kadar en az üç kez Tugaydan asker istendiğini, Tokat'tan 30 kişinin geldiğini, Zara bölgesinde operasyon bulunmasına karşın jandarmadan 30-40 civarında bir birlik geldiğini, ama Tugaydan gelen olmadığını söyler. (Tutanak, Ek: 4, s. 7, 24.)

Dr. Hüseyin Polat ise, çelenklerin Atatürk anıtına vurularak parçalandığı zaman, Tugay komutanının Orduevinin bahçesinden olayları izlediğini anlatır. (Tutanak, Ek: 4, s. 2.)

İçişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu raporunda ise "Tugay Komutanlığının yangın çıktığı ana kadar kuvvet takviyesinde bulunmadığı" belirtilir. (Rapor, s. 162.)

Tugaydan asker gönderilip gönderilmemesi, basında, o zaman tartışma nedeni oldu. Geçen yıl Edebiyatçılar Derneğinin düzenlediği panelden ayrılırken, panele konuşmacı olarak katılan Ali Balkız, "Yangın çıkana kadar Tugaydan asker gelmedi" dediğimi anımsatarak, askerin daha önce gelmiş olduğunu söyledi. Kendisine, konuşmamda, metinden okuduğum pasajı, İçişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu raporundan aldığımı söyledim. Emniyet Müdürünün söylediği gibi jandarmadan gelen 30-40 kişilik birliği karıştırmış olmayasın dedim. Ayrıca da ekledim: "Nerden biliyorsun yangın çıkmadan önce Tugaydan asker geldiğini?". "Orda oteldeydim dedi, otelden gördüm." Yangından önce orda bulunan askerin jandarmadan mı, yoksa tugaydan mı geldiği benim için bugün de aydınlığa kavuşmuş değil.

2 Temmuz kıyınının ardından birkaç kez yinelendi: Tugayda temel eğitim düzeyinde, yani acemi er olduğu için, toplumsal olaylara müdahale etmeleri son ana kadar istenmedi diye. Ne var ki, TBMM Araştırma Komisyonu Raporunda, "Alayda yedekte tutulan bir özel timin üç dakika içersinde havaya ateş açarak vilayetin önüne gelmesiyle beraber (topluluk) kaçışmaya başlamış ve kısa sürede dağılmışlardır". (TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, s. 8.)

Bunun anlamını, Cumhurbaşkanı Demirel'in, olay olduğu sıralarda, basına açıklamasında bulmak olanaklıydı. Demirel, 2 Temmuz günü, "Fevkalade hassas bir konudur ve devlet güçleriyle halk karşı karşıya getirilmeme-

di, Kürt kökenli de değildiler. Genellikle Tokat ve Sivas kırsal kesiminden Türk kökenli alevi köylerdendiler. Basındaki bilgilere göre bir kısmı, Sivas kıyınını protesto eylemine katılan, bu nedenle gözaltına alınan, tutuklanan kişilerdi. Yedi kişiden dördünün etnik kökeni ve mezhebi şöyleydi: (1) *C. Ö.* "Tokat-Almus Durudere köyü, 1966 doğumlu, Türk-alevi"; (2) *M. Ö.* "Tokat-Vavru köyü, 1971 doğumlu, Türk-alevi." (3) *A. D. E.* "Tokat-Artova Garkın köyü, 1974 doğumlu, Türk-alevi." (4) *İ. A.* "1966 Ağrı-Tutak, Azeri." Öteki üç kişi hakkında bilgi verilmiyordu.[4]

Yedi kişinin öldürülmesinin ardından köyler ve köylülerle ilgili bilgi de basına akmaya başladı: *Cumhuriyet*'te yayınlanan haberlerden olayı özetlemeye çalışalım:

7 Şubat 1996: Alevi köylerine, PKK'ye yardım yapıldığı gerekçesiyle baskı uygulanıyor / *Sivas'ta büyük gözaltı* / CHP Sivas Milletvekili Mahmut Işık, son 4 ayda 80 köy muhtarı ile 500'e yakın köylünün gözaltına alındığını açıkladı.

8 Şubat 1996: PKK'ye yönelik operasyonlar sırasında 80 köy muhtarı ve 500'e yakın vatandaş gözaltına alındı / Sivas'ta alevi köyleri boşaltılıyor / CHP Genel Sekreter Yardımcısı Sav: Alevi-sünni çatışması yaratılmak isteniyor / CHP Sivas Milletvekili Işık: Muhtarları tutuklayan özel tim

lidir" diyor, ertesi gün de, 37 kişinin kıyınını, "münferit" bir olay, nedenin de "ağır tahrik" olduğunu söylüyordu. (*Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1994, Yılmaz Gümüşbaş'ın dizi yazısı.)

"Tahrik" konusuna bir önceki yazımda yeterince değindiğim için burada yinelemeyeceğim. Ama, olayın iki yönü nedeniyle, Tugay'da bulunan özel timin yangın çıkana değin "bekletildiği" düşüncesinde olduğumu belirteyim: Biri, Sivas'a yerleşmek ve Sivas'tan Samsun'a yol edinmek çabasında olan PKK'nın aradığı siyasal ortamı baskı altına almak; ikincisi, "Şeytan Ayetleri" ve "Kur'an" bahane edilerek, demokrat ve solcu olan aleviler üzerinde dinsel baskı görüntüsü altında siyasal baskı uygulamak.

Olayın programlı olarak geliştirilmesi, kendiliğinden "karşı" gösteriye dönüştürülmesi, ancak yöneten bir iradenin (istencin) varlığı ile açıklanabilir. Bu iradenin bir kişi, bir oluşum ya da bir kurum tarafından oluşturulmuş olması ayrı bir konudur. "Tahrik", kendiliğinden harekete devredildikten sonra, doğal ki, olaylar, olayları bu noktaya getiren "irade"nin de denetiminden çıkmış olur. "Yangın" ve "37 ölüm"ün, olayların, bu olayları başlatan iradenin denetiminden çıkmış olmasıyla meydana gelmiş olması da olasıdır.

[4] *Kurtuluş*, 10 Şubat 1996, sayı: 31, s. 13-14.

elemanları Sivas valisinden emir alıyor / Divriği Belediye Başkanı Yağbasan: Tunceli boşaltıldı, sıra Sivas'ta. Yağbasan, Sivas'ta geceleri evlerin basıldığına, gözaltı ve operasyonların sürdüğüne dikkat çekti: "Sivas dağlarında Dev-Solcular, TİKKO'cular, PKK'liler var deniyor. Bu bölge boşaltılmak isteniyor. Tunceli boşaltıldı, sıra Sivas'ta." / Divriği Derneği Genel Başkanı Müslim Doğan, 100'ün üzerinde köyün boşaltıldığını belirterek özellikle Divriği, Kangal, İmranlı, Zara ve Ulaş ilçelerinde 'olağanüstü hal' yasalarının uygulandığını savundu. Sivas köylerinde geçici karakollar kurulduğuna dikkat çeken Doğan, Özel Timin çekilmesi durumunda, önemli toplumsal olayların ortaya çıkacağını söyledi. Doğan, "Köylünün tarlada çalışmasına izin verilmiyor. Belli saatlerde sokağa çıkma yasağı uygulanıyor. Köylerarası seyahat engelleniyor. Bölgede yer yer zırhlı silahlar konuşlandırılmış durumda. Psikolojik savaş sürüyor. Oysa o bölgede PKK yok."

9 Şubat1996: Sivas'ta Alevi yurttaşların göçe zorlanmasına insan hakları örgütlerinden büyük tepki / "Mezhep çatışması provokasyon".

10 Şubat 1996: CHP Genel Sekreter Yardımcısı Yerlikaya, yöre halkının vali ve özel timden şikayetçi olduğunu söyledi / "Vali mezhep ayrımcılığı yapıyor".

10 Şubat1996: Sivas Valisi Aydın Güçlü: "Güvenlik güçleri köy boşaltmadı".

11 Şubat1996: Sivas Valisine göre "5 yıldır boş" / 69 köy haritadan silinecek.

12 Şubat 1996: DSP'nin Sivas raporu, bugün Genel Başkan Ecevit'e sunulacak / "Aleviler potansiyel suçlu" / DSP'li üç milletvekilinin Sivas'ta yaptıkları incelemeler sonunda hazırladıkları raporda, "Hem teröristler hem güvenlik güçleri halka baskı yapıyor. Köylü iki yönlü kıskaç altında." sonucuna varıldı. Raporda şu bilgilere yer verildi: "Yaklaşık 80 köy kısmen ya da tamamen boşalmış ya da boşaltılmış. Yurttaşlar iki yanlı baskı altında. 541 köy var, bunların 343'ü alevi, 182'si sünni, 16'sı da karışık. Alevi köylerin yüzde 90-

95'i dağ köyleri. Bu nedenle doğal olarak teröristlerin hareket alanına daha yakınlar. PKK'liler gelip köylüden yiyecek alıyorlarmış, hatta bazan para bırakıyorlarmış. PKK, sünni köyleri basıyormuş. O zaman da yörede alevi-sünni çekişmesini körükleyen "PKK, alevi köylerden ekmek alıyor, sünni köyleri basıyor" benzeri değerlendirmeler yapılıyor. Güvenlik güçlerinin baskısı çok yoğun. Gözaltılar çok fazla. 300'e yakın kişi gözaltına alınmış, tutuklananların sayısı sadece 24. (...) Yörede PKK, TİKKO ve DHKP-C'nin 150 militanı bulunduğu"nun tahmin edildiği ve yurttaşların "hem teröristlerin hem de güvenlik güçlerinin çifte baskısı altında" kaldığı belirtilen raporda, yurttaşların bu yöndeki yakınmaları ile ilgili değerlendirme şöyle: "Özel timden çok şikayet var. Özel tim görevlilerinin yurttaşlara karşı çok sert tavırlarından şikayet ediliyor. Alevi-sünni çekişmesi körükleniyor. Vatandaşlar köylerde karakol kurulmasını istiyorlar, ancak kurulmuyor. Ekonomik sorunları da çok yoğun. Yörenin geçim kaynakları arıcılık, halıcılık ve kısmen de tarım. Vatandaşlara Ziraat Bankasından kredi verilmiyor." (Türey Köse)

14 Şubat 1996: Askerî değerlendirme: "PKK, Batıya sızmaya çalışıyor" — PKK'nın Güneydoğu çemberini aşarak Tunceli, Erzincan ve Sivas üzerinden iç bölgelere sızma yönünde bir strateji izlediği ve Sivas'ta güvenlik güçlerince başlatılan operasyonların, terör örgütünün bu planı dikkate alınarak sürdürüldüğü bildirildi. PKK'nin (...) Sivas ve Hatay gibi yeni alanlara yöneldiğini belirten kaynaklar, "PKK ve diğer örgütler, Güneydoğu çemberini aşarak iç bölgelere sızmaya çalışıyor. Operasyonlar bu çerçevede değerlendirilmelidir" görüşünü dile getirdiler. Kaynaklar, PKK dışında, DHKP/C ve TİKKO gibi örgütlerin de Sivas-Tokat arasında etkinlik kurmaya çalıştığını bildirdiler. (Yusuf Özkan)

14 Şubat 1996: MHP lideri Türkeş: PKK'nın Sivas'ı geçit yeri olarak kullanmak istediğine dikkat çekti. Türkeş, devlet güvenlik güçlerinin dikkatli davranması sonucunda bunun gerçekleştirilemediğini söyledi. (*Sabah*)

15 Şubat1996: Özel tim, Sivas merkezine çekildi.

16 Şubat 1996: Siyasilerden Sivas tavrı — Sivas'ta 8 siyasi partinin (CHP, ANAP, DSP, DYP, BBP, MP, RP, MHP) il başkanları, güvenlik güçlerinin görevleri sırasında halkı rahatsız etmemesini istedi.

20 Şubat 1996: Alevi dernekleri ve demokratik kitle örgütlerinden oluşan heyetin Sivas raporu: "*Alevilere dinsel taciz var*".

21 Şubat 1996: "İşkencede ne Ali'miz kaldı ne Aleviliğimiz." (Miyase İlknur)

22 Şubat1966: Bir süreden beri alevi ve sünni mezarlıkları ayrılmış, belediye her iki inanç grubuna da ayrı ayrı yer tahsis etmiş — Sivas'ın Zara'sında mezarlıklar da ayrılmış. (Miyase İlknur)

8, 9 ve 10 Nisan 1996 günlü gazeteler, Genç ilçesi kırsalında gerçekleştirilen "Bahar Operasyonu" haberini manşet yaptılar: Suriye ile K.Irak'tan sızan PKK'lilerin 99'u Bingöl ve Diyarbakır'da öldürüldü — *Hedefleri Sivas'tı*. Bingöl-Diyarbakır sınırını oluşturan Bingöl'ün Genç ilçesi ile Diyarbakır'ın Kulp, Lice ve Hani ilçeleri arasındaki bölgelerde sürdürülen operasyonlarda öldürülen 99 PKK'linin Suriye ve Kuzey Irak'taki kamplarından yola çıkarak çatışma bölgesine geldikleri, daha sonra Tunceli üzerinden Sivas bölgesine geçmeye hazırlandıkları öne sürüldü.

Sivas Olayları ve PKK Olgusu

Divriği Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Hüseyin Gülseven: "40 kişilik bir köyde 400 asker güvenliği sağlamak için bulunmaktadır. (...) Devletin alevi ve Kürtleri potansiyel suçlu olarak görmesinin bir sonucudur bu. Bu politika Doğuda ve Güneydoğuda Türk-Kürt, Sivas, Çorum ve Kahramanmaraş gibi yerlerde alevi-sünni çelişkisi üzerine inşa ediliyor." "Devlet bu ırkçı, şoven ve asimilasyon politikasını, 'PKK'yı ve terörizmi yok etmek' yalanı ile gizlemek ve gözlerden kaçırmak istiyor."[5]

[5] *Cumhuriyet*, Şubat 1966.

Bir başka anlatımla, 1996 Sivas kırsal olayları, 1993'te kent merkezinde yaşanılan olayların ardındaki nedenleri ve birbiriyle çatışan güçleri açıklığa kavuşturuyordu.

2 Temmuz 1993 kıyınına farklı bir açıdan yaklaşmaya çalıştığım yazımda[6] Meclis Araştırma Komisyonunun tutanaklarından aktardığım *Hürdoğan* gazetesi genel yayın yönetmeni Sirer Doğan'ın anlatımı da vardı:

"Bizim beklentimiz cuma günü değildi. Sivas'ta bu tür bir olayın çıkacağı iki aydan beri beklenen bir olaydı *işin gerçeği*. Pir Sultan Şenlikleri, bu tür olayların çıkmasına bahaneydi. Bu olayların başlamasına neden, iki ay öncesine geleyim, Sivas'ta PKK zemin bulamaz. PKK'nın ve Dev-Sol'un, TİKKO'nun almış olduğu bir karar var. Güneydoğudan gelen kanatla Sivas üzerinden Karadeniz bağlantısı yapmayı düşünüyor bu örgütler. Onun için Sivas'ta bir gedik açılması lazımdı."

Hakikat gazetesi sahibi Ahmat Turan Gürel, *Anadolu* gazetesi sahibi Fikret Ünsal da aynı görüşteydi: "Burada, Sivas'ta, PKK'nın yerleşme gibi bir emeli vardır." ya da "Sivas'ta bir çizgi var: Divriği, Bulucan, Sincan, Zara, Şerefiye. PKK orayı aşamaz, bu tarafa geçemez. PKK şimdi silahsız zemin de bulamadı. Alevi vatandaşlarımızdan bulmaya çalıştılar. Allah için hiç fırsat vermediler, yakınlık da göstermediler."

Bitirmek için şunları da ekleyeyim:

Sivas kıyınından bir yıl sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonu üyelerine Batman Emniyet Müdürü ve Vali Yardımcısı, "Hizbullah örgütüne bağlı şeriatçı teröristlerin, Batman'a bağlı Gercüş ilçesindeki bir askerî birliğin bitişiğinde bir eğitim kampları olduğunu" söyleyeceklerdi.[7]

Tempo da, gene Sivas kıyınından bir yıl kadar sonra, Sivas'ın Divriği ilçesine yerleşen Özel Timle ilgili bir haber-

[6] *Cumhuriyet*, 2-3-4 Temmuz 1995.

[7] *Cumhuriyet*, 30 Eylül 1993 / *Demokrasi Değişim Dayanışma*, Ocak 1995, sayı: 4.

röportaj yayınladı. Bölgede PKK'nın dolaşmaya başladığı gerekçesiyle Divriği'ye yerleşmiş bulunan Özel Timden özellikle aleviler rahatsızdı. Özel Timin "milliyetçi ve ırkçı düşünen kişilerle yakınlık kurduğu", Milliyetçi Hareket Partili ve Büyük Birlik Partili gençlerin, Ülkü Ocakları ile Nizamı Alem Ocaklarında geceleri sohbet toplantıları düzenlemelerine karşın, her yıl alevilerin geleneksel olarak gerçekleştirdikleri şenliğe kaymakamın bu yıl (1994) izin vermediği de belirtiliyordu.[8]

"Geleneksel Maden Şenlikleri ve Kültür Etkinlikleri"ne 1995 yılında da izin verilmemişti. Belediye Başkanı Muherrem Yağbasan, "Geçen yıllarda Özel Tim ile halk arasında büyük gerginlikler yaşanmış olmasından" yakınıyor ve "Özel Tim elemanlarının ilçe sokaklarında kurt işareti yaparak dolaştığını" söylüyordu.[9]

Sivas kıyımından iki yıl sonra, Temmuz 1995'te, Özel Tim, Tunceli olayları nedeniyle Meclis gündemine gelecekti. CHP Tunceli Milletvekili Sinan Yerlikaya, İçişleri Bakanının yanıtlaması istemiyle verdiği soru önergesinde, üç polisin cenaze töreninde, Özel Tim görevlilerinin "Tuncelilere ölüm", "Kanımız aksa da zafer islamın" sloganlarını attıklarını, MHP'nin simgesi olan "bozkurt" işaretiyle tekbir getirdiklerini belirtmişti.[10]

CHP Tunceli Merkez İlçe Kongresinde de, Yerlikaya, "Özel Tim"e yönelttiği konuşmasında, "Sizler MHP'nin birer militanısınız. Bölgedeki halkı da solcu olduğu için sevmiyorsunuz." diyerek,[11] baskının sol/demokrat halka yönelik olduğunu vurgulayacaktı.

Tunceli Belediye Başkanı Mazlum Arslan, Özel Tim görevlilerinin mahalle aralarında, "Yaşasın islam, tekbir Allah" sloganı attıklarını, araçlarından mehter marşı dinlettiklerini belirterek şunları şöyler: "Gençlere hakaret ve küfür yağdırıyorlar. Genç kızlara sözle sarkıntılıkta bulunuyorlar.

[8] *Tempo*, 15-21 Eylül 1994, sayı: 38, s. 27, 28.
[9] *Cumhuriyet*, 7 Eylül 1995.
[10] *Cumhuriyet*, 8 Temmuz 1995.
[11] *Cumhuriyet*, 16 Temmuz 1995.

Davranışlarından emir dinlemedikleri ortaya çıkıyor. Devletin yasa ve kurullarıyla elde ettikleri yetkileri farklı şekillerde kullanıyorlar. Tunceli'de alevi insanlar çoğunlukta. Attıkları dini sloganlar ve sokak ortasında gençleri dövmeleri, tamamen provokasyon yaratmaya yöneliktir."[12]

CHP'li Kenan Coşar, "Özel Timin halkı sindirmek ve korkutmak için yasadışı eylemler yaptığını";[13] DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit, Özel Timin, "MHP'nin gücü gibi" hareket ettiğini; ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz da, "Özel Timin amacından farklı kullanıldığını" söyleyeceklerdir.[14]

Soru önergesini yanıtlayan İçişleri Bakanı Nahit Menteşe, "Özel Timi" "demokrasinin simgesi" olarak niteleyecek[15] Özel Timle ilgili bir başka konuşmasında da, Tunceli'de, özellikle 1994 Eylülünde "yasadışı DHKP-C (Dev-Sol) örgütüne ağır darbeler vurulduğunu" ve "darbe yiyen örgüt mensuplarının PKK'ye sığındığını"[16] ileri sürecektir.

Bir "*ara* değerlendirmesi" yapmak gerekirse, şunlar söylenebilir:

Silahlı şiddeti yöntem olarak benimsemiş yasadışı örgütlere karşı, devletin kolluk güçlerinin yasal düzeni sağlaması ile alevi olması anlamında demokrat ve solcu olan halka yönelik baskıları birbirine karıştırmamalı. Irkçı ve tarikatçı sloganlarıyla kendi ideolojik kimliklerini açığa vuran devlet görevlilerinin, yasadışı şiddet örgütlerine karşı savaş şemsiyesi altında, kendi kişisel inançları ve düşünceleri doğrultusunda, alevi halk üzerinde hakaretten işkenceye baskı ve terör uygulaması, baskı ve terörün sistemleştirilerek devlet politikasına dönüştürülmüş olması, üç Sivas olayının ardındaki gizli amacı açıklıyor. Yasadışı şiddet örgütlerine karşı oluşturulan özel savaş birimleri, politikleşmiş dinin (islamın/tarikatın) ve ırkın (turanın) militanlaşmış temsilcileri ola-

[12] Ergun Aksoy, "Tunceli'de Özel Tim Sıkıntısı", *Cumhuriyet*, 16 Temmuz 1995.

[13] *Cumhuriyet*, 6 Ağustos 1995.

[14] *Cumhuriyet*, 4 Ağustos 1995.

[15] *Cumhuriyet*, 8 Ağustos 1995.

[16] *Cumhuriyet*, 30 Temmuz 1995.

rak, alevileri, toplu olarak kırsal alandan sökmeye çalışıyor, kentsel alanda dağıtarak ve politikasızlaştırarak seyreltmek istiyor.

Üç Sivas'ın ardındaki ortak amaç, demokratik-olmayan baskıcı ve o ölçüde de faşist bir yapılanmaya egemenlik ve süreklilik sağlamaktır. Son iki Sivas olayının ardında ise, bu ortak amacın yanısıra, PKK'nın ve onunla kimi yönlerden birlikte hareket eden yasal-olmayan şiddet örgütlerinin bölgedeki etkinliğini önlemek gibi bir amaç da yeralıyor.

Sorunu bir de bu örgütler açısından sergileyelim:

Sivas Odağında "Türkiye Cumhuriyetini Anadolu'dan Sökmek"

2 Temmuz Sivas kıyınından bir yıl sonra yayınlanan bir dergide, "Sivas katliamı ardından Sivas halkının yükselttiği bir slogan var: 'Gerilla Sivas'a!'." diye yazılıyor ve ekleniyordu: "Bu slogan bir çağrıdır ve aynı zamanda Sivas halkının önüne gerillalaşma görevini koyduğunun açık bir ifadesidir."[17]

Aynı yazıdan şu pasajları aktarmak da gerekecek:

"Sivas şimdi Kürdistan devriminden Anadolu'ya açılan bir kapı. (...) Eğer halklar burada, bu temelde buluşmayı gerçekleştirebilirlerse, TC'nin işi kesinlikle bitik demektir. (...) Alevilik, Türkmenlik, Ermenilik, Kürtlük bu gerçeğin ifadesidir. TC (Türkiye Cumhuriyeti) ise şimdi burada bitişini görüyor. Dün Ermeniliğin, Türkmenliğin, Kürtlüğün bitirilış noktası olan Sivas'ın, bugün TC'nin mezarı olacağını görmenin korkusunu yaşıyor."[18]

Sivas kıyınının ardından "Gerilla Sivas'a!" sloganı, kıyından iki yıl sonra yayınlanacak olan "Sivas-Amanos Hattında Gerillanın Tarihi Anlamı" adlı bir yazıda, "Sivas-Amanoslarda gerilla" çağrısına dönüşecek: "Sivas-Amanoslarda gerillanın Anadolu halklarına can verdiği, Er-

[17] *Sosyalist Alternatif*, Aralık 1994 - Ocak 1995, sayı: 4-5.
[18] Aynı yerde, s. 16-22.

meniye, Türkmene, Araba can verdiği" ve "Lazın, Gürcünün, Çerkesin doğuşu olacağı" ileri sürülecektir. "Günümüzde şovenizmin etkisiyle, 'PKK, Anadolu Devriminin de öncülüğüne mi soyunuyor' gibi sorulara asla itibar edilmemesi" belirtilen yazıda, "Anadolu için adını verecek gerillanın, Anadolu için savaşan gerilla olacağı", ve bunun da ARGK (yani PKK'ya bağlı Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu) gerillası ve "aynı oranda da Anadolu halklar gerillası" olduğu yazılacaktır.[19]

Amaç, burda, daha açık olarak açıklanır: "Çağımızın Bizansı TC'yi (Türkiye Cumhuriyetini) Anadolu'dan sökmek", "Kemalizmi parçalamak ve bu coğrafyadan süpürmek", "Türk ordusunun merkezi yapısını", dolayısıyla "Türk devletinin merkezini dağıtmak".[20]

Sivas'ın, "Türkiye Cumhuriyetinin *Anadolu*'dan sökülmesi"nin, "Kemalizmin bu *coğrafyadan* süpürülmesi"nin kavşağı olduğu ileri sürüldüğü gibi, "Anadolu halklarının" bu kavşakta "TC (Türkiye Cumhuriyeti) tarafından teslim alındığı, öldürülmeye, mezara konulmaya çalışıldığı" da ileri sürülür. Aynı dergiye göre, "Anadolu halkları"nın, "TC'den bu kavşakta kopacağı, bu kavşakta kendilerini askeri ve siyasi temelde yaratarak, Anadolu'ya yayarak TC'yi bitireceği" yazılır.[21]

Son olarak şu tümceleri de aktarmak yararlı olacak: "Bu coğrafya (yani Sivas) *düğümdür*. Çözüldükçe Kürdistan halkı bağımsızlaşacak, Anadolu halkları demokrasi ve özgürlüğe kavuşacaktır."[22] Sivas'ın stratejik seçimi açısından şunları da aktarmak gerekecek: "Kürdistan'a karadan geçiş Sivas-Amanos hattındandır. Özel savaş ordusunun can damarları da Kürdistan'a bu hattan geçmektedir. Gerilla bu damarları kestikçe, özel savaş ordusunun Kürdistan'da yaşama şansı kalmayacaktır."[23]

Bu görüşler şöyle de özetlenebilir: Sivas, coğrafya olarak, "düğümdür", halkların buluştuğu "kavşak"tır. Aynı zaman-

[19] *Sosyalist Alternatif*, Ağustos 1995, sayı:10.
[20] Aynı yerde, s. 33-43.
[21] Aynı yerde, s. 33-43.
[22] Aynı yerde, s. 39.
[23] Aynı yerde, s. 39.

da, batıdan doğuya geçiş yollarının kavşağı ve düğüm noktasıdır. Coğrafya olarak Sivas *düğümünün çözülmesiyle*, "halklar", Sivas *kavşağında Türkiye Cumhuriyetinden koparak*, "Kürdistan halkı bağımsızlığa" ve "Anadolu halkları" "demokrasi ve özgürlüğe" kavuşacaktır.

İki sonuç: Biri, Sivas'ın, Türkiye'nin doğusu ile batısı arasında bir düğüm noktası olarak *jeostratejik* önemi; ikincisi "halkların" buluştuğu bir kavşak olarak *jeopolitik* önemi.

Üçüncüsü: Bu politika, süregenleşmiş, acılı ve ıstıraplı bir sürece yargılanmış Kürt sorununun çözümünü, Türkiye'nin demokratikleşmesinde ve devrimcileşmesinde arayan bir politika değildir. Türkiye'den ayrılmak ve ayrı devlet kurmak amacıyla da sınırlı değildir. "Anadolu halklarını demokrasiye ve özgürlüğe kavuşturma" politikası, Türkiye Cumhuriyetini bitirme, bu coğrafyadan söküp atma politikasıyla özdeşleştirilmiştir. "Egemen Türklük" dışında, "Ermeni, Arap, Türkmen, Laz, Gürcü, Çerkes", "Egemen Türklük"ün egemenliğinden kurtularak demokrasiye ve özgürlüğe kavuşacak Anadolu halklarıdır!

Dördüncüsü: Sivas, Anadolu'nun parçalanma, dağılma odağı olduğu kadar, Anadolu'nun da, Özal'ın söylemindeki Adriyatik'ten Çin denizine uzanan derinlikte coğrafi alanın olmasa da, Ege denizinden Orta Asya'ya, Kafkaslar'dan Basra körfezine değin coğrafi alanın yeniden paylaşımının odağıdır da. Dolayısıyla, Sivas da, Basra'dan Kafkaslara ve Ege'den Orta Asya'ya yeniden-paylaşım alanının düğümlenen odağını oluşturur. Sorun da buradadır. Konumuz da, sorunu, bu genişliği / bütünlüğü içinde ele almaktır. Sivas olaylarını yinelemek değil.

"YEŞİL KUŞAK"TAN TARİKAT PANİSLAMİZMİNE

Demokratikleşme sürecinin devrimcileşmeyle örtüştüğü 1978'li yıllarda, dünya kapitalist sistemine kumanda eden devletlerin, sosyalizme ve sosyalist sisteme karşı kendilerini korumak amacıyla Türkiye'yi de "korumaya" aldıkları bili-

nir. Türkiye'nin sosyalizme karşı yapılandırılması sürecinde yaşanan somut olayları, özellikle askeri yönetimler altında daha yoğun olarak ve daha açık biçimde yaşayanlar bugün de anımsayacaklardır.

Bu politikanın sonuçlarından biri, NATO'nun *son* halkası Türkiye'ye, CENTO'nun *ilk* halkasını oluşturma rolünün verilmiş olmasıdır. (Başlangıçtaki adıyla "Bağdat Paktı" olan ve Irak'ın da 1959'a kadar içersinde yer aldığı) Batı ile Doğuyu olduğu kadar, hıristiyan toplumlar ile müslüman toplumları birbirine bağlayan bir halkadır Türkiye. İngiltere'nin ve Birleşik Devletler'in inisiyatifiyle oluşturulan ve "güvenlik ve savunma anlaşması" adı verilen CENTO'nun gövdesi, halklarının çoğunluğu müslüman olan ve Sovyetler Birliği *ile* sıcak denizler *arasında* coğrafi derinliği bulunan ülkelerden (yani Türkiye-İran-Pakistan'dan) oluşacaktır.

Sovyetler Birliği'ne ve sosyalist sisteme karşı "güvenlik ve savunma anlaşması" olmasının yanısıra, halklarının çoğunluğu müslüman olan bu ülkeler, sosyalist ideolojiye ve materyalist "kirlenmeye" karşı Çin Seddine benzer bir set, "yeşil-kuşak" olarak adlandırılan bir islam kuşağı oluşturacaktı. Bunun için de İslam ülkelerinde din, yani islam canlandırılmaya başlandı.

"Devlet sistemi" *laik* olan Türkiye'de de, islam, bir din olarak değil, sosyalizmin gelişmesini ideoloji olarak önlemek ve devrimci demokratikleşmeyi geriletmek amacıyla *canlandırılmaktaydı*. "Canlandırmayı" çizerek vurguluyorum, çünkü dinin canlandırılması demek, Türkiye'de, islamın siyasal yaşamda belirleyici ve yönlendirici bir işlevsellik kazanması demekti. İşin "paradokssal" yanı, Türkiye'de, dini/islamı canlandırma politikasının öncü ve önderleri, müslüman olmayan ülkelerin yönetimleriydi. Bir başka anlatımla amaç islam değil, Türkiye'nin körleşmesi, köleleşmesi ve güdülmesiydi.

Ne var ki, "yeşil-kuşak"ın göbeğinde, İran'da, islam, emperyalizmin "mahrem"ine girecek kadar yeşillendi; ABD'nin illegal yönetim merkezi CIA bürosu basıldı. Bununla da kal-

madı, ABD'ye bağımlı ve halkı müslüman olan ülkelere, islam devrimi adı altında, çağdaşımız teokratik-faşizm "şeriat" olarak ihraç edilmeye başlandı. Mollaların "şii" olması, Ortadoğu'da, ABD'nin islama yaklaşımına yeni bir boyut katacak, Suriye'de, Irak'ta, Azerbaycan'da "şiilik" ile *iktidar* sorunu, yakın değerlendirmeye alınacaktı. Türkiye bu değerlendirmenin dışında değildi.

Rand Corporation'ın "Türkiye'de İslam" raporunda, "islam devrimi"nin temellendirildiği "şiilik"i, Anadolu aleviliğiyle özdeşleştiren şu tümceleri okumak olanaklıydı: "İran'da radikal İslamcı bir devletin doğuşundan bu yana, Ortadoğu'nun diğer ülkelerinde aşırı uç islamcı akımların çoğalması ile ilgili geniş çaplı tartışmalar oluyor. Türkiye bu açıdan büyük dikkat çeken ülkelerden biri. İran'daki Pehlevi iktidarının hemen devrilmesinden sonra, şiddet yoluyla islam devrimi beklenen ülkeler arasında Türkiye'nin sırada olduğuna dair Avrupa ve Amerikan basınında söylentiler yayılıyordu."[24]

Türkiye, İran, Afganisan, Pakistan ve Kuzey kuşağı ülkelerdeki islamcı hareketlerin araştırıldığı raporun "Türkiye" bölümünü Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Sabri Sayarı hazırlamış. Amerikan Merkezî Haberalma Örgütü (CIA) eski Ortadoğu Dairesi Sorumlusu Graham Fuller, Ufuk Güldemir'in bu raporla ilgili sorusunu şöyle yanıtlıyor: "Ben o raporun da içinde yer aldığı ana projenin sorumlusuyum. Afganistan, Pakistan, İran ve Türkiye'de islamın canlanışını inceleyen bir proje."[25]

ABD yönetimine, islami hareketin "ılımlı üyeleri ile ihtiyatlı ve resmi-olmayan temaslar yapması" önerilen ve "Türkiye'de laik modeli desteklerken, öte yandan islami güçlerle açık bir çatışmadan" kaçınacak bir politika formüle etmesi vurgulanan[26] rapora göre, "Kahramanmaraş, Çorum, Sivas

[24] *Amerikan Gizli Belgelerinde Türkiye'de İslamcı Akımlar*, Beyan Yayınları, İstanbul 1990, s. 23.

[25] Ufuk Güldemir, "Türkiye'nin Rolü Ortadoğu'da", *Cumhuriyet*, 26 Şubat 1990.

gibi Anadolu şehirlerinde meydana gelen şiddet olaylarının çoğu, Türkiye'nin iki islam mezhebi Sünni çoğunluk ile Alevi azınlık *arasındaki düşmanlıktan çıkıyordu*.".[27]

O zaman da yazmıştım, Kahramanmaraş'ın ardından Çorum'da yaşanan olaylar üzerine: "Alevi-Sünni Çatışması Yok, Faşist Saldırı Var" diye.[28] Alevi olsun, sünni olsun herhangi bir tapınak yakmamış bir halkın hangi mezhepten olursa olsun cami yakmasının, sünnileri aleviler üzerine kıyına yönelten faşist gericiliğin bir demagojisi olduğu o zaman da birçok kez yazılmıştı. Sivas, Kahramanmaraş ve Çorum olayları da, alevi ve sünni düşmanlığından kaynaklanmadı.

Sağcılarımızın sünnileri, solcularımızın alevileri politize ettiği, kimi doğruları yansıtmakla birlikte, özünde, yanlış vargılar içerir.

İslam bir bütün olarak algılandığında, islamın canlandırılması, sünnilerle alevilerin dengeli olarak birlikte politik etkinleşmeleri anlamına gelir. Ama, sosyalizme ve materyalist "kirlenmeye" karşı islamın canlandırılmasının anlamı, aynı zamanda, aleviliğe karşı sünni mezheplerin (Anadolu'da hanefiliğin ve şafiliğin), toplumsal ve politik egemenliğine geri dönüşten başka bir şey değildir.

Tarikatların kurucuları, halifeleri ve müridleri, sünnidir ama, politikleşmemiş "sünni"liğin, Anadolu yaşamında yüzlerce yıl ayrı dinlerin ve mezheplerin birarada yaşamasında belirleyici yönü gözardı edilmemek gerekir. Sünni mezhepler, ancak tarikatlar içersinde yer aldığı zaman politikleşir ve bu politikanın temelini anti-laiklik oluşturur. Dinin "canlandırılması" bir bakıma sünni mezheplerin (hanefiliğin ve şafiliğin) politikleşmesi anlamını içersinde taşır, bu da "tarikatlaşma" ile örtüşür.

Solcuların alevileri "politize" ettiği sözü, bunun içindir ki yanlıştır. Politikleşmiş islam, yani tarikatlar, alevilerin, laik

[26] Ufuk Güldemir, "ABD, İslamla Çatışmamalı", *Cumhuriyet*, 6 Şubat 1990.

[27] *Türkiye'de İslamcı Akımlar*, s. 23-24.

[28] Muzaffer Erdost, *Demokrat*, 16 Temmuz 1980.

ve demokrat kimliklerinin baskılanmasına koşut olarak yaygınlaştı ve egemenleşti. Bu da, alevilerin, alevi olarak politik parti arayışlarına yol açtı.

Şu da var ki, dinin/islamın canlandırılması, 1980'li ya da 1990'lı yılların değil, 1950'li yılların politikası olarak, sonradan CENTO adını alacak olan Bağdat Paktı içinde yaşama geçirilmişti.

Fay Kırby, *Türkiye'de Köy Enstitüleri* kitabında, Dr. Pul Stirling'in *The Middle East Journal*'da (Washington 1958) yayınlanan "Religions Change in Republican Turkey" yazısına değinir. "Türkiye'de dinin canlandırılması" önerisini eleştirerek, "Bir Anadolu köyünde inceleme yapmış olan Dr. Stirling'in Türkiye'deki din problemini kavrayışında *şaşılacak ölçüde anlayışsızlık* gösterdiğini" yazar.[29]

Dinin canlandırılmasının *amacı* islamın canlandırılması ise, dinin canlı olduğu bir yerde, yeniden canlandırılmasını önermek, gerçekten "şaşılacak derecede anlayışsızlık"ın ürünü olabilirdi. Çünkü, "Türkiye'de dinin canlandırılması" ile genel olarak islamın değil, hatta mezheplerin değil, nakşbendi tarikatının canlandırılmasının amaçlandığını, Rand Corporation'ın raporunun Türkiye bölümünü yazan profesörün, raporun ana projesinin sorumlusu olan Fuller'in ve bu raporun Türkçe yayınına "Takdim" yazan Fehmi Koru'nun adından da çıkarsamak olanaklı.

"Panislamizm"e Yeni Yol: "Pan-Nurculuk"

Devamı var: Gene Rand Corporation'ın ABD yönetimine sunulan ve CIA eski Ankara İstasyon Şefi olan Paul Henze'nin sorumluluğunda hazırlanan ve 1993 yılı sonlarında bilgi sahibi olacağımız "Türkiye: 21. Yüzyıla Doğru" başlıklı raporda ise, "din"le ilgili olarak şu görüşlere yer verilir:

"Eski Sovyetlerde püriten Vahabi doktrinler, kirlenmeye ve materyalizme karşı panzehir olarak yaygınlaştı. (...) Öte

[29] Fay Kırby, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, İmece Yayınları, Ankara 1962, s. 257.

yandan sufi tarikatlar, eski Sovyetlerde toplumların en ileri-ci kesimlerinden destek gördü. Bunların bir bölümü son derece modern yaklaşıyorlar sosyal konulara. Saidi Nursi'nin öğrencilerinden olan *Nurcular*, bilim, modern bilgi ve ciddi modern eğitimin geleneksel olarak İslamda bulunduğunu savunuyorlar. Türk aydınlarının *Nakşbendiler* konusundaki kaygıları yapaydır. Türkiye'nin doğusunda ve kasabalarında yaygın olan Nakşbendiler, eski Sovyetlerde ve İslam dünyasında oldukça güçlüdürler. Geriye dönük değillerdir. Nakşbendiler, eski Sovyetlerdeki bağımsız Türki cumhuriyetlerde ortaya çıkan girişimci sınıflar için doğal bir bağlantı noktası işlevini görmektedirler."[30]

"Saidi Nursi'nin öğrencilerinden olan Nurcular"ın, "sosyal konulara" yaklaşımlarının "son derece modern olması"nın anlamını, İlhan Selçuk, "Pencere"sinde, "Dersaadet sosyetesinin dansına, flörtüne, giyimine, kuşamına, bikinisine, nukisine, yokinisine karışmayacak, camilerde cemaati, sosyetenin "dolce vita"sına karşı azdırıp düşmanlaştırmayacak kadar hoşgörülü davranmak" olarak açımlar.[31]

Kuşku yok ki, ABD yönetiminin, Türkiye ve Türkiye ile bağlantılı Türk cumhuriyetlerle ya da Türk olmayan ama halkı genellikle müslüman olan cumhuriyetlerle ilişkiler kurmak ve bu ilişkileri geliştirmek için, nakşbendileri ve Saidi Nursi'nin öğrencileri nurcuları seçmiş olmasının nedeni, yalnızca cami cemaatinin sosyetenin tatlı yaşamına hoşgörüyle bakmış olmasında aranmamalıydı. Daha önemli bir nedeni vardı: Nakşbendilerin ve nakşbendilikten doğan nurcuların, "kirlenmeye", yani materyalizme ve sosyalizme/komünizme *karşı* aktif bir tutum içersinde olmaları.

Molla (İran) rejiminden farklı olarak, İstanbul sosyetesinin tatlı yaşamına, cami cemaatinin hoşgörüyle bakması, nurculuğun, "sosyal konulara son derece modern yaklaştığı" görüşüyle örtüşmekle birlikte, Saidi Nursi'nin öğrencilerinin

[30] Haluk Geray, "Yeni Dünya Düzeni Senaryoları ve Türkiye", *Cumhuriyet*, 20 Şubat 1995.

[31] İlhan Selçuk, "Fethullahçılık", *Cumhuriyet*, 27 Haziran 1995.

"olumlu" yaklaştıkları "bilim"in, "modern bilgi"nin, "modern eğitim"in nesnel anlamda bilimle, bilimsel anlamda bilgiyle, bilgi-bilimle ilgisi olmadığını da belirtmek gerekir. Bu, doğa ve toplum yasalarının, Allah'ın "yasa"ları olarak algılanışıyla sınırlı bir "bilim", sınırlı bir "modern"liktir.

Bu "bilim"in nasıl bir "bilim" olduğunu somutlaştırmak için, Hikmet Çetinkaya'nın Fethullah Gülen'in anılarından aktardığı anekdotlara bakmak yetecektir sanırım. İşte Fethullah Hocanın dedesinden aktardığı bir anısı:

Şiddetli bir zelzele olmuş, köyde yıkılmadık bina kalmamış. Herkes döşeğini harman yerine seriyor, orda yatıyormuş. Kış da bastırmış.

Fethullah Hocanın dedesi Şamil ağa, her günkü gibi harmanda yatmaya giderken, karşısına hoca Mehmet efendi çıkmış. "Git demiş, hoca efendi, evinde yat. Bir tek taş düşerse, getir benim başıma çal!" Şamil ağa nedenini sormuş, hoca yanıtlamış:

"Bu gece köye Fahri Kainat Efendimiz geldi. Arkasında Raşid halifeler vardı. Hazreti Ali'nin elinde ise birçok kazık bulunuyordu. Ben hemen koştum ve yanına vardım. Efendimiz bana dönerek:

"— Molla Muhammed! Bu köy senin mi? diye sordu. Ben de 'Evet ya Resulallah! Benimdir!" dedim. Bunun üzerine Fahri Kainat Efendimiz (sav) Hazreti Ali'ye döndü ve 'Ya Ali! Bu köye de bir kazık çak, bir daha bu köy de sallanmasın!' dedi. O da elindeki kazıklardan birini ovaya çaktı."[32]

"Fahri Kainat"ın, 12 Eylülün paşasının "takma adı" ile yani "Kenan Kainat"la ilgisi olmadığını belirtmenin gereği var mı? Her şey bir yana, "Allah"ı, ordan oraya gezen, kendi dilinde konuşan, buyruk veren bir "insan" suretinde betimleyen, "zelzeleyi", ancak yere kazık çaktırarak önleyecek kadar doğa güçlerinin altında bir güce sahip "Allah" betimlemesinin, islamın "her yerde hazır ve nazır" ve "her şeye muktedir" Allah inancıyla ilgisi ne kadarsa, nurculuğun modern bilimle ilgisi de o kadardır.

Bu "bilim"in ideolojik anlamını ise, TBMM İnsan Hakları

[32] Hikmet Çetinkaya, *Din Baronunun Kazları*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1996, s. 6.

Komisyonunda "itibarının iade edilmesi" kararlaştırılan;[33] "2000'li Yıllarda Bediüzzaman'dan Mesajlar" konulu toplantıda "üniversite hocaları"nın çeşitli yönlerden irdelediği[34] Saidi Nursi'nin "sosyal konulara" şu "modern" yaklaşımında bulmak olanaklı:

"Beni serbest bırakınız!" diyor *Şualar*'ında Saidi Nursi, "Elbirliğiyle, *komünistlikle zehirlenen gençlerin* islahına ve memleketin imanına, Allah'ın birliğine hizmet edeyim." [35]

Çünkü, evrenin oluşumundan günümüzün toplumsal yasalarına değin materyalist anlayışa dayalı "bilim", "modern bilgi", "ciddi modern eğitim", Henze'nin raporunda "kirlenme" olarak nitelenmiştir. Dolayısıyla, burada, ABD yönetiminin gayri-resmi olarak temasa geçmesi istenen "islam", egemen burjuvazinin sosyalizme, sermayenin emeğe düşmanlığı ölçüsünde, bilime, modern bilgiye, ciddi modern eğitime düşman olan bir tarikatla ya da tarikatlarla sınırlıdır.

Bu tarikatın ya da tarikatların "bilim"inin, "bilgi"sinin ve "eğitim"inin, ne kadarının "din" ve ne kadarının "bilim" olduğunu saptamamıza şu haber iyi bir örnek oluşturur sanırım:

"Fethullahçılar olarak anılan şeriatçılar şimdi de Amerika'ya elattı / ABD'de şeriat kampı — Kampı tanıtmak ve öğrenci sağlamak amacıyla ABD'de yaşayan Türklerin adreslerine postalanan broşürlerde 14 günlük dönemlerde verilen kurslar şöyle sıralanıyor: Kur'an, hadis, tefsir, fıkıh, islam tarihi, temel matematik, temel bilimler, bilgisayar kullanımı ve bilgisayar programı."[36]

Rand Corporation'un raporlarında önerilen nurcularla gayri-resmi temas sonucudur ki, Hikmet Çetinkaya'nın kerelerce yinelediği gibi, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının tozu henüz Türk cumhuriyetlerin üzerinden kalkmamışken, bu ülkelerde, Hocanın, yüzden fazla "kolej"i, birkaç yüksek oku-

[33] *Cumhuriyet*, 25 Şubat 1993.
[34] *Cumhuriyet*, 11 Mart 1996.
[35] Aktaran: Malmisanij, *Saidi Nursi ve Kürt Sorunu*, Doz Yayınları, İstanbul 1991, s. 27.
[36] *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 1993.

lu, birkaç üniversitesi, gözaçıp kapamadan kuruluverecekti.

Bu, kuşkusuz, tek yanlı oluşmamış ya da kendiliğinden oluşmamıştı. Birleşik Devletlere, eğitim, öğretim ve uzmanlık için gönderilen öğrenciler içinde, ABD'nin gereksineceği sayıda nakşi ve nurcunun bulunması, "gayri-resmi" olarak gözetilmiş, Türk cumhuriyetler ile kurulacak bağların kadroları daha önceden oluşturulmuştu.[37]

Sivas ve Hoşgörü

"Dersaadet"te (İstanbul'da) sosyetenin "*dolce vita*"sına ("tatlı yaşam"ına) hoşgörüyle bakarak, İstanbul sosyetesinin gönlünü okşamış nurcuların, (Sivas'ın soğuğuyla ünlü) Kabakyazısı'nın dondurucu ayazında kavrulan yoksul emekçi aleviye aynı hoşgörüyle yaklaşacağını söylemek olanağı var mıydı? Çünkü, (2 Temmuz kıyımının ardından TBMM Araştırma Komisyonuna yerel bir gazete sahibinin söylediği gibi) Pir Sultan Abdal, hâlâ, "şahın casusu" sayılmaktaydı, aleviler de, Yavuz Sultan Selim'in fermanlarında geçen "kafir kızılbaşlar"ın torunları, bugünkü söylemiyle "kafir komünistler"di.

"Kahramanmaraş, Çorum, Sivas gibi Anadolu kentlerinde meydana gelen şiddet olayları"nın nedeni, Rand Corporation'ın raporunda (1990) öne sürüldüğü gibi, "sünni çoğunluk ile alevi azınlık arasındaki *düşmanlıkta*" değil, materyalist dünya anlayışına yakınlığı nedeniyle alevilerin devrimci demokrat kimliklerine saldırıda aranmalıydı.

Aynı raporda, bu, utangaç (yani "örtülü") bir biçimde açıklanır da: "1970'li yılların sonunda, birbirine hasım sünni ve alevi toplumlar, solcu ve sağcı *teröristler* tarafından politize edildi."

Ne var ki, alevilerin alevi olarak, sünnilerin sünni olarak politize oldukları için "Osmanlı İmparatorluğundan miras kalan" ayrılıklarını düşmanlığa dönüştürdüğü doğru bir çözümleme değildi.

[37] Emine Kaplan'ın *Cumhuriyet*'te (26 ve 29 Şubat 1996) haberlerine, Mustafa Balbay'ın "ABD'deki Öğrenciler" (1 Mart 1996) yazısına bakılabilir.

Divriği Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanının vurguladığı gibi, "Ben sünni bir köy ile alevi bir köyün çatıştığını hiç duymadım!". Artova'da doğdum, Tokat, Sivas ve Çorum'da okudum. Yani sünniler ile alevilerin ayrı ama yanyana köylerde yaşamlarını sürdürdüğü üç kentte geçti ilk gençliğim. Her köy arasında tartışma konusu olan su, toprak, koru, yaylak ve benzeri nedenler dışında, alevi ve sünni olarak köylerin ve köylülerin çatıştığını ne gördüm ve ne de duydum.

Ama "tarikat" sözkonusu olduğunda, şu tarihsel bilgileri özet olarak anımsatmakta yarar var:

19. Yüzyılın ilk yarısında, Kürteli'nde Seyit Taha, Kafkasya'da da Şeyh Şamil, "Irak, Suriye, Mısır ve tekmil Anadolu'yu tesiri altında bulunduran bir nakşbendiye tarikatı tesis eden" Mevlana Halid'in halifeleriydi.[38]

Yüzyılımızın ilk çeyreğinde, Süleymaniye'yi yeni oluşturulacak olan Irak yönetimine bağlamak isteyen İngiliz işgalci birliklerine karşı üç kez başkaldıracak olan Şeyh Mahmut Berzenci'nin; İngiliz korumasında doğuda bir Kürt emirliği kurulması için İstanbul'da İngiliz Yüksek Komiserliğiyle temas halinde olan Kürt Teali Cemiyeti Başkanı Seyit Abdülkadir'in; ve Cumhuriyete karşı ayaklanan Şeyh Sait'in, Mevlana Halid'in halifelerinin torunları olduğu bilinir.

Daha çok şafilerin içersinde yer aldığı, dolayısıyla şafi Kürtler ile şafi olan Çerkezler arasında daha yaygın olan nakşbendilik, mirliklerin son döneminde (19. yüzyılın ilk çeyreğinde) Bağdat'ta Mevlana Halid'le birlikte güçlenmeye başlamış; mirliklerin sona ermesi sürecinde (1839 Tanzimat Fermanının Kürt mirliklerine uygulanmaya başlanmasıyla), Kürt aşiretlerin politik ve askeri birliğinin sağlanmasında da belirleyici olmaya başlamıştı.

İslamın olduğu kadar şeriatın militanları olarak nakş-

[38] Kasım Kufralı, "Nakşbendiliğin Kuruluş ve Yayılışı", Doktora Tezi, Türkiyat Enstitüsü, No: 337, s. 102'den aktaran: Muzaffer İlhan Erdost, *Şemdinli Röportajı*, Onur Yayınları, Ankara 1993, s. 30.

bendiler, tekke ve zaviyelerin kapatılmasından (1925) sonra, kendilerini politik yaşamdan yalıtmak durumunda kaldılar. Demokrat Partinin iktidara gelmesinden (14 Mayıs 1950) hemen sonra, tarikatlar ve özellikle nakşbendilik, politik yaşamda kendisini yeniden duyumsatmaya başlayacaktır.

Özellikle de Saidi Nursi'ye Ankara'da Başbakan Menderes'in son model bir araba armağan etmesinden ve gene Saidi Nursi'nin sürgün bulunduğu Emirdağ'a gelen Menderes'i şeriat bayrağı altında selamlamasından sonra, tarikatların, Demokrat Partiye gizli desteği, seçimlerde somutlaşacaktır.

İki olgu: Birincisi, yasal ve anayasal kısıtlamalara ve sınırlamalara karşın, iktidar yöneticilerinin davranışlarıyla tarikatlar "meşrulaştırılmış" ve itibarları *fiilen* iade edilmiş bulunuyordu. İkincisi, tarikatlar, şeriat için, açık "şiddet" yerine, "genel oy"u gizli silah olarak seçecekler, yani yöntemlerinde nitel bir değişme izlenecekti. Bu, Kürt ayaklanmalarına katılmaktan özenle kaçınmış, "millet" kavramını "kavmi ayrılığa" neden olduğu için benimsememiş, "millet" olarak birliği, kavimlere göre ayrılmakta değil, islam olanların islami ilkelere yani şeriata göre birliğinde aramış olan Saidi Nursi'nin anlayışına da uygun düşüyordu. 1954 ve 1957 seçimlerinde (o zaman seçim sistemi çoğunluk esasına dayanıyordu; seçim bölgesi olarak bir ilde, tek bir oy fazla alan parti, o ilden çıkacak milletvekillerinin tümünü kazanıyordu), Demokrat Partinin iktidarını farklı çoğunlukla kazanması için gereken *nitel* oyu, tarikatlar sağlamıştı.

Genel olarak nakşbendiliğin ve nurculuğun yeniden canlandırılmaya başlandığı 1950'li yıllar, aynı zamanda, Sivas'ta, İsmail Efendinin şeyhliğinde ileri gelen müritlerinin çoğunlukla şafi olduğu nakşbendiliğin, bölgenin halifelik merkezi olmaya başladığı yıllar oldu. Bununla birlikte, Sivas'ta, CHP (şimdiki söylemiyle sosyal-demokrasi) açık farkla seçimleri kazanan parti olma niteliğini korumaktaydı. Nakşbendiliğin gelişmesi, CHP'den DP'ye oy kayışına olanak sağlamakla birlikte, seçim sonuçlarını nitel olarak değiştirmeye yetmiyordu. Çünkü çoğunluğu belirleyen alevileri,

inançları gereği, şeriatçı tarikatlar soğuramamıştı. Ama partilerin şemsiyesi altında tarikatların toplumsal ve siyasal yaşamda belirleyici olmaya başlaması, alevileri de, kendi partisini kurmaya yöneltecekti.

Çimento fabrikası, Cer atelyesi, öğretmen okulu, geleneksel lisesiyle Sivas, demokratikleşme devinimini, yalnızca siyasal üst yapıda değil, ekonomik alanda ve eğitimde geliştirirken, sağ partiler, kentin ekonomik açılımını bir başka komşu kente aktarmaya, siyasal açılımın yolunu ise tarikatları güçlendirerek sağa kanalize etmeye yöneleceklerdi.

Paradokssal bir söyleme elverişli olduğu için belirteyim: 12 Mart (1971) öncesi Sivas'ta doğmuş bulunan ve Timisi'nin son dönemde başkanı olduğu "alevi" Birlik Partisinin sayısal olarak oyunu, Kahramanmaraş kıyımının öncülüğünü yapmış olanların lider kadrosu içinde yer aldığı "tarikatların" Büyük Birlik Partisi alacaktır. Yani "Birlik", "Büyük Birlik"e dönüşecektir. Özünde ise, biri bir mezhebi, öteki bir tarikatı politikasına temel yaptığı için, politik yaşamda *bölünme, büyük bölünmeye* dönüşecektir.

Büyük Birlik Partisinin "laik cumhuriyet" açısından niteliğini duyumsatmak için, bu partinin "gençlik" ya da "kültür" ocağı olan "Nizam-ı Âlem Ocakları"nın Malatya'da sergilediği "Gözyaşı Geceleri" adlı gösteride, yeşil bayrak altında yinelenen şu sözleri aktarmak yeterli olur sanırım: "Putları deviriyoruz. İktidara geliyoruz. Osmanlılığı canlandıracağız. Hep birlikte savaşacağız."[39]

Geçen yıl Sivas olaylarını irdeleyen yazımda belirtmiştim: Sivas'ta 1989 yerel seçimlerinde %7,57 (5.892) oranında oy alan MÇP, 1993 kıyımından sonra yapılan 1994 yerel seçimlerinde Büyük Birlik Partisi olarak %30,65 (33.471) ve Milliyetçi Hareket Partisi olarak %1,47 (1.604), toplam %32,12 (35.075) oranında oy aldı.

Refah Partisi, 1989 yerel seçimlerindeki %36.35 (27.985) oy oranını, 1994'te %38,15'e (41.668'e) çıkarttı.

Bunlara karşılık, 1989'da %27 (20.789) oranında oy alan

[39] "Nizam-ı Âlem Ocaklarından Şeriat Propagandası", *Cumhuriyet*, 15 Nisan 1996.

SHP, 1994 yerel seçimlerine katılmadı, koalisyon ortağı DYP'yi desteklemekle yetindi. SHP destekli DYP'nin aldığı oy 24.360'tı ve 1989'daki SHP ve DYP'nin toplam oylarına (24.100) eşit sayıdaydı.

O zaman, 1993 Sivas kıyımının ardındaki amacın, yükselmeye başlayan demokratikleşme devinimini geriletmek ve çökertmek olduğunu yazmış, ve 1994 yerel seçim sonuçlarına değinerek, kıyının ardındaki güçlerin asıl amaçlarına ulaşmış olduklarını belirtmiştim.

2 Haziran 1996 mini yerel seçim sonuçları, Sivas'ta, bu değerlendirmemizi daha da pekiştiriyor:

RP 43.538 (%40,53), BBP 41.258 (%38,41), MHP 3.910 (%3,64).

Sosyal-demokrat sol ya da merkez sol: CHP 7.064 (%6,59), DSP 1.590 (%1,48).

Merkez sağ: ANAP 5.675 (%5,28), DYP 2.477 (%2,31).

Tarikatların merkez sağ partilerden desteklerini çekerek, tarikat partilerine (kendi partilerine) oy verdiği düşünülürse, 2 Haziran1996'da, yani Sivas kıyımından üç yıl sonra, RP ve BBP'nin toplam oy oranı %78,94'e ulaşıyor.

Peki ama aleviler de mi tarikat partilerine oy verdi!

Kimi tarikatların "sosyal konulara son derece modern yaklaşımı" sonucu, aleviler, "alevi" olarak değil ama, laik ve demokrat ilerici/devrimciler olarak Sivas'ta eritilmiş bulunuyor. Ya buharlaştı yok oldular, ya da Madımak'la birlikte yakılan yazar ve sanatçılar gibi "son derece modern yöntemlerle" demokratik hakları olan politikadan kendilerini "özgür iradeleriyle" yalıtmak durumunda kaldılar!

"Molla" Şiiliği ve Anadolu Aleviliği

Hilafet ve şeriat yönetimi altında, İmparatorlukta, altkast olarak ezilen aleviler, bağımsız uluslaşma sürecinde, Cumhuriyette, laik sistem içersinde, yurttaş olarak, siyasal eşitliğe kavuşacaktır.

Şu da eklenmeli: Anadolu aleviliğinin, doğanın ve doğal

olayların yanılsamalı algılanışından kaynaklanan ve materyalist dünya anlayışına yakınlaşan islam-öncesi inançsal dokusunu, göksel (semavi) bir din olarak islam, tam çözememiştir.

Tarikat için, şeriat belirleyicidir. Tarikata girmese de, inancı açısından hem islam olan ve hem de şeriat yoluna girmeyi dışlayan bir mezhebin (aleviliğin), tarikatların politize olduğu dönemde, politize olmaya zorlanması, kendi doğası gereğidir.

Suudilerle ilişkilerini kusursuz ve pürüzsüz sürdüren Amerikan yönetimi, tarikatlarla ilişkilerini geliştirirken, "İran gibi, Amerikalıyı şeytan bilip taşlayan müslüman"la (İlhan Selçuk) Anadolu aleviliğini özdeşlemiş olmalı.

ABD yönetiminin, Türkiye'de, olumlu anlamıyla bilimi, modern bilgiyi ve modern eğitimi benimsemiş Anadolu aleviliğinin politikleşmesinde, İran'da çatıştığı "şiilik"in *akraba* bir yansımasını bulacağı görüşüyle *yanıltılmış* olduğu da düşünülebilir. Ama böyle yanıltılmış olmaktan yararlanmak isteyeceği de söylenebilir. Çünkü, Türkiye'de devrimci demokratikleşmeyi yoğunlaşmış kitle desteğinden yalıtmak ve buna karşılık Türk cumhuriyetlerle ilişkilerini tarikat bağıyla geliştirmek, tarikatların, pan-islamist bir genişlikte politikleştirilmesiyle olanaklıydı.

Devrimci demokratikleşme deviniminin yükseldiği ve devrimci gençliğin emperyalist egemenliğin cilasını kazıdığı yıllarda, özellikle Saidi Nursi'nin öğretilileri ile CIA istasyon şefleri, karşılıklı olarak birbirlerini öyle bilgilendirmişlerdir ki, ABD yöneticileri, İran'da bugün egemen olan katı şeriatçı kılıncından kurtulmak için dağların erişilmesi zor yerlerinde konaklayarak altıyüz yıldır varlığını korumuş bulunan Anadolu alevilerini, Mollaların politik akrabası olarak görerek, çözümü onları dağıtmakta ve azaltmakta bulmuşlardır.

Saidi Nursi'nin öğrencilerinde buldukları "komünizm" düşmanlığını, şeriatçı tarikatların "kafirlik"le özdeşledikleri alevilerde bulamamak, üstüne üstlük, alevilerin, kemalist soldan sosyalizme değin ilerici ve devrimci düşüncelere açık

ve yatkın olmaları, İran Mollalarının şiiliği ile Anadolu aleviliğini, ABD'ye karşı düşmanlıkta "özdeş" olduğu yanılgısına götürecektir.

2 Temmuzda, Sivas'ta, cami dışından gelen sekiz-on kişilik grubun, cuma namazından çıkmakta olan cemaati tahrik için yaktığı bayrak, bir *Amerikan bayrağıydı* ve duvara astığı pankartta da *"Türkiye'de PKK, Dünyada Amerika"* yazılıydı.

"Bayrak" bir "kimlik" olarak algılanırsa, bu kimlik gerçek miydi, sahte miydi, anlaşılamadı. Çünkü ne olayları bayrak yakarak başlatan gruptan herhangi biri "bulundu" ve ne de cami ile hükümet meydanı arasında üç kez götürülüp getirilen "pankart". Ama bu, Sivas'taki bayraklı, pankartlı saldırının, bir alevi-sünni çekişmesinin sonucu olmadığını, dünya ölçeğinde bir politikanın Sivas'ta odaklaşmış ürünü olduğunu bize duyumsattı.

1990'da Türkiye'de hem laik devlet/hükümet modelini destekleyen, hem de islami güçlerle açık çatışmadan kaçınan nazik bir denge yakalamasını öneren Fuller'in raporunun anlamı ve amacı, 1993'ün sonlarında bilgi sahibi olacağımız Henze'nin raporunda açıklığa kavuşacaktı: Türkiye'nin yeniden pan-türkist ve pan-islamist politikaya dönmesi ve Türk cumhuriyetlerle ilişkilerin geliştirilmesi için nakşbendilerle ve özellikle nurcularla işbirliği.

ABD'nin islamla çatışmaktan kaçınma politikasının, bir tarikata siyasal, ekonomik ve toplumsal egemenlik kazandırarak, islamı kendi içinde çatıştıran bir politika olduğu gözardı edilmemek gerekirdi, gerekiyor da.

Şu da eklenmeli: Kemalizmin dinle/islamla çatıştığı, tarikatçıların uydurmasıdır. Çünkü kemalizmle çatışmaya giren din değil, tarikatlardır. İslamın canlandırılması adı altında canlandırılan ve güçlendirilen de din değil, laik cumhuriyete karşı ayaklanmış olan tarikatlar oldu. Bu tarikatların içinde de nakşbendiler başı çekiyordu.

Türkiye'de hem laik devlet düzeniyle ve hem de laik devlet düzenine karşı olan tarikatlarla (şeriatçılarla) dengeli ve

uyumlu bir politika izlemek demek, devletin politik kurumlarından ekonomik yapısına, eğitiminden yargısına, polisinden ordusuna değin tarikatın/şeriatın devlete egemen olması ve laik devlet sisteminin sona erdirilmesinin *fiilen* yolunun açılması demekti.

PETROPOLİTİK SAVAŞIM ODAĞI OLARAK SİVAS

Aziz Nesin ve "Şeytan Ayetleri"

Aziz Nesin'in "Şeytan Ayetleri"ni çevirtip yayınlayacağını söylemesi, 2 Temmuz 1993 Sivas kıyımında "tahrik"in belirleyici nedeni gösterilmişti.

Uğur Mumcu'yu Maltepe Camiinden Cebeci Asri Mezarlığına götürdüğümüz günden birkaç gün sonraydı. Aziz Nesin telefon etmişti. Geldi. Kitabevinde Uğur'dan, Uğur'un görkemli uğurlanmasından konuştuk. Bu arada o günkü gazeteleri sordu. *Cumhuriyet*'i uzattım. Başka gazete olup olmadığını sordu. "*Sabah* yok mu?" dedi. Yoktu. O zaman söyledi, "Şeytan Ayetleri"ni çevirtip yayınlamak istediğini. Bu, *Sabah*'ta da haber olarak yayınlanmış. Haberi yazan bayan muhabir telefon etmiş, o söylemiş. *Sabah* aldırdım. O gün gözlüğümü evde unutmuştum. Aziz Nesin'in de gözlüğü yoktu. Gözüne gazeteyi yaklaştırarak, sayfaları tarıyordu. İkinci kez gözden geçirdi gazeteyi, sonra buluverdi. "İşte burda yazıyor!" dedi. Mollaların yasağına boyun eğilmesine bir tepkiydi Aziz Nesin'in davranışı. Uğur'u öldürten ortama da.

Sivas kıyımından önce, Aziz Nesin *Aydınlık*'ta başyazı yazmaya başlamıştı. Dinlencedeydim. O zaman gördüm. *Aydınlık*, sürmanşet haberinde, "Şeytan Ayetleri"ni yayınlayacağını duyuruyordu. Sonra yayınlamaya başladı da. Sanırım, "Şeytan Ayetleri"nin bir kısmı daha önce *Günaydın*'da yayınlanmış. *Aydınlık*'ta da aynı çevirinin yayınlandığı söylendi. Ama bunu ben de Aziz Nesin'in "işi" sanmıştım. Kıyından sonra öğrenildi ki, *Aydınlık*'ta "Şeytan Ayetleri", Aziz Nesin'in bilgisi dışında yayınlanmış. O tarihlerde yurtdışınday-

mış. Nesin, Sivas'ta da, kitabı getirteceğini, çevirtip yayınlayacağını söylüyordu. Yurtdışından kendisine gelmemiş kitabın, gelmesi, çevrilmesi ve yayınlanması için de bir aylık süre biçiyordu. Bir başka deyişle gönlüne göre konuşuyordu. Aziz Nesin'in elinde henüz "Şeytan Ayetleri"nin orijinali yoktu, çevirisi de. Ama Aziz Nesin'in başyazı yazdığı *Aydınlık*'ta, "Şeytan Ayetleri" orasından burasından yayınlanmıştı. Sivas kıyınında tahrik, Aziz Nesin'in "Şeytan Ayetleri"ni yayınlayacağını duyurması ile onun başyazı yazdığı gazetede "Şeytan Ayetleri"nin yayınlanmaya başlanması üzerine kurulmuş ve geliştirilmişti.

Dinin politikleştirildiği ve tarikatların "şeriat"ı çığlıklandığı bir ortamda, 2 Temmuz kıyınının fotoğraf ya da görsel olarak algılanışı, bizi, tartışmasız, kıyını tertipleyenler ile gerçekleştirenlerin, aynı gerici kara kümelenmenin işi olduğu vargısına götürmüştü. Olayı, bu çerçevede, doğru yansıtarak gündemi belirleyecek olan *Cumhuriyet*'in ilk üç günkü manşeti şöyleydi:

3 Temmuz 1993: Şeriatçılar ayaklandı: 35 ölü.

4 Temmuz 1993: Devlet seyirci kaldı — Katliamda Hizbullah izi (Sivas katliamında Hizbullah parmağı).

5 Temmuz1993: Devlet şeriata teslim oldu.

Fotoğrafsal algılama, hepimizi aynı sonuca götürüyordu: Bu, şeriatçı ayaklanmadır. Kuşkular Hizbullah'a çevrilmişti. Devletin olaylara seyirci kaldığı ise açıktı.

İran Hizbullahı mı? Hizbul-Kontra mı?

MİT eski Müsteşarı Teoman Koman, Hizbullah'la ilgili olarak kendisine yöneltilen bir soruya "Hangi Hizbullah?" sorusuyla karşılık verecekti. Olağanüstü Hal Bölge Valisi Ünal Erkan da, bir gazetecinin sorusu üzerine "Ben de aynı kanaatteyim" diyordu. Haber şöyle devam ediyordu:

"Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, Türkiye'de biri İran'ın, diğeri CIA ve MİT'in denetiminde olan iki Hizbullah'tan söz etmek mümkün.

"Önceleri uzun süre varlığı resmi kaynaklarca inkar edilen Hizbullah, artık devletin resmi raporlarında da kendine yer buluyor. Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanlığı'nın hazırladığı 50 sayfalık rapora göre, Hizbullah örgütü, 'komşu bir ülke destekli' ve 'Türkiye'deki laik düzenin yıkılmasını amaçlıyor'."

Hizbullah'ın, PKK'ya tepkiden doğduğu, giderek, "eyleme eylemle cevap vererek taktik geliştirmeye başladığı" belirtilen raporda şu görüşler de yer alır:

"1991 yılının eylül ayından itibaren artık PKK terör örgütü tarafından konulan eylemlere karşılık, PKK terör örgütü sempatizan veya mensuplarına yönelik eylemler de konulmaya başlanmıştır."

Hizbullah'ın günümüzde başta Güneydoğu Anadolu bölgesinin Diyarbakır, Batman illeriyle Nusaybin, Silvan, Kızıltepe ve Cizre ilçelerinde olmak üzere çeşitli yerleşim yerlerinde PKK ile çatışmasının halen devam ettiğine dikkat çekilen raporda, "Devletin özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde Hizbullah'la işbirliği yaptığı yolundaki iddialar da raporda yanıtlanıyor, 'hiç ilgisi olmadığı halde devletimizin ve onun güvenlik güçlerinin belirsiz ve mesnetsiz şekilde suçlanmaya devam edildiği' görüşü yer alıyor."

Haber şöyle devam ediyor:

"Hizbullah örgütünün Güneydoğu Anadolu bölgesindeki faaliyetlerine ilişkin olarak çeşitli iddialar ve suçlamalar yapılıyor. Bölgede, sayıları son iki yılda 100'ü aşan "faili meçhul cinayetler" serisinin birçoğunun bu örgüt tarafından işlendiği iddia edilirken, bir başka iddia da, Hizbullahın buradaki eylemlerinde devletten destek gördüğü şeklinde. Hatta bölgede buna bir de isim takılmış: Hizbul-Kontra."[40]

Bir kez daha yineleyelim: Sivas kıyımından bir yıl sonra, Batman vali yardımcısı ve emniyet müdürü, Batman'ın Gercüş ilçesinde bir askeri birliğin bitişiğinde Hizbullah'ın bir eğitim kampı olduğunu söylüyorlardı. "Buradaki bazı askeri birliklerde silahlı eğitim de görmüşlerdi."[41] Zamanın Genel-

[40] *Cumhuriyet*, 4 Şubat 1993.

kurmay Başkanına iletildiğinde "Ciddi olamazsınız, inananam!" dediği de yazılıyordu. O yıl da kapatılacaktı bu kamp.

Sivas kıyınının fotoğrafsal algılanışı ile bir yıl sonra yayınlanan haberlere bakıldığında, 2 Temmuz1993'ün ertesinde "şeriatçı ayaklanma", "Hizbullah parmağı", "devlet seyirci kaldı" manşetleri, yanlış değildi, ama eksikti. Eksik olan tahrikin başlangıç bölümüydü ve anlatımlardan varılan sonuca göre, cuma namazından çıkanları kendi tahrik odağına çekmek isteyen sekiz-on kişilik grup ile akşama doğru oteli ateşe verecek sekiz-on kişilik güruh, ayrı ayrı kişilerden oluşuyordu. Yani planlı olarak cami avlusuna gelen ilk grup ile bu tahriki harekete getirilmiş yığının içinden devralarak oteli ateşe verecek grup birbirinden ayrıydı ve öyle anlaşılıyor ki, ilk grup Sivas dışından, güneydoğudan gelmişti ya da getirilmişti.

Sivas olaylarını araştırmakla görevli Meclis Araştırma Komisyonu tutanakları irdelendiğinde ise görülecektir ki, Sivas kıyını, PKK'nın Sivas'tan Samsun'a yol almak için Sivas'a yerleşme amacına karşı tertiplenmişti. PKK'nın Sivas'ta kendine yer edinmek istemesinin nedeni, daha önce açıklandığı gibi "Kürdistan'ı bağımsızlaştırmak ve Anadolu halklarını özgürlüğe kavuşturmak için Türkiye Cumhuriyetini bitirmek" olarak algılanabilirdi, ama Sivas-Samsun arasını "tutmak" ve Samsun'da Karadenize ulaşmak istenmesinin "mantığı"nı burada bulmak zordu. Çünkü PKK'nın Sivas-Samsun arasında kendisine yol açmak istemiş olmasını, kimi Kürt örgütlerin "özerklik" ya da "federasyon" isteğiyle, ya da ayrılma ve ayrı devlet kurma düşüncesiyle açıklamak olanaklı değildi.

Sivas'tan Samsun'a PKK'nın yol edinmesinin ardındaki amacı ise, bu amacı açıklayan yazılardan çıkarmak bir ölçüde olanaklı. Burada: "Tarih boyunca halkların ayaklanma ve isyan kuşağı" olan "Cumhuriyetle birlikte halklar açısından yenilgi ve kimliksizleşmenin dipsiz çukuru haline getirilen

[41] *Cumhuriyet*, 30 Eylül 1993; *Demokrasi Değişim Dayanışma*, Ocak 1995, sayı: 4.

Toroslar ve Adıyaman, Sivas, Amasya, Tokat hattı"nda[42] Sivas'ın, "Kürdistan'ın parçalanmışlığının kavşağı", "bir coğrafya düğümü" (s. 39), "Kemalizmin-egemen Türklüğün kavşağı" (s. 42), "kemalizmin üzerini betonladığı Anadolu halklarının nefes borusu" (s. 42, 40) olduğu ileri sürülüyordu.

Amanosların Torosları, Sivas'ın da orta ve doğu Karadeniz'i "savaşın cephesi haline getirmesi" (s. 39), "savaşın Türkiyelileşmesi"[43] sözlerinden, bu örgütün yalnızca "Kürdistan'ın bağımsızlığı" amacıyla savaşı başlatmadığını düşündürdüğü gibi sonal (nihai) amacını anlamamıza da olanak sağlamıyor.

Alıntılardan şu sonuçları çıkarmak olanaklı: "Kürdistan'ın bağımsızlığı Türkiye Cumhuriyetinin yıkılmasına" endekslenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti yıkıldığı zaman ise, "Kürdistan halkı bağımsızlaşacak" ve "Anadolu halkları da demokrasiye ve özgürlüğe kavuşacak"tır. Bir başka deyişle bu örgüt, yalnızca Türkiye Kürtlerinin değil, dahası yalnızca "Kürdistan halkı"nın bağımsızlığı için değil, Anadolu halklarının demokratikleşmesi ve özgürlüğü için de savaştığını ileri sürmektedir. Kemalizmle özdeşleştirilen "egemen Türklüğün" bu coğrafyadan atılmasıyla, Sivas'ta (4 Eylül 1919) "soluk borusu tıkanan halklar", yani Ermeni, Arap, Türkmen (alevi-Türk), Laz, Çerkez ve Gürcü özgürleşecek, "soluk almaya" başlayacaktır!

Sivas'ta "düğümlenen" savaşın, Türkiye Kürtlerinin "büyüklüğü"nü aşan bir hedefi olduğu açıktır. Bu hedefe ulaşılması için, kazanılmak istenen kentlerin, coğrafi alanların, yolların, dağların, "Kürt halkı"yla olduğu kadar "Anadolu halkları"yla da *sınırlı olmadığı* açıktır. Bu savaş, açıklananlardan çıkarıldığı kadarıyla, Kafkaslardan Basra Körfezine, Ege Denizinden Orta Asya cumhuriyetlerine, yeraltı zenginliklerini ve pazarları ele geçirmek isteyen emperyalist devletlerin yeniden paylaşımı amacına endekslenmiş bir savaş olarak kendini duyumsatmakadır.

Bu "savaş"ın alanını ve amacını belirlemek gereği vardır.

[42] *Sosyalist Alternatif*, sayı: 10, Ağustos 1995, s. 39.

[43] *Özgür Halk*, 25 Mayıs 1996, sayı: 65.

Rusya'da yayınlanan haftalık *Novore Vremya* muhabiri Makarinko Vadim'le görüşmesinde, "PKK Genel Başkanı Abdullah Öcalan", "TC'nin (Türkiye Cumhuriyeti'nin) çöküşünün Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelesine bağlı olduğunu" söyleyecek ve ekleyecektir:

"Kürdistan Ortadoğunun kördüğümüdür. Bu sorun çözülürse birçok sorun günışığına çıkacaktır. Stratejik bir rol oynayacaktır. Eskiden birçok devlet Kürtleri istismar ediyor, kendine göre Kürtler üzerinde oynuyordu, ama şimdi Kürtler bir stratejiye sahip oluyorlar ve bu strateji büyüyor. Eğer önümüzdeki bu adımda başarılı olursak, Ortadoğuda büyük rol oynayabiliriz. Amerika bu durumdan derin endişeler duyuyor (...) ve şimdi "Kürt sorunu çok büyük bir sorundur" diyor. Dünya, ağırlıklı olarak dikkatlerini bu sorun üzerine çekmiştir. Çünkü petrol, su ve üç halkın kilit noktasını Kürt sorunu oluşturuyor. (...) **Petrol ve su sorunu sadece Ortadoğunun değil, dünyanın başlıca sorunudur.**"[44]

Alman televizyonu ARD ile yapılan görüşmede ise, Öcalan, "bu stratejik rol"ün, özellikle petrol boru hatlarıyla ilgili olduğunu açıklar.

"Peki Sayın Öcalan" diye soruyor ARD muhabiri, "Petrol boru hattının Güneydoğudan geçmesi sözkonusu. Planlamalar, projeler, görüşmeler buna yönelik. Bu konuda herhangi bir tavrınız olacak mı?"

Yanıt şöyle: "Petrol, su yolu Kürdistan'dan geçmektedir ve kaynağının çoğu da Kürdistan'dadır. En az, adı geçen devletler kadar, bu yol hattı üzerinde bizim de etkinliğimiz, giderek otoritemiz gelişmektedir. Bu hatları açmak isteyen Dünya Bankası gibi, başka uluslararası ekonomik kuruluşlar, yatırımlarını boşa çıkarmak istemiyorlarsa, bizim otoritemizi dikkate almak zorundadırlar. Açık söylüyorum, (...) ne su meselesinin, ne petrol meselesinin tek taraflı olarak halkımızın çıkarları aleyhine kullanılmasına izin vermeyece-

[44] *Özgür Halk*, Kasım1995, yıl: 6, sayı: 6, s, 34.

ğiz, hatta engelleyeceğiz. Ama bizimle de görüşerek, halkımızın da lehine olabilecek bazı hükümleri bu anlaşmalara koyarlarsa, uluslarlarası anlaşmalara dokunmayız. Hiç kimse de "bu güç nereden çıktı, duymadık" demesin ve aleyhimizde bazı kararlar almasın. Ne kendileri çok zarar görsün, ne de biz zarar görelim. Yapılması gereken, en az diğer devletler kadar bizim de muhatap kabul edilmemiz ve bu yolların emniyetinin nasıl sağlanacağına dair buna anlaşmalarda yer verilmesidir."[45]

Bu görüş şöyle de özetlenebilir:

"Ortadoğu'nun kördüğümü Kürdistan" ve "Kürdistan"ın düğümü Sivas ve Sivas kavşağıdır.

Bu kavşakta teslim alınan, öldürülmeye, mezara konulmaya çalışılan Anadolu halkları, kendilerini teslim alan Türkiye Cumhuriyeti'nden bu kavşakta kopacak, Türkiye Cumhuriyeti "siyasal parçalanışını ve tükenişini", "hem siyasal, hem kültürel ve hem de dinsel bir kavşak"[46] olan bu bölgede yaşayacaktır!

Dili, etnik kökeni, dini farklı da olsa, tüm halkın birlikte oluşturduğu Türkiye Cumhuriyetini, demokratikleşme ve devrimcileşme doğrultusuna yönlendirmek ve demokratik ve devrimci bir ülke konumuna getirmek yerine, bu cumhuriyeti içinden dağıtmaya çağrının, yalnızca Türkiye'den ayrılmak isteyen ya da Türkiye'den "toprak" talebinde bulunan ulusların, ulusal-toplulukların (milliyetlerin) ya da etnik grupların istemlerini kapsadığı kadar, aynı zamanda, bölgede çıkarları olan devletlerin çıkarları doğrultusundaki istemleri kapsayacağını da düşünmek gerekir. Çünkü bu bölgeye stratejik yeni bir rol yükleyen, bu bölgede bulunan etnik grupların kendileri değil, yeniden paylaşım savaşında yeralan uluslararası sermayenin temsilcileri devletlerdir. Bu devletlerin çıkarları "büyüklüğü"nde, bölgeye stratejik bir önem verildiği de bilinmektedir. Bölgeye yüklenen stratejik rolün omurgasını değilse de, ana damarlarını *petrol* (ve ikin-

[45] *Özgür Halk*, yıl: 6, sayı: 56, 27 Haziran 1995.
[46] *Sosyalist Alternatif*, Ağustos 1995, s. 42.

cil damarlarını *su*) oluşturduğu ölçüde, çatışma ve çelişkilerin devinim (hareket) noktası da *petrol* (ve *su*) olacaktır.

Coğrafi anlamda bir halklar kavşağı olan Sivas ile Sivas'ın petropolitiğin düğüm noktası olarak algılanmasını ise, nasıl açıklamalı?

Samsun'dan Mersin'e Petrol Boru Hattı Tasarımı ve Sivas-Samsun Yolu

Temmuz 1992'de Banaz'da yapılan Pir Sultan Abdal Şenliklerinde konuşan Sivas valisinin, bu şenlikleri, gelecek yıl (1993) Sivas ili genelinde, sonraki yıllarda da Türkiye genelinde gerçekleştireceklerini söylemesinden bir ay kadar sonra, *Cumhuriyet*'te, "Türkiye, boru hattı köprüsü" başlığını taşıyan bir haber-yazı yayınlanacaktı. Üstte, "Türkiye"nin "Asya ve Ortadoğu'nun petrol ve doğalgazının Avrupa'ya naklinde kilit ülke" olduğu yazılıydı, ve alt ara başlıkta da haber şöyle özetleniyordu: "Coğrafyadan kaynaklanan *konumu* ve *güvenliği* Türkiye'yi, Asya ve Ortadoğu petrol ve doğalgazını Avrupa'ya nakledecek boru hatları konusunda vazgeçilmez kilit ülke durumuna getiriyor."

Türkiye'den geçmesi düşünülen petrol boru hatları, kuzeyde Kazakistan, Azerbaycan ve Hazar içi petrolleri ile doğuda İran (Ahvaz) ve güneyde Irak (Kerkük, Musul) petrollerini; doğalgaz boru hatları ise, Türkmenistan, Kazakistan ve Dağıstan doğalgazını, Akdenize ulaştırmayı amaçlayan boru hatlarıydı.

Petrol ve doğalgazın Avrupa'ya naklinde Türkiye "kilit ülke" konumunda bulunmakla birlikte, hatlar projesinin gerçekleşmesinin başlıca koşullarından biri, siyasal güvenlikti ve ikincisi **"sıcak çatışma" alanında bulunmamasıydı.**

Haber-yazıda, özellikle petrol boru hatları için düşünülen değişik projeler, bu hatların, Türkiye sınırına girene değin geçtiği ülkelerin farklı konumlarına göre düşünülmüş projeler olduğu gibi, Türkiye sınırından Akdeniz kıyısına değin geçeceği yollar da "sıcak çatışma"yı da gözönünde bulun-

duran seçenekler içeriyordu. Doğu Anadolu'dan girecek ve İskenderun ya da Ceyhan'a ulaşacak boru hatları, biri PKK'nın ve öteki ASALA'nın tehdidi altında bulunduğu için olsa gerek, başka yollar da önerilecektir. Bunlar arasında, Karadenizde Supsa (Gürcistan) ya da Novorossisk (Rusya) limanlarından tankerle alınan petrolün, biri *Samsun-Kırıkkale-Yumurtalık* yolunu izleyerek Akdenize ulaşımı, öteki Trakya'da *İğneada'dan Ege denizinde Saros Körfezine* ulaşımı gibi iki ayrı seçenek de vardı.

2 Temmuz Sivas kıyımının ardından Meclis Araştırma Komisyonuna anlatımları bir kez daha anımsamak gerekecek:

"PKK'nın ve Dev-Sol'un, TİKKO'nun almış olduğu bir karar var. Güneydoğu'dan gelen kanatla Sivas üzerinden Karadeniz bağlantısı yapmayı düşünüyor bu örgütler. Onun için Sivas'ta bir gedik açılması lazımdı."[47] "Sivas'ta, PKK'nın yerleşme emeli gibi bir emel vardır. Şimdi Güneydoğuyla Karadenize İpek Yolu gibi bir yol açmak, bir kapı açmak, böyle niyetleri vardır."[48]

Azerbaycan (8 milyar varil petrol rezervi tahmin ediliyor) ve Kazakistan (2,1 milyar ton, Hazar Denizi içi ile birlikte 4,5 milyar ton petrol rezervi tahmin ediliyor) petrollerinin Karadeniz limanlarından alınarak tankerlerle Boğazlardan taşınmasına Türkiye soğuk bakıyor. Buna karşılık, bu petrollerin, Türkiye üzerinden Akdenize ya da Egeden Akdenize ulaşımı için dört seçenek üzerinde duruluyordu.

Birinci seçenek, İran-Nahçivan'dan Türkiye'ye ulaşıyor. Türkiye'de Aralık-Patnos-Bitlis-Siirt-Midyat'tan, Kerkük-Ceyhan-Yumurtalık boru hattına bağlanıyor. *İkinci seçenek*, Azerbaycan-Gürcistan'dan Türkiye'ye ulaşıyor, Sarıkamış-Bingöl-Diyarbakır'dan geçiyor ve Kerkük-Ceyhan boru hattıyla birleşiyor. *Üçüncü seçenek*, Karadenizde, Novorossisk (Rusya) limanından tankerle Samsun'a taşınan petrol, iç

[47] *Hürdoğan* gazetesi genel yayın yönetmeni Sirer Doğan'ın anlatımı, Meclis Araştırma Komisyonu Tartışmaları, Ek: 6, s. 1, 3.

[48] Ahmet Turan Gürel, *Hakikat* gazetesi sahibi, Tutanak: s. 88, 90.

Anadolu'dan Mersin'e ulaşıyor. *Dördüncü seçenek* ise Trakya'da İğneada ile Saros körfezi arasında.[49]

Petrol boru hattıyla ilgili uluslararası konsorsiyum oluşturulması sürecinde, ASALA Doğu Anadolu'dan, PKK Güneydoğudan petrol boru hattının geçmesine izin vermeyeceklerini açıklayacaklardır:

ASALA (Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Ermenistan Gizli Ordusu), Beyrut'ta İngilizce yaptığı bir açıklamada, "Azeri petrollerinin karada oluşturulacak petrol boru hattıyla dağıtılması" amacıyla ön görüşmeler yapan ABD, İngiltere ve Türkiye'yi imleyerek (işaret ederek), "oluşturulacak uluslararası Pan-Türkçü boru hattının Batı Ermenistan'dan (Doğu Anadolu bölgesinden) geçmesine izin vermeyeceklerini" söyleyecektir. "Çünkü" diyecektir "Türkiye Ermenilere ve Kürt halkına yönelik sömürgeci ve soykırımcı politikasını uygulamayı sürdürmektedir. Olacaklardan Türkiye devleti ve onun destekçileri sorumludur, bu nedenle davranışlarının sonucuna katlanmak zorundadırlar."[50]

Rusya ise, Temmuz 1994'te, Türkiye'den geçmesi tasarlanan boru hatlarına alternatif olarak Bulgaristan-Yunanistan yolunu önerecek, ve Azerbaycan petrollerinin aranması ve işletilmesine ilişkin konsorsiyumun kurulmasından kısa bir süre önce, 15 Eylül 1994'te Rus GAZPROM şirketi ile Yunan şirketlerinden oluşan bir konsorsiyum protokolü imzalayacaktır. "Anlaşmadan hemen sonra ise PKK bağlantılı Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi (...) Moskova temsilciliği aracılığıyla boru hattının Güneydoğudan geçmesine izin verilmeyeceğini" açıklayacaktır.[51]

Şu haberi eklemek de tamamlayıcı olacak:

Son seçenek olarak düşünülen Trakya bölgesinde İğneada-Saros Körfezi petrol boru hattı yolu, Yunanistan'ın Ege'de Karasularını 12 mile çıkarması ve Ege'yi bir Yunan içgölüne

[49] Haluk Geray, "Türkiye Boru Hattı Köprüsü" *Cumhuriyet*, 24 Ağustos 1992; "Boru Hattı İçin Örtülü Seçenek", *Cumhuriyet*, 15 Eylül 1993.

[50] "ASALA'dan Boru Hattına Tehdit", *Cumhuriyet*, 24 Ağustos 1993.

[51] Atakan Gül - Ayfer Yazgan Gül, *Avrasya Boru Hatları ve Türkiye*, Bağlam Yayınları, İstanbul Nisan 1995, s. 57.

dönüştürme politikasını ısıtmaya yetecek, "Kardak" kayalığı bu ortamda krizin öznesi olacaktır. Tam da bu sırada PKK'nın siyasi kanadı ERNK'in (Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi) temsilcisinin Atina'daki bürosundan Yunan gazetecilere verdiği demeçte, olası Türk-Yunan savaşı durumunda, PKK'nın, "Irak, İran ve Suriye'den Türkiye'ye saldırılar düzenleyerek Türkiye'nin durumunu zorlaştıracaklarını"[52] ileri sürecektir.

Türkiye'den geçecek petrol boru hattı için Güneydoğu Anadolu seçeneği PKK'nın, Doğu Anadolu seçeneği ASALA ve PKK'nın, Trakya seçeneği Yunanistan'ın baskısı altındadır. Tasarlanan ve coğrafi açıdan sıcak çatışma alanı dışında bulunan Samsun-Kırıkkale-Yumurtalık hattı, bu kez, *PKK'yı Sivas'a ve Sivas-Samsun yoluna yerleşmeye yöneltmiş* olmalıydı. Çünkü, Öcalan'ın anlatımıyla, dünya sorunu olan petrol sorunu, Kürt sorununu dünyanın ağırlıklı olarak dikkatini üzerinde toplayacağı bir sorun haline getirmenin alt nedenini oluşturuyordu.

Petrol Coğrafyası ve Kürt Sorunu

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra dünya dengelerinin değişmesiyle birlikte Türkiye'nin ufuklarının açılıp büyüdüğünü yazan İlhan Selçuk, "Petrol Coğrafyasında Türkiye'nin Yeri" başlıklı yazısında şunları vurguluyordu:

"*Cumhuriyet*'in dünkü sayısında (27 Mart 1993) manşetten verilen haber: "Petrole yeni körfez: Ceyhan!.." "Eğer 'Ceyhan Projesi' gerçekleşebilirse Türkiye'nin konumu da değişecek. Çünkü gezegenimizde petrol coğrafyası yeniden oluşuyor, belki de ulusal sınırlardan daha önemli bir harita çiziyor."

Şöyle bitiriyor yazısını İlhan Selçuk:

"Kürt sorunu yeni ufukların açılımı içinde ancak 'parantez' oluşturabilir.

"Anadolu insanı, dünya dengelerini hesaba katmadan Kürt sorununu bir kan davasının ya da mikro-milliyetçiliğin bağnazlığında ele alırsa, kendisine yazık eder; bu durumda 21'inci yüzyıl uygarlı-

[52] *Cumhuriyet*, 7 Şubat 1996.

ğının dışına düşebiliriz."[53]

İlhan Selçuk iki soruyu getiriyor gündemimize: "Petrol" kaidesi üzerinde dünyanın denge arayışları içinde Kürt sorununun yeri ve bozulan dünya dengesinin yeniden kurulmasında, Kürt sorununun etkisinin yönü ve ağırlığı.

Çünkü Ceyhan'ın "petrole yeni körfez" olması tasarısı, yalnızca PKK ile ASALA'nın tepkisine neden olmadı, aynı zamanda, Rusya ile ABD merkezleri ve bu merkezlerin yörüngelerindeki devletler arasında da tartışmayı başlattı.

Azerbaycan'da petrol aramak ve üretim yapmak amacıyla İngiltere (BP), Amerika (Amoco, Pensail, McDermott, Unocal, Ramco), Norveç (Penzoil), Rusya (Lukoil) ve Türkiye (TPAO) arasında bir konsorsiyum oluşturulması[54] Rusya'nın tepkisine neden olacak, Rusya Dışişleri Bakanı Andrei Kozirev, "Sovyetler Birliği döneminde yürürlükte bulunan Hazar Deniziyle ilgili anlaşmanın yürürlükte olduğunu" belirterek, bu anlaşmayı tanımayacaklarını söyleyecektir.[55]

Boris Yeltsin'in dış politika yardımcılarından Sergei Karaganov ise, "Hazar petrollerinin Türkiye'den mi, yoksa Rusya'dan mı geçeceği sorununun yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda siyasal bir sorun olduğunu" söyleyecek, ve boru hattının Türkiye'den geçmesi durumunda anlaşmayı tanımayacaklarını yineleyecek ve ekleyecektir: "Rusya'nın çıkarları uyarınca boru hattını bizim kontrol etmemiz gereklidir."[56]

The Washington Post (26 Eylül 1994), "Beyaz Sarayın boru hattı güzergahı konusunda resmî tutumunu açıklamamış" olmasına değinerek, Başkan Clinton'ın, Rusya, Amerikan şirketleri ve Azerbaycan arasında hassas dengeyi kurabilmek için çok dikkatli davranması gerektiğini yazacaktır. Aynı yazıda bir Beyaz Saray yetkilisinin şu görüşüne de yer verilir: "Kafkasya petrolleriyle ilgilenmemizin nedenlerinden biri, Körfez petrollerine alternatif bulabilmek. Boru hattı

[53] *Cumhuriyet*, 28 Mart 1993.
[54] Bkz: "Azeri petrolü Batıya emanet", Cumhuriyet, 21 Eylül 1994.
[55] *Cumhuriyet*, "Azeri Petrolüne Rusya Gölgesi", 23 Eylül 1994, s. 7.
[56] *Cumhuriyet*, 28 Eylül 1994; "Aliyev Clinton'la Görüştü", *Cumhuriyet*, 30 Eylül 1994.

İran'dan geçerse, bu politika iflas etmiş olur."[57]

Mustafa Balbay, "Hollanda-Shell-Güneydoğu" ve "Shell-Güneydoğu-Hollanda-Fransa" yazılarıyla, sorunun "Hollanda" boyutuna da açıklık getirecek:

"Bugün, dört ekimde yapılan Londra toplantısının ardından Bakü'de petrol zirvesi var. Azerbaycan erken üretim petrolünü Batıya taşıyacak konsorsiyumun yüzde 45'lik hissesi ABD'li şirketlere ait.

"Beklenen, Rusya'yı ürkütmeyecek, Türkiye'yi dışlamayacak bir çözüm, yani eşzamanlı iki hat. Rusya durumu beğenmezse, Türkiye biraz öne geçerse, (...) ardından Moskova'da iki PKK bürosu daha açılmasına izin verilirse şaşırmamak gerekir.

"Merkezi Hollanda'nın Lahey kentinde bulunan, Hollanda-İngiliz ortaklığındaki Royal Dutch-Shell Group, Azeri petrollerinden pay istedi. Ancak ABD tarafından yapılan paylaşımda Shell'e bir şey düşmedi.

"Hollanda firmasının yenilgi aldığı bu dönemde, Royal Dutch-Shell'in merkezinin bulunduğu Lahey'de "*Kürdistan Parlamentosu*" kurulmasına izin verildi."[58]

Çerçeveyi tamamlamak için *Cumhuriyet*'te yayınlanan haberlerden şu başlıklar eklenebilir:

24 Nisan 1996: ABD, Türk-Yunan anlaşmazlığını çözmek için devrede: "Ege sorunu, Hazar petrolü güzergahını etkileyebilir."

8 Mayıs 1996: Meçhul Asker Anıtına Çelenk — Bulgaristan PKK'ya kucak açtı — Sözde "Sürgündeki Kürt Parlamentosu" üyeleri Bulgaristan Sosyalist Partisi milletvekili Vilkanov ile görüştüler — Vilkanov geçen yıl Suriye'deki kampında Öcalan ile görüşmüştü.

ABD Türkiye'ye Yeni "Rol" Veriyor

CIA Ankara eski istasyon şefi Henze tarafından hazırlanan "Türkiye: 21. Yüzyıla Doğru" adlı raporda, Amerikan yönetimine, Birleşik Devletler'in, "eski Sovyetlerdeki bağımsız Türki cumhuriyetlerle doğal bir bağlantı noktası işlevini gö-

[57] *Cumhuriyet*, 28 Eylül 1994, s. 10.
[58] *Cumhuriyet*, 18 Nisan 1995, 7 Aralık 1995.

ren" Türkiye'deki nakşbendiler ve nurcularla işbirliği önerilirken, aynı zamanda da, Türkiye'nin *pan-türkist ya da pantürkçü* politikaya dönmesinin yararlarına da değinilecektir: "Pan-Arapçılığın, Pan-Afrikacılığın liberal, 'ilerici' kavramlar olarak görüldüğü 20. yüzyılda, Pan-Türkçülüğün 'kötü' ve 'faşist' olarak tanımlanması"nın yanlış olduğu duyumsatılır ve pantürkist ve panislamist politikadan özenle kaçınmış klasik Atatürkçülüğün ise öldüğü görüşüne yer verilir.[59]

Rapor, 1993 sonbaharında basına yansıdığı zaman Uğur Mumcu, yaşamdan koparılmış bulunuyordu. Ama, "Türki cumhuriyetler ile Türkiye cumhuriyetinin federasyon kurması önerildiği" günlerde, Paul Henze'nin, Türk cumhuriyetlere yapacağı geziyle ilgili olarak şunları yazmıştı:

"Kısa adı DEİK olarak bilinen Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, 'Türk BDT Konseyleri, Amerikan-Turkish Friendship Council' işbirliği ile Orta Asya cumhuriyetlerine 27 mayıs - 4 haziran günleri arasında bir gezi düzenlendi. Geziye Türk işadamları ile Amerika'dan işadamları katılıyor. Bu listede Türk kamuoyunun bildiği bir ad var: Paul Henze!"

"Henze, biliyorsunuz, işadamı değil, 'CIA Ankara eski istasyon şefi'dir. Henze, Başkan Carter döneminde Zbignie Brzezinski başkanlığındaki 'Ulusal Güvenlik Danışmanlığı' üyeliğinde de bulunmuştur.

"Henze, bu geziye de 'Amerikan-Turkish Friendship Council'in danışmanı olarak katılıyor!

" 'Ne işi var Paul Henze'nin bu iş gezisinde' demeyin. Henze'nin işi budur. İstihbarat ve yol gösterme!"[60]

İlkin İran-Irak savaşının ve sonra Körfez Savaşının sıcak günlerinde, Irak'ta iktidar boşluğu olasılığı sonucu bir vakum (içe çekim) alanı durumuna gelecek Musul ve Kerkük'ü, Suriye ya da İran yerine Türkiye'nin doldurması gerektiğini, resmî olmayan yollardan Türkiye'ye telkin etmiş bulunan Birleşik Devletler,[61] Türkiye'ye Ortadoğuda verilecek yeni

[59] Haluk Geray, "Yeni Dünya Düzeni Senaryoları", *Cumhuriyet*, 19 Şubat 1995.

[60] Uğur Mumcu, "Henze'nin İşi", *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 1992.

[61] Bkz: "Kerkük-Musul Senaryosu", *Cumhuriyet*, 28 Ağustos 1987; "Kerkük-Musul Türkiye'nin Hakkı", *Cumhuriyet*, 3 Kasım 1990; Güneri Cıvaoğlu, "İki Yarbay", *Sabah*, 2 Şubat 1991.

"rol"ün arayışı içersindeyken, Körfez bölgesinde harita değiştirmek için masaya oturmadan Sovyetler Birliği dağılacak, bu kez, Türkiye'ye, Kafkasya ve Orta Asya cumhuriyetleri pazarlarından (ve özellikle petrolden) büyük payı almak için, "köprü" rolü verilmek istenecekti.

Çünkü, Türkiye'ye, Ortadoğuda verilecek "önemli rol", repertuvar değiştiği için değiştirilmişti. ABD, ağırlığını, Basra Körfezi odağından Hazar havzası odağına kaydırmış, Musul-Kerkük petrolleri ise, Hazar odağının yedeğine alınmıştı.

1990'ın başlarında, eski CIA uzmanı Fuller, değişen dünyada Türkiye'ye yeni kimlik arıyordu: "Türkiye'nin rolü Ortadoğu'da;"[62] 1993'te ise, CIA eski Ankara istasyon şefi Henze, ABD'nin Türk cumhuriyetlerle ilişkilerini geliştirmesi için Türkiye'nin Batı ile Doğu arasında bir köprü olmasını öneriyordu: "**pantürkizm**".

"PANTÜRKİZM" VE BORU HATTI TASARIMLARI

"Pantürkizm", tarihte, "panislamizm" gibi, Türkiye'nin, doğusundaki Türk ve müslüman ülkelerle birleşmesi anlamında kullanılmıştır.

Manas Destanının 1.000. yılı kutlamalarına katılmak üzere Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e giden Cumhurbaşkanı Demirel, Rusya'nın geçmişten beri varolan "panislamizm ve pantürkizm" endişesinin de etkisiyle, Türkiye'nin Türk cumhuriyetleri ile işbirliğini geliştirmesinden rahatsız olduğunu söylemekle kalmaz, ayrıca belirtmek gereğini duyar: "Ne buralardan ekonomik bir fayda sağlayalım, ne de buralarda siyasi bir nüfuz temin edelim gibi bir emelimiz yoktur. 'Türk dünyası' tabiri kullanıldığında bir pantürkizm ya da bir panislamizm düşünülmemesi gerektiğini söylüyorum."[63]

Pantürkizm ve panislamizm, Almanya'nın, Osmanlı İmparatorluğunu doğuya yöneltme politikasının adı olarak da

[62] *Cumhuriyet*, 26 Şubat 1990.

[63] "Demirel: Orta Asya'ya Yol Arıyoruz", *Cumhuriyet*, 29 Ağustos 1995, Doğan Akın. / TV2, 22.00 Haberi; 7 Haziran 1996.

nitelendirilebilir. Batıdaki topraklarını yitiren İmparatorluğun, Almanya tarafından, Hindistan'a doğru, Asya'daki Türk ve islam ülkeleriyle birleşmeye yöneltilmesi, her şeyden önce, Almanya'nın doğuya yayılmasına karşı olan İngiltere ve Rusya'yı, Türkiye'nin (İmparatorluğun) doğusunu işgale yöneltecekti.

13/26 Nisan 1916'da, Rus Dışişleri Bakanı Sazanof, Petrograd'daki Fransız büyükelçisine yazdığı mektupta, Rusya'nın, Erzurum, Trabzon, Van ve Bitlis bölgelerini kendisine bağlayacağını, Muş, Siirt ile Van ve Bitlis'in güneyinden Cizre ve İmadiye arasındaki bölgenin Rusya'ya verilmesi karşılığında, Aladağ, Kayseri, Akdağ, Yıldız Dağı, Zara, Eğin ve Harput arasında kalan toprakların Fransa'ya verilmesini kabul edeceğini yazıyordu.[64]

Rusya-İngiltere-Fransa arasında imzalanan ve Sykes-Picot Anlaşması olarak bilinen gizli anlaşma, Sevr Andlaşmasının hazırlanmasında, varlığını büyük ölçüde duyuracak, Rusya'nın kendisine ayırdığı Erzurum, Trabzon, Van ve Bitlis, bu andlaşmada Ermenistan olarak belirlenecektir. Sazanof'un Yıldız Dağının doğusuna değin Sivas-Mersin-Muş-Siirt dahil, bu iller arasındaki bölgenin iyeliğinin Fransa'ya bırakılmasına karşılık olarak Rusya'ya verilmesini istediği Van ve Bitlis'in güneyinde ve Dicle'nin akış yolunun doğusunda, Cizre-İmadiye'nin kuzeyinde kalan bölüm ise başlangıçta Türkiye'ye bağlı özerk Kürdistan olarak Sevr Andlaşmasında yer alacaktır.

Sevr Andlaşmasının hazırlandığı konferansların son aşamasında, San Remo'da, Lord Curzon, Ermenistan'ın kurulmasını istemelerinin nedeninin "ahlaki olmaktan çok stratejik" olduğunu belirtecek, İngiltere Başbakanı Llyod George, Başkan Wilson'ın, Ermenistan'ın "batıya değil güneye doğru genişlemesini isteyeceğini" söyleyecektir. Dışişleri Bakanı Curzon da, Ermenistan'ın, "Pan-İslam ya da Pan-Turan hareketinin ortaya çıkmasına *engel olması amacıyla*" kurulma-

[64] Osman Olcay, *Sevres Andlaşmasına Doğru*, SBF Yayını, Ankara 1981, s. LVII.

sını düşündüklerini belirtecek ve "Türkiye müslümanları ile doğudakiler *arasına sokulmak* üzere bir hıristiyan toplumun sıkıştırılmasını, bunun da yeni bir Ermenistan devleti olabileceğini düşündüklerini" ekleyecektir.[65]

Sovyetler Birliği, Brest-Litovsk andlaşmasıyla, Çarlık Rusyası'nın Birinci Dünya Savaşından önce bulunduğu sınırlara çekilecek, Ankara ile Moskova arasında yapılan Moskova Andlaşması (16 Mart 1920) ve Kars Andlaşması (13 Kasım 1921) ile, Sovyetler Birliği ve Türkiye arasındaki bugünkü sınırlar saptanacaktır.

Ankara hükümeti, panturanist ve panislamist politikaları, kendi isteğiyle "takip etmek istemeyecek", uluslaşma anlayışının modern kimliğini duyumsatırken yayılmacı amaçlar beslemediğini de vurgulamış olacaktır.

Mustafa Kemal Paşa, 24 Nisan 1920'de, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yaptığı konuşmada "Turanizm politikasını kendi arzumuzla takip etmek istemedik!" diyecek; "Mesaimize saha olan mıntıkanın hududunun, hududu millimiz" olduğunu vurgulayarak, "turanizm politikasını" takip etmemelerinin nedenini şöyle açıklayacaktır: "Hakikatte bütün gayemiz bu hududu milli dahilindeki milletimizin istirahatini, refahını ve hududu milli ile muayyen vatanımızın tamamiyetini masum bulundurmaktan ibarettir."[66]

Azerbaycan Elçisi Abilof'un konuşmasına yanıtında da Mustafa Kemal, "İttihadımızın panislamizme matuf olmadığını", "mazlumların zalimlere karşı ittihadı" olduğunu (14.11.1921) söyleyecektir.[67]

Söylev'de, Kemal Atatürk özellikle vurgular: "Panislamizm ya da panturanizm siyasasının başarı kazandığına ve dünyayı uygulama alanı yaptığına tarihte rastlanmamaktadır."[68]

Panturanizmin ve pantürkizmin günümüzde amacı de-

[65] Osman Olcay, *Sevres Andlaşmasına Doğru*, SBF Yayını, s. 511, 512, 513.

[66] *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, cilt: 1, s. 2.

[67] Sadi Borak, *Atatürk'ün Resmî Yayınlara Girmemiş Söylev, Demeç, Yazışma ve Söyleşileri*, Halkevleri Atatürk Enstitüsü Araştırma Yayınları: 2, Ankara 1980, s. 125.

ğişmiştir.

Pantürkist ve panislamist politika, İmparatorluk döneminde olduğu gibi Türkiye'yi Türk ve islam topluluklarla birleştirerek Almanya'nın Orta Asya'ya ve Hindistan'a karadan ulaşmasının ardındaki politika olmaktan çıkacak, yerini, "serbest" konuma gelmiş bulunan Türk ve nüfusunun çoğunluğu islam olan cumhuriyetlerle ilişkilerini geliştirmeyi amaçlayan ABD ve Batının Türkiye'yi "köprü" ve "aracı" olarak kullanma politikası alacaktır.

Kafkaslar ve Orta Asya Türk cumhuriyetlerin ve çoğunluğu Türk olmasa da müslüman olan cumhuriyetlerin pazar olarak yeniden paylaşılmak istenmesi, Rusya'nın "Sovyeler Birliği" deneyimlerine sahip "kalıtçısı" olarak, ABD ve Batı ile Kafkasya ve Orta Asya yolu arasına engel koymak için, Türkiye ile bu cumhuriyetler arasına sokulacak "Batı Ermenistan" ve "Kuzey Kürdistan" sorununu repertuvarına aldığını duyumsatan ilişkiler geliştirmesine neden olacaktır. (Bu, ABD ve Batılı devletlerin, hem Türkiye'yi kendi politikası açısından etkilemek ve hem de (Sevr Andlaşmasına altlık oluşturan) tarihsel nedenler açısından "Ermenistan ve Kürdistan" sorununu "koz" olarak oynamaktan vazgeçtiği anlamına alınmamalı.)

Rand Corporation'ın "21. Yüzyıla Doğru: Türkiye" raporunda, klasik Atatürkçülüğün (Atatürk ilkelerinin) cenaze namazını Saidi Nursi'nin öğretililerine kıldırmayı öneren Paul Henze, Türkiye Cumhuriyetinin belirleyici ilkelerinden birini "tarihin hurdalığına" atmasını ve ilericilik adına "pantürkist" politikaya dönmesini istemesi, sosyalist sistemin kazanımlarının kalıtçısı Rusya ile emperyalist sisteme kumanda eden devletlerin (özellikle de ABD'nin) birbirleriyle çelişki ve çatışmalarını Türkiye coğrafyası üzerine yaymasına neden olacaktır. Bunda, Nazilerle "ülkü birliği" yapmış olan Türkiye'deki turancıların rolü olduğunu da gözardı etmemek gerekir. Çünkü, İkinci Dünya Savaşında, Almanya, Sovyet-

[68] Gazi M. Kemal, *Nutuk/Söylev*, cilt: II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. baskı, Ankara 1989, s. 586/587.

ler Birliğine Kafkaslardan ikinci bir cephe açmak istediği zaman, "pantürkizm"i uykusundan uyandırmak için turancıları bulmuştu.[69]

Amerikan yönetiminin politikasını belirlemekle tanınan Rand Corporation'ın raporunda, Türkiye'nin, Atatürkçü politikadan pantürkist politikaya dönmesini ABD yönetimine öğütleyen Henze, "Amerikan-Turkish Friendship Council"in danışmanı olarak Amerikan ve Türk işadamlarıyla birlikte Türk cumhuriyetlere gezisi döneminde, Almanya Başbakanı Kohl, Türkiye Başbakanı Çiller'e "Orta Asya'ya birlikte gidelim!" diyordu.[70]

Denebilirse ilk uyarı, gene Türk cumhuriyetlerinden gelecek, Azerbaycan Bilimler Akademisi Doğu Ülkeleri bölümü doçenti Esmeralda Hasanova, "Pantürkizm ideolojisinin Türkleri felakete sürükleyeceğini" söylemek gereğini duyacaktı. Esat Pala'nın *"Bakü"den gönderdiği* görüşme, "Azerbaycan'da Cumhurbaşkanı Ebulfez Elçibey'le MÇP lideri Alparslan Türkeş'in portrelerinin yanyana konduğu" ve "Ben Bozkurtum" diyenlerin seslerini daha da yükselttiği günlerle örtüşüyor. Aynı zamanda, bu görüşme, Türk cumhuriyetlerinden pantürkizme bakışı öğrenmemize de olanak sağlıyor. Bu nedenle, Doç. Esmeralda Hasanova'nın düşüncelerini burada yinelemekte yarar var:

"Atatürk'ün ölümünden sonra Turancılık, Pantürkizm yeniden başkaldırdı. 1944'e kadar çok gelişti. Yayınlar, dergiler, gazeteler basıldı. Türkiye'de, Almanya'nın da etkisiyle ırkçılığı ve faşizmi yaymaya çalıştılar. Ancak, devletin müdahalesiyle bu ırkçılar tutuklandılar, mahkemeleri oldu. Buna karşın 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'de solculuk hareketi kendini göstermeye başladı. Kimdi bunlar, daha önceki Atatürk milliyetçileri. Batıdan, Avrupa'dan gelmediler Türkiye'ye. Solcular, Pantürkizme ve ırkçılığa karşı kurtuluşu sosyalizmde gördüler. (...)

"Daha sonra sahneye Alparslan Türkeş çıktı. Atatürk'ü eleştirmek kanunen yasak biliyorsunuz ama, o *"9 Işık"* adlı kitabında Ata-

[69] Bkz: Johannes Glassneck, *Türkiye'de Faşist Alman Propagandası*, Onur Yayınları, Ankara 1978; Uğur Mumcu, *40'ların Cadı Kazanı*, Tekin Yayınları, İstanbul 1990.

[70] *Cumhuriyet*, 21 Eylül 1993.

ürk'ün milliyetçiliğine karşı tezler öne sürdü. Ve o kitapta bir kez olsun Atatürk'ün adını kullanmadı. Türkeş ve çevresindekiler, İslamı Türkçülükle birleştirerek ve yine Pantürkizm esaslarına dayanan yeni bir Türk-İslam sentezi oluşurdular. Kemalizme karşı, Türk-İslam sentezini ortaya attılar. Türkeş'in Pantürkizm anlayışı Ziya Gökalp'e göre daha radikaldir. Türkeş, bu senteze bir de Osmanlı Türkçülüğünü ekledi. Alparslan Türkeş ve çevresindekilerin milliyetçiliği, Osmanlı Türkçülüğü, İslam ve ırkçılık üzerine kuruldu. Bir de yine 1960'lardan sonra özellikle "milli görüş" denen ve İslamı öncelik alan "İslam Türkçülüğü" kendini gösterdi. Bunların Türkeş milliyetçiliğinden ayrılan en önemli yanı, islamiyetin koşul ve prensiplerini esas almalarıdır.

"Nedense özellikle bu son dönemde Türkiye'de herkes kendi kendine gelin güvey oluyor. 'Şöyle birlik kuracağız, böyle büyük bir Türk devleti kuracağız, dünyaya egemen olacağız' diye. 21. yüzyılda insanlar artık böyle fikirlere sadece gülüp geçiyorlar. (...) Türkiye ile kültürel ve psikolojik bağların olması doğaldır. Ancak bütün halkların birleşmesi, tek bir devlet etrafında toplanması gibi bir saçmalık olamaz. Ayrıca BDT'deki Türki cumhuriyetlerin pantürkizm gibi bir ideolojiye sıcak baktıklarını hiç sanmıyorum. Böyle bir düşüncenin yer aldığını söylemek bile yanlış olur.

"Dünya siyasi ve ekonomik güç üzerine kuruldu. Ülkeler ideolojilerini ve birbirlerine yaklaşımlarını bu unsurlarla belirliyor. Pantürkizm ideolojisi Hitler gibi Türkleri de felakete sürükleyecektir. Ama hiçbir dünya ülkesi bu kadar politik deneyimin ardından böyle bir çabaya izin vermez."[71]

ABD–Rusya Kutuplaşması Kıskacında Türkiye

Hazar havzası petrolleri, daha büyük oylumda işletilecek ve Batıya pazarlanacaksa, Türkiye'nin, Hazar havzası ile Batı pazarını birbirine bağlayacak boru hatları için bir köprü işlevini yüklenmesi doğaldı. Ama bu borular, pantürkist bir politikanın üzerine döşenecekse, Rusya'nın Türkiye ile yüzyıllık tarihini anımsamasını beklemek de gerekecekti. Yalnızca tarihi değil, ABD'nin Sovyet "yayılmacılığına" karşı Türkiye sınırındaki "savunma" duvarının gerisinde, Sovyet ülkelerine saldırı için Türkiye'yi üslerle donatmış olduğunu

[71] *Cumhuriyet*, 6 Temmuz 1992.

anımsaması da doğaldı.

ABD yönetimine, Türkiye'nin "pantürkist" politikaya dönüşü telkin edilirken, Londra'da yayınlanan *The Daily Telegraph*, "Türkiye süper güç olma yolunda" başlığı altında yayınladığı haber yorumda "İmparatorluğun yeniden yükselişini" gizli bir övünçle duyuruyor gibiydi. Yorumda, Cumhurbaşkanı Özal'ın, Türkiye'yi Adriyatik'ten Çin'e kadar uzanan bir güç olarak nitelemesine yer veriliyor, ülkenin Balkanlardan Rusya'ya, İran ve Irak'tan Orta Asya'ya, hatta İpek Yoluna kadar uzanan geniş bir bölge içinde çok önemli rolü olduğu ifade ediliyordu. Gazete, soğuk savaşın sona ermesiyle Türkiye'nin yitirdiği "köprü" rolünün, *maden kaynakları zengin* 32 milyon nüfuslu Türk cumhuriyetler ile Batılı devletler arasında ilişki kurulması çerçevesinde yeniden canlanacağını da vurguluyordu.[72]

Azerbaycan'da petrol aramak ve üretim yapmak amacıyla ABD ağırlıklı bir konsorsiyum oluşturulmasının (21 Eylül 1994) ardından, Yeltsin'in dış politika yardımcısı, Sergei Karaganov, bu anlaşmayı tanımayacaklarını belirttiği yerde petrol boru hattının "yalnızca *ekonomik* değil, aynı zamanda *siyasal* bir sorun olduğunu" ileri sürerek, Türkiye ile Rusya arasında, Kafkaslar ve Orta Asya'da bir etkinlik savaşımının geliştiğini, bunun yeni bir olay değil, bir yüzyıl boyunca oynanan oyunlara geri dönüş olduğunu söyleyecektir.[73]

Rusya Devlet Başkanlığının hazırladığı ulusal güvenlik politikasını belirleyen raporda, "Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Tacikistan'ın varolan siyasal ve ekonomik potansiyellerinin henüz *tam bağımsız bir çizgide ilerlemelerine yetmediği*" belirtilecek, "Orta Asya ve Kafkasya'da daha önemli bir rol oynamayı amaçlayan Türkiye'ye ABD'nin açık destek vaat ettiği, bunun karşılığında Ankara'nın Türki cumhuriyetler ile ABD ve Batı Avrupa arasında bağlantı sağladığı" görüşü dile getirilecekti.[74]

[72] *Cumhuriyet*, 2 Şubat 1993.
[73] *Cumhuriyet*, 28 Eylül 1994.
[74] "Orta-Asya Kafkas Planı – Rusya'dan Türkiye'ye Eleştiri", *Cumhuriyet*, 11 Mayıs 1996.

Rusya'dan Türkiye'ye yönelen eleştiriler, sertlik yanlısı Rusların "Türkiye'yi düşman ülke" olarak nitelemesine değin derinleşecek. Amerikan Heritage Vakfının Rusya'da devlet başkanlığı seçimi öncesi hazırladığı bir raporda, sertlik yanlısı Rus liderlere danışmanlık yapan uzmanların görüşleri şöyle özetlenecektir: "ABD ve NATO Rusya'nın düşmanlarıdır. Öteki düşmanlar, Türkiye ve eski Sovyet cumhuriyetlerinden oluşmaktadır." Başkan adaylarından Genadi Zyuganov, Türkiye'nin, "boğazların statüsünü tek taraflı olarak değiştirerek Moskova'nın çıkarlarını tehdit ettiğini;" bir Rus müttefiki olan Ermenistan'a çeşitli tehditlerde bulunduğu"nu ve Orta Asya ülkelerini etkisi altına almaya çalıştığını, Çeçenistan savaşçılarını desteklediğini; Azerbaycan'da ve öteki ülkelerde askeri-milliyetçi örgütlere destek sağladığını ileri sürecektir.[75]

Rusya Parlamentosunun alt kanadı Duma'ya bağlı Jeopolitik Komiteler toplantısında "Kürt sorununun çözüm yolları" konulu oturumunda Federal Güvenlik Servisi (FSB) bünyesinde bir daire başkanı olarak tanıtılan Alexander Nevzorov, Rusya'nın, "PKK'yı Türkiye'ye karşı koz olarak kullanması gerektiği"ni, "Türkiye ile olan güçler çatışmasında, Kürt meselesini gerektiği gibi kullanabilmesini ve çıkar sağlamasını" söyleyecektir. Emekli general Yuri Yefremov da, PKK'nın ağır silahlara gereksinimi olduğunu söyleyerek, "Ermenistan'a silah gönderilmesini ve bunların PKK'ya ulaştırılmasını" isteyecektir. Jeopolitik Konular Komitesi Başkanı Mitrofanov, "İstenirse, PKK'ya da silah satabileceklerini" söyleyecek, Doğu Bilimleri Enstitüsünden Mihail Lazarov, "Rusya'nın desteğini almadan, PKK'nın başarıya ulaşamayacağını" ekleyecektir.[76]

ABD, Türkiye'yi pantürkist ve tarikat düzeyinde panislamist bir politikaya yöneltmekle, pantürkist ve panislamist politikaların tarihsel kalıtçılarına, yani ırkçı ve turancılara,

[75] "Türkiye Düşman Ülke", *Cumhuriyet*, 11 Haziran 1996.

[76] "Rusya'dan PKK'ya Resmî Destek" / "İstenirse PKK'ya da Silah Satarız", *Cumhuriyet*, 21 Mayıs 1996.

tarikatçı ve şeriatçılara, Türkiye'yi "parçalanmaktan ve dağılmaktan kurtarma" misyonunu yüklenmelerine zemin hazırlamış da olacaktır.

Buna karşılık, Cumhuriyetin temeli *üzerinde* (yani Cumhuriyeti yadsımadan) sistemin demokratikleşmesi ve devrimcileşmesi için savaşım veren sol-kemalistlerden sosyalistlere, demokrat ve devrimciler, siyasal ve ideolojik anlamda ölü ilkelerin ve ölmüş ideolojilerin savunucaları olarak, politik uygulamada da, önceleri Rus (Moskof) casusu ve şimdi de ülkeyi bölmeye çalışan "hain"ler olarak, devlet içinde oluşturulmuş ama yasal-olmayan oluşumlarca kıyından kıyına, siyasal yaşamdan yalıtılarak uzaklaştırılacaktır.

SEVR ANDLAŞMASINDAN YENİ-SEVR ARAYIŞLARINA

Yeniden-Paylaşım Kutuplaşmasının Kürt, Ermeni, Grek Sorunu Olarak Türkiye'ye Yansıması

Bir kez daha anımsayalım: 2 Temmuz Sivas kıyınının ikinci yılında, Anadolu halklarının, Türkiye Cumhuriyeti tarafından Sivas kavşağında "teslim alındığı, öldürülmeye, mezara konulmaya çalışıldığı" öne sürüldükten sonra, aynı halkların, yani Ermeninin, Türkmenin, Çerkezin, Gürcünün, Lazın, Arapın Türkiye Cumhuriyetinden bu kavşakta kopacağı, Türkiye Cumhuriyetini bitireceği yazılıyordu.[77]

Novore Vremya gazetesi (Rusya) muhabiriyle konuşan "PKK Genel Başkanı Öcalan" da, "Türkiye Cumhuriyetinin çöküşünün, Kürdistan Ulusal Kurtuluş Mücadelelerine bağlı" olduğunu söyleyerek, bu Cumhuriyetin, Kürtlerin ölüm fermanını hazırladığını öne sürecek ve şunları ekleyecektir: "Türkiye Cumhuriyeti, öteki ezilen halkları, *Grekleri, Ermenileri* ortadan kaldırdı. ... Bütün bunlar biraz da Sovyetlerin desteğiyle gerçekleşti."[78]

Lenin'in Mustafa Kemal'e yaklaşımını taktiksel olarak

[77] *Sosyalist Alternatif*, Ağustos 1995, sayı: 10.
[78] *Özgür Halk*, sayı: 60, Kasım 1995, s. 31.

niteleyen, Stalin'i ise bu taktiği öne çıkararak devlet politikasına dönüştürdüğü için sorgulayan Öcalan, tarihsel bilgi yanlışlarıyla dolu olsa da, şunları söylüyor Rus gazeteciye: "Ekim devriminden önce de Rusya'nın Kürtlerle ilişkileri güçlüydü. Rusya orduları Kürdistan'a kadar geldiler. **Hatta Dersim, Bitlis, Van, Ermenistan'a kadar gittiler**. Eğer Rusya gitmeseydi, Ermeni ve Kürtler devlet olacaktı. ... Sonra her şey tersine döndü."[79]

"Kürdistan'a kadar gelen" Rusya ordularının, "Kürdistan"dan ayrı olarak, "hatta Ermenistan'a", yani Dersim, Bitlis ve Van'a kadar gittiği söylemini, Sevr Andlaşmasında belirtilen Ermenistan'ın sınırlarının benimsenmesi anlamında algılamak yanlış olmaz.

Benzer görüşler, Türkiye'de, çeşitli kesimlerden yazarlar arasında da yaygınlaşmış görünüyor.

Örneğin İsmail Beşikçi*, "Kemalistlerin *bütün derdinin* Ermenilik, Kürtlük ve Rumluk sorunuyla ilgili" olduğunu yazacaktır.[80]

Beşikçi'nin söyleminde de, bugünkü adıyla Anadolu, Ege bölgesi hariç (1) Anadolu, (2) Kürdistan, (3) Ermenistan olarak başlıca üç coğrafi bölgeden oluşur: "Ermenistan ve Kürdistan, Anadolu'nun doğusundaki parçalardır."[81] Batı Ermenistan ise Doğu Ermenistan'ın batısında bulunan Ermenistan'dır: "Doğu Ermenistan'da, yani Çarlığın sınırları içinde kalan Ermenistan'da, Bağımsız Ermenistan Cumhuriyeti kurulmuştur." Erzurum ve Kars ise, Batı Ermenistan'ın par-

*Düşüncelerin özgürce açıklanmasını istemek ve savunmak ile özgürce açıklanmasını istediğimiz düşünceleri benimsemek birbirine karıştırıldığı için buraya bir not düşmek gerekiyor. Beşikçi'nin düşünsel sorununun temelinde, Türkiye açısından Sevr Andlaşmasının esas alınacağı yeni bir düzenlemeye gidilmesi ve Kürtler açısından birleşik bir Kürdistan kurulması vardır. Yani Türkiye'nin bölünmesi, buna karşılık Kürtlerin birliği, yani pankürdizm. Bu düşünceleri, herkesin, düşünsel düzeyde özgürce dile getirmesini ve tartışmasını savunurum. Beşikçi'nin düşüncelerinden dolayı içerde tutulmuş bulunması, bu düşüncelerinin, bana göre doğru olmadığını söylememe engel oluşturmamalı. Sorunumuz da, Beşikçi, ya da kişiler değil.

[79] *Özgür Halk*, s. 34.

[80] İsmail Beşikçi, *Kürdistan Üzerine Emperyalist Bölüşüm Mücadelesi 1915-1925 I*, Yurt Yayınları, Ankara 1992, s. 197.

[81] Aynı kitap, s. 257.

çalarıdır.[82]

Garo Sasuni'nin *Kürt Ulusal Hareketleri ve 15. yy'dan Günümüze Ermeni Kürt İlişkileri* adlı kitabının Türkiye'de yayınlanmasının ardından,[83] Beşikçi'nin Kürtler ve Kürdistan'la ilgisi, "Kürt-Ermeni ilişkileri"yle yeni bir boyut kazanmışa benzer. Sevr'e hazırlık konferanslarında, Kürtlerin ve Ermenilerin istemlerini, birbirlerinin "topraklarını" içeren istemler olarak eleştiren Sasuni'den sonra, Beşikçi de, Ermenilerin kimi Kürdistan topraklarını ve Kürtlerin de kimi Ermenistan topraklarını istemiş olmalarını eleştirel bir söylemle yazacaktır. Sasuni gibi Kürt-Ermeni çelişkisinden yararlanan kemalistlerin, "Batı Ermenistan" ile "Kürdistan"ı "ilhak" ettiğini de ekler: "Kemalistler ... Kürdistan'ı ve Batı Ermenistan'ı ilhak etmeyi kesin olarak planlamışlar, temel bir amaç olarak benimsemişlerdir. Kürdistan'ı ve Ermenistan'ı ilhak edecekler, Kürtleri ve öteki milliyetleri boyunduruk alında tutacaklardır."[84]

Çünkü, Beşikçi'ye göre, "Türk ulusal kurtuluş savaşı" denilen savaş, anti-emperyalist bir savaş değil, işgalci "ilhak" savaşıdır: "Doğudaki Türk-Ermeni savaşları, Batıdaki Türk-Yunan savaşları, Koçgiri'de Kürtlere karşı yürütülen soykırım" ya da "Türk-Kürt savaşları" birer ilhak savaşıdır.[85]

Beşikçi, sürgüne gönderilen Rumların mallarına elkoymuş olan Türklerin, Ege'de işgale karşı olmak amacıyla değil, bu malları elden çıkarmamak amacıyla Yunan askerine karşı çıktıklarını, kırk dereden su getirerek kanıtlamaya çalışırken, bir başka yazar, bu kapalı söylemi, Yunanlıların anavatanlarını kurtarmak savaşı olduğunu yazarak açıklığa kavuşturur:

"Kürtler (...) Ankara önlerine kadar ilerleyen emperyalistlerin maşası Yunan ordusuna karşı savaşmakla hata mı ettiler?" diye soran Mihri Belli'nin "Lozan Kötülüğün Kayna-

[82] Aynı kitap, s. 185, 189.

[83] Sasuni'nin kitabı ilk kez Beyrut'ta 1969'da yayınlandı, Türkçe baskısı 1992'de Med Yayıncılıkta çıktı.

[84] Beşikçi, *Kürdistan Üzerine Emperyalist Bölüşüm Mücadelesi 1915-1925 I*, s. 189, 199n, 333.

[85] Aynı kitap, s. 55.

ğı mı?"[86] yazısına, "Lozan anti-emperyalist değildir" başlığı altında verilen yanıtta, Yunanlıların "anavatanlarının bir parçası olarak gördükleri Asya parçasını kurtarmak için" "Ege'ye girdikleri" yazılır. Çünkü "Türklerin bin yıllar önce Orta Asya'dan gelip yerleştikleri topraklarının bir kesimini Yunanlılar anavatanları saymaktadırlar."; "Sözkonusu olan Osmanlı *sömürgeciliğine* karşı olan savaş"tır.[87]

Beşikçi'ye göre de, "Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasından sonra, Türklük, Araplık, Rumluk, Ermenilik, Kürtlük sorunlarının nasıl çözümlenmeye çalışıldığı, ne gibi öneriler ileri sürüldüğü, yine üzerinde durulmaya değer bir konudur. *10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Andlaşması bu kapsamın içinde ele alınmalı*dır."[88]

Sanırım bu alıntılar, ortak amacı belirlemeye yetecektir:

Türkiye'nin bugün içerden ve dışardan sıkıştırılmasının nedeni, etnik sorunun uluslaşma sorununu belirlediği Sevr Andlaşmasının üstünü betonlayan, etnik sorunun uluslaşma potasında eritileceği Lozan Barış Konferansının geçersizliğini kanıtlamaktır. Beyrut'ta *1974 yılı* başında yayınlanan ders kitabında (*Ermeni Sorunu ve Devletler Hukuku*) Amerikan Üniversitesi Devletler Hukuku profesörünün belirttiği gibi "geçerli olan Sevr'dir. Lozan değil."[89] görüşünü uluslararası politikaya taşımaktır.

Rusya, İngiltere ve Fransa dışişleri bakanları arasında imzalanan Sykes-Picot anlaşmasında (13/26 Nisan 1916) Rusya'ya bağlanması kararlaştırılan Erzurum, Trabzon, Van ve Bitlis, Sevr Andlaşmasında (10 Ağustos 1920), bu kez "Ermenistan" olarak belirlenecektir.[90]

Daha önce de aktardığımız gibi, ASALA'nın, Beyrut'ta, "Pan-türkçü boru hattının Batı Ermenistan'dan (yani Doğu Anadolu'dan) geçmesine izin vermeyeceklerini"[91] açıklaması

[86] *Özgür Gündem*, 2 ve 9 Ağustos 1993.

[87] Nadir Çelik, "Lozan Anti-Emperyalist Değildir", *Özgür Gündem*, 6 Eylül 1993.

[88] Beşikçi, adı geçen kitap, s. 55.

[89] Yavuz Gör, "Lübnan'daki Ermeniler", *Cumhuriyet*, 8 Mart 1996.

[90] Bkz: Seha L. Meray, Osman Olcay, *Osmanlı İmparatorluğunun Çöküş Belgeleri*, SBF Yayını, Ankara 1977, s. 74 – Sevr Andlaşması madde: 89.

ile, Alman ARD televizyonuna Öcalan'ın "Açık söylüyorum (...) petrol meselesinin tek taraflı olarak halkımızın çıkarları aleyhine kullanılmasına izin vermeyeceğiz."[92] söylemi ardındaki benzerliği de anımsatmakla yetinelim.

Ama konumuzun düğümlenen noktası *Sevr Andlaşması* olduğu için, şu da eklenmeli: Sevr Andlaşması hazırlık konferansına, "Kürt Milli Delegasyonu Başkanı" Şerif Paşa ile "Ermeni Milli Delegasyonu Başkanı" Boğos Nubar ve "Ermenistan Cumhuriyeti Delegasyonu Başkanı" Dr. H. Ohancanyan'ın birlikte verdikleri bir andırıda (memorandumda), Kürtlerin ve Ermenilerin, "... iki ulusun da aynı ari kavimden" olduğu belirtilmiş, "Birleşik Bağımsız Ermenistan" ve "Bağımsız bir Kürdistan" yaratılması için, aralarında anlaşmazlık konusu olan toprakların bir çözüme bağlanmasını Barış toplantısının kararına bıraktıkları bildirilmişti.[93] Bu, "müşterek bir hudut dahilinde bir Kürdistan ve Ermenistan federasyonu" yaratılması düşüncesinin[94] ortaya konuş biçimiydi.

"PKK lideri Öcalan'ın, *Novore Vremya* muhabiri ile görüşmesinde, Türkiye Cumhuriyetinin, Ermenileri olduğu gibi, *Grekleri* de ortadan kaldırdığına ilişkin açıklamalarına da aynı açıdan değinmek gerekir.

"Kardak" kayalığı krizi dolayısıyla, ERNK'in (Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesinin) Atina temsilcisi, Türkiye'nin Yunanistan'a saldırması durumunda, PKK'nın da Suriye, Irak ve İran'dan Türkiye'ye saldıracağını belirttiği sözleri, "tarihin yinelenmesi"ne benziyor; Koçgiri ayaklanmasının liderlerinden Nuri Dersimi'nin yazdıklarını çağrıştırıyordu. Çünkü, "Yunanlıların Ankara'ya yanaştığı" bir sırada, Sivas'ın doğusunda ve güneyinde genellikle alevi olan Kürtleri ayaklandırmış bulunan Nuri Dersimi de, isteklerinin kabul

[91] *Cumhuriyet*, 24 Ağustos 1993.

[92] *Özgür Halk*, 27 Haziran 1995.

[93] Bkz: İsmail Göldaş, *Kürdistan Teali Cemiyeti*, Doz Yayınları, İstanbul 1991, s. 215, 268.

[94] Dr. Vet. Nuri Dersine, *Kürdistan Tarihinde Dersim*, Dilan Yayınları, 4. baskı, Ocak 1992, s. 122.

edilmesini sağlamak amacıyla da olsa, Ankara'yı doğusundan sıkıştırarak, Yunan birlikleriyle savaşmakta olan Türk kuvvetlerinin bir kısmını Sivas-Koçgiri-Zara ve Sivas-Kangal hatlarına çekmeyi amaçladıklarını yazacaktır.[95]

Koçgiri ayaklanması (Mart 1921'de başlamıştı) sırasında, İngilizlerin yönlendirmesiyle Yunanlıların, Ulusal Kurtuluş Savaşına karşı olan Kürt ileri gelenleriyle "işbirliği" arayışı içersinde olduğu şu belgelerden de anlaşılabilir:

"Sir H. Rumbold'dan Earl Curzon'a / İstanbul, 11 Mayıs 1921 / No: 476, Gizli.

"Lordum, Lordluğunuzun 21 Nisan 358 Nolu *gizli gönderisi* hakkında, Yunanlıların, Kemalistlere doğu sınırında zorluk çıkarmak için Kürtleri cesaretlendirmenin olanaklarını araştırmış olabilecekleri bana çok mümkün görünmektedir. Lordluğumuzun da farkında olduğu gibi, Kemalistlerin silah gücünü azaltmaya yönelik her tasarı, Kürdistan'ı onlara karşı (ayağa) kaldırmak için az ya da çok muğlak planlar içermişti." (FO 406/46, p. 54-55, No: 40.)

"Gizli gönderi"ye ilişkin not da şöyle:

"Lord Curzon'dan Sir H. Rumbold'a gönderilen bu gizli yazı şöyledir: Majestelerinin güvenilir (gizli) bilgisine sunmalıyım ki, edindiğim tamamıyla güvenilir bir enformasyona göre, İstanbul'daki Yunan Yüksek Komiserliği, geçen ayın sonunda, Kemalist güçlere yönelik baskı uygulamak düşüncesi ile Kürt ulusalcıları ile kendi ülkesi arasında bir anlaşmaya ulaşmak için önlemler tasarlamaktaydı. Yunan meslektaşımızın, Mustafa Paşa ve Hakkı Bey adlı iki Kürt liderle görüşmede bulunmuş olması ve Sivas Yunan Metropolitanının arabulucu olarak hareket eder göründüğü rapor edildi."

"Sir H. Rumbold'dan Earl Curzon'a / İstanbul 25 Mayıs 1921 / No: 521. Gizli.

"Lordum, 11 Mayıs tarihli, 479 nolu gizli gönderime ilişkin olarak, belirtmekten onur duyarım ki, Bedirhan Ailesinin başı Emin Ali Bey, Kürt ulusal hareketinin en aktif destekçilerinden biri olan oğlu Celadet Beyle birlikte Mr. Ryan'ı ziyaret etti. Emin Ali Bey, kendisi ve arkadaşlarının, burdaki Yunan temsilciyle temas kurduklarını söyledi. Kemalistlere karşı, hiçbir formel işbirliği olmadan, hem Yunan ve hem Kürt ulusalcılarının çıkarlarını destekleyecek bir Kürt hareketi önerisini benimseyerek dinledi. Ama hareket,

[95] Dr. Vet. Nuri Dersimi, *Kürdistan Tarihinde Dersim*, Dilan Yayınları, 1992, s. 146, 148, 164. Ayrıca bkz: *Hatıratım*, Özge Yayınları, Ankara 1992.

Majestelerinin hükümetince tasdik edilmedikçe bu konuda daha ileri gidemeyeceğini söyledi."[96]

Atina'da ERNK'in, yani PKK'ya bağlı "Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi"nin bürosundan verilen mesaj ile 1921'de, Koçgiri ayaklanması sürecinde, Cizre Miri Bedirhan Bey ailesinin temsilcilerinin Yunan yetkililerle eylem birliği aramış olmalarının anlamı, amaç bakımından aynıdır.

Bu amacın bugünkü boyutlarını, Atina'da bir yürüyüş düzenleyen Kürdistan Kurtuluş Cephesinin (ERNK) "Kürdisan'a özgürlük", "Türkler Kürdistan'dan dışarı" sloganlarının atıldığı ve Türk bayrağının yakıldığı bir gösterinin ardından, iktidar partisi PASOK'un temsilcileri şu sözlerle açıklığa kavuşturuyorlardı:

PASOK Midilli Milletvekili Dimitris Vunaços: "Sınırlarımızın güvenliği ve bölge barışı, Kürdisan ve Karabağ dağlarından geçer."

PASOK Merkez Yürütme Kurulu üyesi Mihalis Harambidis: "Asya ile Ortadoğu ve Uzakdoğunun anahtarı Türklerde, Çinlilerde ve Arap şeyhlerinde değil, PKK liderinin elindedir."[97]

Birleşmiş Milletler Ulusal Kurtuluş Savaşları Statüsü Açısından Irkçı, İşgalci ve Sömürgeci Olmanın Anlamı ve Amacı

Bu birlikteliği, Yunan yöneticilerinin "Ulusal Kurtuluş Hareketleri" tanımında da görmek olanaklıdır.

Geçtiğimiz nisan ayında, *Cumhuriyet*'te, "PKK'ye Yunan desteği" başlığı altında, Parlamentolar Arası Birlik (PAB) Konferansı Genel Kuruluna sunulmak amacıyla, "Terör ve Azınlık" konularının tartışıldığı komisyona Yunanlı parlamenterlerin verdiği bir karar taslağına ilişkin haber yayınlandı. Yunanlı parlamenter, "ulusal kurtuluş hareketlerinin terör sayılmaması ve bu tür girişimlerde şiddet uygulanabileceği"nin genel kurula sunulacak karar taslağına eklenme-

[96] Bilal N. Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938)*, cilt: 3, TTK Yayını, Ankara 1979, s. 323, 333.

[97] *Cumhuriyet*, 17 Mart 1995.

sini öneriyordu.[98]

Bunun ardındaki amacı ve boyutlarını daha iyi belirleyebilmek için, Türkiye'nin, Cumhuriyeti kurma sürecinde, bağımsızlığıyla birlikte topraklarını ve sınırlarını korumasını, bir "ilhak", bir "işgal" savaşı olarak niteleyen yaklaşımları özetlemek gereği var:

"Kürdistan ve Batı Ermenistan'ı Kemalistler *ilhak* etti" (Beşikçi), "Kemalistler, Kürtleri ve öteki milliyetleri *boyunduruk altına* almıştı" (Beşikçi), "Türkiye Cumhuriyeti *Grekleri* ve *Ermenileri ortadan kaldırdı*" (Öcalan), "*sömürge* Kürdistan" (Beşikçi), Türkiye Cumhuriyeti topraklarının, Osmanlının *sömürgeci* olarak işgal ettiği topraklardan miras topraklar olduğu duyumsatması (Nadir Çelik), "*işgal* edilmiş Batı Ermenistan"; "*işgalci* Türk devleti" (ASALA) — bunları, Kemalistlerin ya da Türkiye Cumhuriyetinin, "Ermenilerin yurdu Batı Ermenistan'ı", Yunanlıların "anavatanlarının bir parçası" Batı Anadolu'yu "işgal ve ilhak" ettiğini, bu topraklar üzerindeki Grekleri ve Ermenileri yok ettiğini; "Kürdistan'ı işgal ve ilhak ederek sömürgeleştirdiği"ni kanıtlama çabaları olarak nitelemek gerekir. Amacı ise, Anadolu üzerinde "anavatan" olarak toprak isteminde bulunan örgütlerin, ulusal kurtuluş savaşı veren örgütler olarak "gözlemci" sıfatıyla Birleşmiş Milletlere kabul edilmelerini sağlamaktır.[99]

Çünkü, "Sömürge egemenliği ve yabancı işgali"ne karşı verilecek silahlı savaşımlar, Birleşmiş Milletler yasası gereğince, "Ulusal Kurtuluş Savaşı" olarak niteleniyor ve bu örgütler, Birleşmiş Milletlere "gözlemci" sıfatıyla katılıyor. "Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1948'den bu yana, Birleşmiş Milletler toplantılarını izlemelerini ve bazı hallerde çalışmalara fiilen katılmalarını sağlamak üzere bazı örgütleri

[98] *Cumhuriyet*, 19 Nisan 1996.

[99] Türk Devrim Kurumu, *Misâk-ı Millî Ulusal Birlik Tam Bağımsızlık İçin 2. Cumhuriyet'e Hayır* (2. Baskı, Ankara Ocak 1996) kitabının kapağında yeni-Sevr'in taslak haritasını yayınladı. Harita, merkezi Amerika'da bulunan *The World Comitee to Liberate the Fatherlands* ("Anavatanları Kurtarma Dünya Komitesi") tarafından düzenlenmişti. *Meydan* gazetesinin (9 Ocak 1996) verdiği habere göre, aynı komite, yılbaşında Atina'da toplanmış ve toplantıya Anadolu'da toprak isteminde bulunanlar katılmıştı.

davet eden kararlar almıştır. (...) Müşahit —gözlemci— sıfatı ile davet edilenler arasında (*bölgesel hükümetlerarası* teşkiller tarafından tanınmış olmak kaydıyla) son yirmibeş senedir adları çok geçen "Ulusal Kurtuluş Hareketleri" önemli bir mevkie sahiptir.[100]

Gözlemci statüsü tanınan "ulusal kuruluş hareketleri" arasında Afrika Birliği Örgütü ile Filistin Kurtuluş Örgütünü belirtelim.

"Kurtuluş Savaşlarının Statüsü"nde, "Bir ülkenin ulusal birliğini ve toprak bütünlüğünü kısmen veya tamamen tahribini gözeten herhangi bir teşebbüsün Birleşmiş Milletler yasası amaç ve ilkeleriyle uyuşmayacağı" belirtilmiş, ancak, "sömürge egemenliği"ne, "yabancı işgale" ve "ırkçı rejimlere" karşı silahlı çatışmalar ulusal kurtuluş hareketleri olarak tanımlanmıştır.[101]

"Kemalist rejim, Kürtler açısından *ırkçı ve sömürgeci* bir içeriğe sahiptir. Güney Afrika'da bir zamanlar yaşanan ırkçılıktan daha barbardır."diyen Beşikçi'nin[102] bu görüşünü bilimsel bir vargı olarak değil, kimi örgütlerin Birleşmiş Milletler tarafından benimsenen Ulusal Kuruluş Statüsüne uygunluğuna uyarlanmış değerlendirmeler olarak düşünmek yanlış olmayacaktır.*

[100] Prof. Dr. İlhan Lütem, "Birleşmiş Milletleri Müşahit (Gözlemci) Sıfatıyla İzleyen Örgütler – Ulusal Kurtuluş Hareketleri – İnsani Hukuku Geliştirme Çabaları", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (Prof. Dr. Muammer Aksoy'a Armağan), cilt: XLVI, Ocak-Haziran 1991, no: 1-2.

[101] Prof. Dr. İlhan Lütem, s. 343, 344.

[102] Bkz: Ahmet Taner Kışlalı, "Beşikçi'nin Mektubu", *Cumhuriyet*, 15 Aralık 1995.

* Yazımın sonunda da belirteceğim gibi, özellikle 12 Eylülden sonra Kürtlerin "Kürt" oldukları için baskılandığını sürekli yineledim. Ama Beşikçi'nin vargısının *bilimsel* olmadığını da belirtmeliyim. Her şeyden önce 12 Eylül 1980 askeri yönetimiyle Kürtler üzerinde yoğunlaşan *baskı politikasını*, Ulusal Kurtuluş Savaşının öngününde, daha Amasya'da (17 Haziran 1919'da) "Kürtleri" "hatta bir öz kardeş olarak" niteleyen Mustafa Kemal'in (kemalistlerin) politikasıyla özdeşlediği için. İkincisi, Cumhuriyete karşı ayaklanmış olanlara karşı uygulamaları, Kürtlere karşı uygulamalar olarak algıladığı için. Üçüncüsü, Kürtlerin de, Türkler ve öteki etnik ve dinsel gruplarla birlikte, yasal olarak siyasal anlamda eşit yurttaş statüsünde ol-

Bunun içindir ki, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti, Kemalistler, "ırkçı", "sömürgeci", "yabancı işgalci" olarak niteleniyor. Bunun için "Kürdistan"ın "sömürge" olduğu, Kemalistler tarafından "işgal ve ilhak" edildiği dillerden düşmüyor. Bunun için, "Batı Ermenistan"ın, örneğin Erzurum'un Kemalistler tarafından "işgal edildiği", buraların *sömürge* toprağı olduğu yineleniyor.

Alman ARD televizyonuna, "İsrail'in Türkiye ile ilişkileri halkımızın çok aleyhine sonuçlar vermektedir. Biz, bu nedenle, bunun ne anlama geldiğini Amerika'ya da, İsrail'e de göstereceğiz. (...) Tek doğru tutum Kürtleri imha etmeyi

duğu gerçeğini yadsıyarak, Türkiye Cumhuriyeti anayasalarını, anayasal olarak ırk ayrımı yapan sistemlerle özdeşleştirdiği için.

Kurtuluş Savaşının öngününde, Kürtlerin "hatta öz kardeş" olarak nitelenmesini buraya almamın nedenini, Kemal Atatürk döneminde, "ulus"un giderek "ırk"la özdeşleştirilmiş olduğu gerçeğini yadsıdığım anlamında algılamamak gerekir. Kemal Atatürk döneminde, ulusun "Türk ulusu" olarak nitelenmesi gibi, "Türk ulusu"nun da tek bir (ya da aynı) ırktan (dolayısıyla "Türk ırkı"ndan) oluştuğu vargısı, bir ırkın öteki ırklar üzerindeki egemenliğinin kanıtı olarak gösterilebileceği gibi, ulusu oluşturan ırkların eşitlenmesi olarak da gösterilebilir. Çünkü bu söylemler toplumbilimsel değil, politik söylemlerdir.

Türkiye'de "ulusu oluşturan" yerel öğelerin aynı ırkın evlatları olarak nitelendirildiği 1932'ler, Avrupa'da, "üstün-ırk" kuramının siyasal yaşama egemen olmaya başladığı dönemdir. Mussolini ve Hitler'in yükselişi döneminde, "üstün-ırk" tutkunu turancıların egemen olduğu Türk Ocaklarının kapatılmış ve yerlerine modern burjuva ulus kavramını temel alan Halkevlerinin açılmış olmasını, Türkleri üstün-ırk olarak niteleyen anlayışa karşı bir politikanın sonuçları olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır sanırım. Diyarbakır'da yayınlanan *Diyarbekir* gazetesine verdiği demeçte de, Kemal Atatürk, "Diyarbekirli, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı hep bir ırkın evlatları, hep aynı damarın cevherleridir" (*Cumhuriyet*, 5.10.1932 / Sadi Borak, *Atatürk'ün Resmi Yayınlara Girmemiş Söylev, Demeç, Yazışma ve Söyleşileri*, Halkevleri Atatürk Enstitüsü Araştırma Yayınları: 2, Ankara 1980, s. 226) söyleminde, ulusun ırkla özdeşleştirildiğini görmek olanaklı olduğu gibi, ırkları ulus potasında özdeşleştiren siyasal yaklaşımı da görmek olanaklıdır. Bu, "ırkçılık" değildir, çünkü, "ırkçılık" ırkları eşitleyen bir anlayış değildir; kendi ırkından olmayan ırkları aşağı ırk olarak gören bir anlayış da değildir.

Buna karşın, böyle bir yaklaşımın, asimilasyon (özümseme) politikasını içinde barındırdığını, militer faşizmin egemenliği döneminde, ulusa adını veren egemen ırk ile öteki ırklar arasında demokratik haklar açısından ayrıma neden olacak bir burjuva ulus politikası olduğunu yıllardır yazdığımı belirteyim.

Çünkü, doğal ekonomi ve gelenekscl yaşam koşulları içersinde asimilas-

amaçlayan Türk özel savaşımının arkasındaki desteği çekmektir. Böyle olmazsa, biz, ne su yollarını, ne petrol yollarını denge lehine kullandırırız!" diyen, ya da, kendilerinin "diğer devletler kadar muhatap kabul edilmemeleri" durumunda, petrolün ve suyun kullanılmasına izin vermeyeceklerini, hatta engelleyeceklerini söyleyen PKK lideri Öcalan,[103] ABD Dışişleri Bakanlığında uzun yıllar görev yapmış olan emekli diplomat David Adolph Korn'a yazdığı mektupta, "ABD çıkarlarına hiçbir zaman saldırmadıklarını" belirterek, şunu isteyecektir: "Yapmanız gereken tek şey, insan haklarını savunan, demokrasi mücadelesi veren hareket olduğumuzu görmenizdir."[104] Bu, PKK'nın silahlı eylemlerinin "insan hakları ihlali" olarak değil, ulusal kurtuluş savaşımının bir öğesi olarak kabul edilmesi anlamını taşıyor. Bir başka deyişle, PKK lideri, Birleşmiş Milletlere gözlemci olarak katılmalarının sağlanması karşılığında, Türkiye'den Akdenize ulaşacak petrol boru hatlarına dokunmayacağını söylemek istiyor. Dolayısıyla petrol boru hatlarının geçmesi sözkonusu olan böl-

yon özelliğini açığa vurmayan bu politika, kapitalist meta ekonomisinin egemenliği altında geleneksel aşiret yapılanmaları çözülmeye ve topluluklar uluslaşma sürecine çekilmeye başladığı zaman somut olarak da duyumsanmaya başlanır. Üst dil olarak resmi dilin, eğitimin de tek dili olması sonucu, eğitimin yaygınlaştığı ölçüde, asimilasyon da, maddi olarak yaşanmaya başlanır.

Başlangıçta Cumhuriyete karşı tarikatların (tarikatların çağrısına katılan aşiretlerin) başkaldırmaları, ya da burjuva devlet kurumlarının (maliyenin, yargının, savunmanın), geleneksel olarak özerk yaşamaya alışmış aşiretler içersinde uygulanmasına karşı ayaklanmaları, uluslaşmayla birlikte yaygınlaşan ve yoğunlaşan asimilasyona (özümsenmeye) karşı demokratik istemlerin direnişe dönüşmesini birbirine karıştırmamak gerekir.

Bütün bunlara karşın, anadili ayrı olan toplulukların, toplulukların kimliklerini belirleyen dilini soğurarak özümsenmesini (asimilasyon politikasını), özümsenen toplulukları "aşağı ırk" kategorisinde gören ve onları beden olarak ortadan kaldırmayı amaç edinen faşist ırk anlayışıyla özdeşlemek doğru olmadığı gibi, ırkları kastlara ayırarak kimi ırklara ayrıcalık tanıyan ırkçı sistemlerle özdeşlemek de olanaklı değildir. Buradaki açıklamamın sınırını bir kez daha belirteyim. Kürtlere Kürt olduğu için baskı uygulayan 12 Eylül politikasını, Ulusal Kurtuluş Savaşına öngelen dönemde Mustafa Kemal'in Kürtlere bakışıyla özdeşlemenin, ve gene 12 Eylülle gelişen Kürtlere karşı politikanın Kemal Atatürk dönemindeki ulusu tek bir ırkla özdeşleyen anlayışla özdeşlemenin, tarihsel açıdan olduğu kadar toplumbilimsel açıdan da doğru olmadığını belirtmektir amacım.

[103] *Özgür Halk*, sayı: 56, 27 Haziran 1995.

[104] *Cumhuriyet*, 10 Ağustos 1995.

gelerde silahlı eylem gerçekleştiriliyor. Yunan parlamenterin "ulusal kurtuluş hareketlerinin terör sayılmaması ve bu tür girişimlerde şiddet uygulanabilmesi" önerisi de aynı biçimde, tasarlanan petrol boru hatları alanında, silahlı eylemlerin, uluslararası düzeyde, "ulusal kuruluş savaşımı" olarak benimsenmesi ve Birleşmiş Milletlere taşınması amacını taşıyor.

SONUÇLAR

(a) Olaylar Sivas'la Sınırlı Değil

Özetleyerek yinelemek gerekirse, Sivas'ta düğümlenen çelişkiler ve odaklaşan olaylar, Sivas'la (kent ve il olarak) sınırlı değildir. Üç Sivas olayında da alevi-sünni ayrımından yararlanılmış olmakla birlikte, hiçbiri alevi-sünni ayrılığından kaynaklanmamıştır.

Başlangıçta, yani 1978 (Sivas, Kahramanmaraş ve Çorum) olaylarında, kapitalist/emperyalist dünya sisteminin, sosyalist dünya sistemine (Sovyetler Birliğine) karşı egemenliğini pekiştirme amacı belirleyici olmuştur. Asıl amaç, güçlenmekte ve yükselmekte olan ve Türkiye'yi dünya sosyalist sistemine yaklaştırması olası devrimci demokratikleşmeyi baskı altına almaktır. İnançları gereği materyalist dünya görüşüne daha yakın olan ve geçmişten günümüze yoksulluğa ve baskıya karşı direnmiş bulunan aleviler, saldırıların hedefi olmuşlardır.

Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından, Kafkaslar, Orta Asya ve Basra Körfezi üçgeni çevresinde başlayacak olan petrol alanlarının yeniden paylaşımı savaşı, Türkiye'ye ve Sivas'a, kendisini, bir yönüyle alevi-sünni düşmanlığı görüntüsü altında yansıtacaktır. Ulus-devlet (Türkiye Cumhuriyeti) ile çatışmaya yönelmiş bulunan kimi etnik gruplar ve yeniden paylaşım savaşında önde yeralan devletlerin amaçları, burada, birbirleriyle yumaklanmış gibidir. Bu nedenle de, özellikle 2 Temmuz kıyımında olayların fotoğrafsal görü-

nümü olayların ardındaki amacı gizlediği gibi, esas amaç gizlenmek için de bu görünümden yararlanılmıştır.

Günümüzde yeniden paylaşım savaşımının belirleyici öğesi petrol ve petrol boru hatlarıdır. Bu açıdan Sivas'ın jeostratejik önemi bir kez daha ve daha belirgin bir biçimde öne çıkmıştır.

Sivas Kongresinin (4 Eylül 1919), ilk emperyalist paylaşım savaşıyla bozulan dengelerin yeniden kurulmasında taşıdığı önem, gericiliğin saldırısının amacını da açıklamamıza yardım ediyor. Çünkü, Sivas'ta, yalnızca "Cumhuriyet"in kuruluşunun ilk adımları atılmadı, Cumhuriyetle birlikte bağımsız ulus devleti de yaşama geçti. Bu, Türkiye'yi yalnızca paylaşanların değil paylaştıranların da yenilgisini simgelemekdeydi.

Cumhuriyetle birlikte kurulan (iç ve dış) denge, dış dengenin bozulmasıyla, yani kimi toprakların ve zenginliklerin yeniden paylaşımı için yeni bir dizi savaş ve savaşımın tarih sahnesine çekilmesiyle birlikte, baskıyla korunmaya başlanmış bulunan iç dengelerin sorgulanmasını da Türkiye'nin gündemine getirmiştir.

Sivas Kongresine egemen olan "irade", sömürgecilikten emperyalist aşamaya geçmekte olan devletlerin, hem sömürgeci olarak ve hem emperyalist olarak dayattıkları paylaşım belgelerini tarihin arşivine dosyalatmış bir irade olarak da bilinir. Bu irade, ulus olma ve uluslaşma iradesidir ve ülke ölçeğinde siyasal erke ilk kez burada dönüşmüştür. Bu iradeyi temsil eden siyasal erkin önderi, tartışmasız Mustafa Kemal Paşadır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Sivas Kongresi sürecinde olduğu gibi daha sonra da sosyalist olmadığı bilinir. Buna karşın onun Sovyetler Birliğine ve Sovyetler Birliği liderlerinin de (Lenin ve Stalin'in) Türkiye Cumhuriyetine ve Kemal Atatürk'e olumlu yaklaşımları da bilinmektedir. Çünkü, onlar, Mustafa Kemal'in önderliğinde verilen savaşın bir ulusal kurtuluş savaşı, anti-emperyalist bir savaş olduğunun bilincindeydiler. Türkiye Büyük Millet Meclisiyle kendini duyum-

satacak olan Cumhuriyetin, burjuva demokratik nitelikte demokratik bir devrim olduğunun da bilincindeydiler. Mustafa Kemal, 1922'de Rus Elçisi Aralof'un konuşmasına yanıtında, "Şimdi itiraf etmek mecburiyetindeyim ki, diyordu, bu kıyam ve isyan vuku bulduğu dakikada biz, Rusya'da olduğu gibi emperyalizm ve kapitalizmin manasını düşünmemiştik. Yalnız, mevcudiyetimizi tehdit eden kuvvetleri idrak ediyorduk."[105] derken, o zaman, bilincinde olmamakla birlikte, nesnel olarak anti-emperyalist bir savaş vermiş olduğunu da kabul edecektir. Şunu eklemek de gerekir: Türkiye Cumhuriyeti, kuruluş sürecinde, Sovyetler Birliğinin maddi desteğini gördüğü gibi, Sovyetler Birliği de Türkiye Cumhuriyetinin kurulmuş olmasıyla, emperyalist gericiliğin saldırılarına karşı, "yumuşak karnı"nda (Kafkaslarda olduğu gibi, Boğazlar açısından Karadenizde de) güvenli bir denge sağlamış olacaktır.

Geleneksel Osmanlı-Rus, Padişahlık ve Çarlık düşmanlığının, Sovyetler Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti arasında karşılıklı dostluğa dönüşmüş olmasının Türkiye açısından kazanımları, geleneksel Türk-Rus düşmanlığını diriltmek isteyenlere bugün de "engel" oluşturuyor. Çarlığın kalıtçısı olarak Rusya ile biçimsel olarak serbest duruma gelen Kafkas ve Orta Asya ülkelerindeki petrolleri kendi denetimi altına almak isteyen ABD arasındaki çıkar çatışması, yalnızca bu iki büyük devlet arasındaki çıkar çatışması olarak kalmıyor, bölgeyi ve bölgede önemli bir yeri bulunan Türkiye'yi de yörüngesine çekiyor.

ABD'nin, Kafkaslar ve Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmek için, dini canlandırma, tarikatları ve bunlar içinde nakşbendiliği ve ondan kollanan nurculuğu içten içe destekleme ve geliştirme politikası; ulusal politika yerine Türkiye'yi türkçü ve pantürkçü politikalara yöneltmesi; buna karşılık, Kafkas ve Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerini geliştirme çabası içinde bulunan ABD'nin Türkiye'yi yörüngesine çekmesi, Rusya'nın, Çarlık dönemindeki Rus-Türk düşmanlığını

[105] Sadi Borak, *Atatürk'ün Resmi Yayınlara Girmemiş Söylev, Demeç, Yazışma ve Söyleşileri*, Ankara 1980, s. 129.

anımsamasına ve bunu diriltmek istemesine neden oluşturuyor.'

Türkiye odağında ABD ile Rusya arasındaki çıkar çatışması, bu devletlerin bağlaşığı olan ya da yörüngesinde devinen kimi devletler/ülkeler ile, Sevr Andlaşmasında kendileri açısından kimi kazanımlar sağlamış bulunan etnik ve dinsel kimi gruplar ve örgütler arasında gizli ya da açık, dolaylı ya da doğrudan sürekli değişen ilişkiler kurmalarının da nedenini oluşturuyor.

Şunlar da eklenmeli:

Cumhuriyetle birlikte etkinliğine ve egemenliğine son verilen teokratik feodal devlet, bu devletin temsil ettiği padişahlık ve hilafet ya da monarşi ve şeriat yanlıları, o günden bugüne, laik cumhuriyetin ve onun lideri Kemal Atatürk'ün düşmanı olarak, içten içe büyüyerek güçlenmeye çalışacaklardır. Uluslararası devletlerden yerel etnik ve dinsel gruplara değin oluşturulan yelpazenin yanısıra, pantürkizmin yeni temsilcileri turancı/ırkçılar ve teokrasinin ve şeriatın temsilcisi her biri bir başka ad almış bulunan dinci/tarikatçı gruplar, örgütler, partiler, laik Cumhuriyet ve onun önderi karşısında yer alacaklardır.

Görüldüğü gibi, saldırı cephesi, tüm bağlaşıklarıyla geniş bir yelpazeyi kucaklar. Bunların karşısında, Pir Sultan Abdal Şenliğine çağrılı olarak katılmış gencinden yaşlısına sanatçı, edebiyatçı, aydın-yazarlardan oluşan bir grup vardır Madımak otelinin içersinde. Bu aydın-yazar, sanatçı grup, laik, demokrat, ilerici, sosyalist, ama temelde bağımsızlığın savunucularıdır.

Karanlığın ışığı karartmaya çalışmasının genel tablosu böyledir.

(b) Ulus, Kavimler Koleksiyonu Değil

Emperyalist bağımlılıktan, faşizmden ve militarizmden kurtulmanın yolu "halklara özgürlük" sloganı altında Türkiye Cumhuriyetini dağıtmak değil, sistemi demokratikleştir-

mek, devrimcileştirmek ve özgürleşmenin önünü açmaktır. Ulus, ne ırk-toplulukları federasyonu, ne kavimler koleksiyonudur; ne din, ne mezhep, ne tarikat, ne de şeriat topluluğudur.

Ulus, kapitalizm-öncesi dinsel, ırksal, soysal olarak oluşmuş gelenekselleşmiş bölüntülerin yeni bir birliği de değildir. Birleştiren, biraraya getiren ortak çıkar bağı ne dindir, ne tarikat, ne soy ve ne de ırk.

Ulus, tarihsel kazanımları bakımından uluslaşma ve bağımsızlaşma sürecinde, önderlik eden, girişkenliği (inisiyatifi) elinde bulunduran kavmin (örneğin Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda Türklerin), öteki kavimler üzerinde (örneğin Kürtler üzerinde) egemenlik kurduğu bir siyasal birlik de değildir. Üyelerinin, devletin tebaası olmaktan eşit yurttaşa, soysal (aşiret gibi), dinsel (tekke ve tarikat gibi) bağımlılıktan özgür bireye yükseldiği, kastsal sınıflaşmadan ekonomik sınıflaşmaya devrimleştiği, birbirinden yalıtık ekonomik birimlerin merkezlere bağlanarak birbiriyle bütünleştiği bir yapılanmayla birlikte oluşan siyasal birliktir (birimdir) ulus.

Pantürkizm ve panislamizm gibi, etnik-milliyetçilik de, Cumhuriyetin kurulmasında dışlanmıştır. Pantürkist ve panislamist görüş yanlıları ile etnik-milliyetçiler, bu nedenle Cumhuriyetin önderi Kemal Atatürk'e farklı açılardan ve farklı nedenlerle, ama "düşman" olarak bakmakta birleşmiş bulunmaktadırlar.

Çünkü, Cumhuriyet, tüm Türklerin ya da müslüman toplulukların ya da tarikatların birliği değil, Misakı Milli sınırları içersinde kalan ve dili, dini, ırksal kökeni ne olursa olsun tüm halkın siyasal bağımsızlığını ve yasal eşitliğini temel alan modern uluslaşma sürecini başlatan bir yönetim biçimi olarak yaşama geçmiştir. Burada, tarihten kaynaklanan farklı düşünceler olacağı gibi, geleceğin belirlenmesi açısından da, farklı düşünceler olması doğaldır. Bu düşüncelerin farklılığı, kimi tarihsel ve geleneksel siyasal oluşuma bağlı olarak, kimi etnik kökenden ve kimi dinsel be-

lirlenişten kaynaklanmaktadır. Ama Cumhuriyeti belirleyen irade egemen olmuş, Cumhuriyetle birlikte modern bir ulusun oluşum süreci başlamıştır.

Bu, toplumsal yapının sınıfsal düzeyine bağlı olarak, küçük-burjuva nitelikte bir demokrat devrim olacak, kapitalizmin gelişmesi ölçüsünde, burjuva demokratik bir niteliğe dönüşecekti. Küçük-burjuvazinin emek ve sermayeyi kendinde yumaklaması, kapitalizmin gelişmesi ölçüsünde, emek ile sermayenin ayrışmasına ve bu da küçük-burjuva demokratik devrimde ağır basan "halkçı" görüşün, sermayenin güçlenmesiyle, sermaye egemenliğine dönüşeceği bir "demokrasi" olacaktır. Ekonominin biri özel ve biri kamu temeline oturtulmuş olması, demokratik devletin sermaye ile emek arasındaki dengelerinin kendine özgü özelliğini de belirleyecektir. Feodal sistemden gelen yönetsel, dinsel ve ekonomik kurumların varlığı ile ulusallaşma ve laiklik arasındaki çelişki ve çatışma da demokratikleşmenin ve uluslaşmanın kendine özgü çizgilerini, siyasal yaşama yansıtacaktır. Öte yandan, Türkiye'nin hem kapitalist gelişme yolunu seçmesi ve hem de dünya kapitalist sisteminden kendini yalıtarak varlığını sürdürmesi (bağımsızlık dönemi), emperyalist sisteme altbasamaklardan bağlanarak dünya kapitalist sistemi içersinde kendini korumaya alması ile yeni bir döneme girmiş, bu değişim demokratikleşmenin niteliğine de yansımıştır. Dolayısıyla bu süreç, aynı zamanda uluslararası sermayeye bağlı ve bağımlı, feodal gericiliğe ve özellikle de dinsel gericiliğe bağlı ve bağlantılı, gerici ve bağımlı bir politikanın da başlangıcı olacaktır. Demokratikleşme süreci, militer ve faşist süreçlerle engellenmeye, geriletilmeye başlanacak, ulus ve uluslaşma da emperyalizme bağımlılıkla kenetlenen şoven teokratik gericilikle yumaklanacak, din ve mezhep farklılıkları, ırk ve etnik farklılıklar, dinsel, mezhepsel, etnik "düşman"lıklara dönüştürülecektir.

Bunun belirleyici nedeni, dışarda uluslararası sermayeye kumanda eden devletlerin, Türkiye'ye şu ya da bu biçimde uygulattıkları gerici politikalar ve içerde, bu politikaların

ideolojik dayanağı olan geleneksel üretime ve kurumlara dayalı feodal ve teokratik kurumlar ve bunların temsilcileridir.

Türkiye bu kıskaçtan, ancak, demokratikleşme ile, devrimci demokratikleşme ile çıkabilir. Baskıcı militer ve faşist uygulamalar kadar, din (islam) ve ırk (Türkçülük) gibi gerici politikalarla genişleme ve büyüme yönünde, ulusal yani demokratik politikadan sapmalar, Türkiye'yi, geleceği belirsiz serüvenlere sürükler.

Modern topluma denk düşen iki ekonomik sistem biliniyor: Kapitalist ekonomi ve sosyalist ekonomi. Bunlarla özdeşleşen burjuva/kapitalist toplum ve sosyalist toplum. Uluslaşmış biçimleriyle: Burjuva uluslar ve sosyalist uluslar.

Burjuva demokrasisi, siyasal eşitliği, eşitliğin temeli olarak alır; sosyalist demokrasi, ekonomik eşitliği, eşitliklerin temeli sayar. İki sistem için de demokrasi ve diktatörlük içiçedir. Nedeni, ikisinde de sınıfsaldır. Emek ile sermaye çelişkisinin yoğunlaşması ya da azalması dönemleriyle bağlantılı olarak, burjuva demokrasileri faşizme kayabilirler. Faşizm, gericidir ve temel sorunu (çelişkiyi), etnik ve dinsel ayrılıklarla örtmek, etnik ve dinsel ayrımlardan yararlanmak belirginleşmiş yöntemidir.

Sorun, faşizmi, militarizmi ve çağımızda bunların manipülasyon merkezleri olan emperyalizmi güçlendirme sorunu değil, emperyalist egemenliğin güdümündeki gerici, şoven, militarist, teokratik yönelim ve uygulamaların sona erdirilmesi, demokratikleşme ve devrimcileşme sorunudur.

(c) Yeni-Sevr'e Zorlanmak

"Küpürlerden bir kolaj" olarak da nitelenebilecek yazımın sonuna gelebildim.

"Üç Sivas"tan çoğu kez uzaklaştım, ama petropolitiğe endekslenmiş sorunların stratejik merkezi olarak Sivas'ın *çekim alanından* ayrılmamaya özen gösterdiğimi söylemeliyim.

Yarımadaların kırılabilirliği, jeopolitikçilerin ilgilendiği bir konu olmuştur. Anadolu, bir yarımada olarak düşünülürse, Sivas, bu yarımadanın kırılabilir noktası olabilir, dolayısıyla birleşme odağı olduğu gibi, dağılma odağı olarak da algılanabilir. Ne var ki, Anadolu'nun bir yarımada sayılmasına karşın, Türkiye'nin bir yarımada olmadığı gözardı edilmemek gerekir.

Boğazlar, kuşkusuz, Karadenize komşu ülkelerin uluslararası sulara açılan "ortaklaşa yararlandıkları" kapısıdır da. Ama boğazlar, nicelik bakımından olduğu kadar nitelik bakımında da Karadenize komşu olmayan ülkelerin topraklarında üretilen oylumlu maddelerin de taşındığı bir "kapısı" olmaya zorlanırsa, yani Hazar havzası ve Orta Asya ülkelerinin petrolünün Türkiye toprakları üzerinden taşınması, Türkiye'ye maddi çıkar sağlamasını önlemek amacıyla, engellenir ve buna karşılık Boğazlar zorlanırsa, Türkiye, boğazından boğulmasına seyirci kalmış olur. Karada petrol boru yollarının önünü keserek, Türkiye'yi, Sevr Andlaşmasının yeniden uygulamasına boyun eğmeye zorlamak, öznel olarak hangi amacı taşırsa taşısın, nesnel sonuçları bakımından, yetmişbeş yıl önceki sömürgeci ve emperyalist gericiliği yeniden güçlendirecektir. Bu, Türkiye'nin önüne kendi kutuplaşmasını getiriyor: ya dağılıp yokolma, ya da militarist faşizme prangalanma.

(d) Ortak Düşmanları: Bağımsızlıkçı Aydınlar

Sivas, Sevr Andlaşması olarak somutlaşacak siyasal iradeye karşı, Misakı Milli ölçeğinde oluşturulacak olan bağımsızlık iradesinin coğrafyadaki adıdır. Kongrede içten içe üç güç çatıştı. Üçünün de amacı "kurtarmak"tı. Kurtarıcılardan biri, mandacılardı. Ancak Amerika'nın koruması altında, mütarekeden (1918 Mondros Mütarekesinden) arta kalan toprakları koruyabilecekleri düşüncesiydeydiler. İkinci grupta, saltanatçı, hilafetçi ve şeriatçılar toplaşmıştı. İtilaf devletlerinin işgali altındaki İstanbul'da Sevr Andlaşması'nı im-

zalayan Padişahi Şahanelerini ayakta alkışlayan feodal egemen sınıfın temsilcileriydi. Üçüncüsü ise, bağımsızlıkçı-ulusalcılardı.

İçten içe birbiriyle çatışan bu üç siyasal güç, kendi dışında kimi güçlerle çatışma ve uzlaşma içersindeydi. Bunlar, sürdürerek, değiştirerek, dönüştürerek de olsa varolan "devlet"i kurtarmak isteyenlerden özünde ayrıydılar. Kurtuluşa, kendi "kurtuluş"ları için karşıydılar: Birleşik Devletler Başkanı Wilson'ın "milliyetler ilkesi"ne kurtarıcı birer silah gibi sarılmış olan Kürtler, Ermeniler, Rumlar başta olmak üzere, bu topraklarda yaşamlarını sürdüren birçok etnik topluluk, şöyle ya da böyle, devlet olmak istiyordu.

İngiliz istihbarat subaylarının, kimi aşiretlerle doğrudan ilişkiye geçerek kendi yanlarına çekmeye çalıştıkları birkaç aşiret dışında, Kürtlerin, aşiretler olarak, İstanbul'da oturan eski mirlerin, şeyhlerin ve Osmanlı bürokratı Kürt aydınların görüşlerine katılmadıklarını, çoğunun temsilcilerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde yer aldığını belirtmek gerekir.

İkincisi, Osmanlı bürokratı Kürt ileri gelenler, Başkan Wilson'ın, "Türklerin Avrupa'dan kovulması" ve "büyük Ermenistan kurulması" amacına uygun olarak koyduğu "ilkeleri", genel-evrensel ilkeler olarak algılamak yanlışlığına düşmüşlerdi. Aynı yanlışa, Türkiye'nin kurtuluşunu içtenlikle isteyen ve bu nedenle "Wilson ilkeleri"ni dernek kurarak yaşama geçirmek isteyen Türk aydınları da düşecektir.

2 Temmuz Sivas, 4 Eylül 1919'da Sivas'a (Sivas Kongresine) yansıyan bu güçler çatışmasının yeni temsilcilerinin gizli çatışma odağı olacaktır. Yeniden paylaşımın bölgenin politik yaşamında ağırlığını duyurduğu ve politikaları belirlemeye başladığı bir dönemde, Batıdan-Doğuya ve Doğudan-Batıya, Güneyden-Kuzeye ve Kuzeyden-Güneye uluslararası sermayenin yoğunlaşarak akışmaya başlayacağı dönemde, tam da hareketlerin kesişme noktasında ve coğrafi olarak "kırılabilir" kavşakta, Sivas Kongresi kararları üzerine boy verecek olan Cumhuriyeti yok etmek isteyen güçler, birbirleriyle çatışma içinde olsalar da, teokratik, faşist, gerici güçle-

re karşı demokrasiyi savunanları yakmakta amaç birliği içersinde olacaklardır. Cumhuriyetin yeni koruyucuları olarak yakılanlar ve yakılmak istenenler, devrimci demokratikleşmenin orunlarıyıcıları (temsilcileri) olan ilerici aydınlar, yazarlar, sanatçılar olacaktır.

Birbirleriyle ve birbirlerine karşı çatışan bu gerici güçlerin, devletin dışında olan ve Cumhuriyeti temsil eden devlete karşı güçler ile devletin içinde olan ama faşist ve militer işlevsellik kazandırdıkları ölçüde ve anlamda devletten yana olan güçlerin, ilerici-devrimci aydınların yakılmasında amaçları bakımından biraraya gelmiş olmaları kimseyi şaşırtmamalıdır. Çünkü, Sivas Kongresi, bağımsızlıkçı-ulusalcıların, bütün bu gerici güçlere karşı yengisini simgeler.

(e) Sivas'tan Kürt Sorununa: Türkiye'nin Demokratikleşmesi

Bitirirken şunu da eklemek gereğini duyuyorum:

Sivas olayları Türkiye'nin demokratikleşmesiyle ve Türkiye'nin demokratikleşmesi de Kürt sorunuyla içiçe geçtiği için, burada, Kürt sorununa ilişkin düşüncelerimi de özetlemek gereğini duyuyorum.

Kimi Kürt "ayrılmacı" hareketlerinin Kürtlerin kurtuluşunu Türkiye'nin (Türkiye Cumhuriyetinin) yıkılışına endekslemiş olmalarını burada eleştirmiş olmam, ve aynı biçimde, düşünsel düzeyde de olsa, Kürtlerin kurtuluşunu Türkiye'den ayrılmakta aramakla yetinmeyip Sevr Andlaşmasının eksiklerini tamamlamak ve yanlışlarını gidermek amacıyla "gözden geçirilmesi"ni öneren görüşleri eleştirmiş olmam da, Kürt sorununa bakışımı burada özetleyerek yinelemeye zorluyor beni.

Kürt sorunuyla doğrudan ve yakın ilgim, 1963'te, yedek subay olarak gittiğim Şemdinli'de başladı. Kürt sorununa bakışımı, 1978'de, "SAVAK ve Kürt Hareketleri Üzerine Bazı Düşünceler" adlı birkaç sayfalık bir yazıda özetlemeye çalışmıştım.

Şahlık döneminde, İran istihbarat örgütü SAVAK'ın,

Doğu Anadolu'da Kürt ayaklanmaları planladığına ilişkin *Hürriyet*'te (12 Haziran 1978) yayınlanan bir haber üzerine yazılmış bir yazıydı bu.

Amerikan yönetimiyle ve dolayısıyla CİA aracılığıyla, Molla Mustafa Berzani'yi Irak yönetimine (Saddam'a) karşı ayaklandırmış bulunan İran Şahı, bir süre sonra, Cezayir'de Saddam'la anlaşacak ve aynı gün ABD yönetimi ve İran Kürtlerden desteğini çekecek, silahsız ve ekmeksiz kalan Kürtler, Irak ordusunun bombaları altında ezilecekti. Yüzlerce Kürdün katledilmesine neden olan Şah ise, ödün olarak Irak'tan Basra kıyıcığında küçük bir toprak sağlamış, iktidarını içerde biraz daha güçlendirmişti. Ne Şahın iktidarını güçlendirmesi, Şahı yargılandığı sondan kurtardı, ne de İran halkı (İran Kürtleri dahil) demokratikleşme açısından daha iyi bir rejime kavuştu.

Aynı Şahın, Türkiye'de Kürtleri ayaklandırmasının nedenleri olabileceğini, o günkü bilgilerim içinde tartıştığım bu yazı hakkında, dava açıldı. O zaman 142. madde yürürlükteydi ve "ulusal duyguları zayıflatmak için propaganda yaptığım" iddia ediliyordu. Davaya neden olan paragraf ise, yazının "Sonuç" bölümünde yer alan şu tümcelerdi:

"Eğer bu bölgenin, sürekli olarak, dış emperyalist güçlerin olduğu kadar iç gerici güçlerin faaliyet alanı olması istenmiyorsa, eğer bölge halkının geleceğinin acılı ve ıstıraplı bir yol izlemesinin önüne geçilmek isteniyorsa, eğer bu bölgenin sürekli olarak faşizmin kalesi durumuna getirilmesinin önüne kesin olarak geçilmek isteniyorsa, bu bölge halkı demokratik haklarına kavuşturulmalı, Kürt halkı kendi dilinde yayın yapabilmeli, kendi dilinde okumalı, kendi dilinde kültürünü ve dolayısıyla kendini geliştirmelidir. Bunun bir parçalanma değil, parçalanmayı önleyen çağdaş bir çözüm olduğunu hükümet görmelidir."[106]

İktidarda Ecevit hükümeti vardı bu yazı yayınlandığı zaman.

Bugün de soruna bakışım değişmedi.

Ne var ki, bu yazımda dile getirilen gözlem ve öneriler yargı önüne getirilir ve baskılanırken, şoven ve teokratik ge-

[106] *Yeni Ülke*, Üç Aylık Dergi, sayı: 4, Temmuz-Eylül 1978.

ricilik emperyalist gericilikle içiçe, Türkiye'nin demokratikleşmesine karşı etkinliklerinde tam özgürdüler.

Emekçi sınıf ve katmanların ekonomik, siyasal ve kültürel istemlerini demokratik yollardan dile getirmelerini, bir başka deyişle, işçisinden köylüsüne, esnafından zanaatçısına, öğretmeninden memuruna, yaşamlarını emekleriyle karşılayanların, kültürel, ekonomik, siyasal ve ideolojik örgütlenme istemlerinin demokratik haklar olarak sağlanması gereğini savunuyorum. Bu istemleri dile getirenlerin coplandığı, dipçiklendiği, tekmelendiği, saçlarından tutularak yerlerde sürüklendiği, gözaltına alındığı, elektrikten filistin askısına işkenceden geçirildiği, tutuklandığı, yargılandığı, hüküm giydiği, cezaevinde "tutuklu" ise tutukluluk, "hükümlü" ise hükümlülük haklarının, onların insan olarak bedensel ve zihinsel varlığını korumakla yükümlü olanlar tarafından, bir elde kamçı çiğnendiği, nice insanın kırsal alanda, kent içinde kaybedildiği, "kayıp"ları "sorgulayan" anaların coplanarak gözaltına alındığı bir yönetime ve uygulamaya karşı, demokratikleşmeyi savunuyorum.

Bunun salt bir ulusal sorun olarak değil, demokratikleşmeyle birlikte çözümlenmesi gereken bir sorun olduğunu biliyorum ve Kürt sorununun, Türkiye Kürtlerinin, Türkiye'nin demokratikleşmesiyle demokratik haklara kavuşarak bölgede demokratikleşme devinimini güçlendireceğini, tüm Kürtlerin demokratik olanaklara kavuşmasının yolunu açacağını düşünüyorum.

Sivas odağında, simgesel anlamda, yakılan ve yanan ilerici, demokrat, devrimci aydınlar, sanıyorum ki, sorunun, Türkiye'nin yeni-Sevr'e ve militer faşizme zorlanmasıyla değil, ya da devlet içersinde oluşmuş kendisini ulusun tek kurtarıcı iradesi olarak dayatan oluşumlarla birlikte militer faşizmin güçlenmesinde değil, ya da her ikisinin gizli çatışmasını yansıtan toplumsal kaosla değil, devrimci demokratikleşmeyle olanaklı olduğunu çığlıklıyorlar.

25 Mayıs - 15 Haziran 1995

FAŞİSTLEŞTİRMEDE ÖZEL YÖNTEMLER, YENİ UYGULAMALAR SİVAS'TAN GAZİOSMANPAŞA'YA

Beş bin yıllık karanlıktan geldiler
Beş bin yıllık ışığı kararttılar
Aklın yolunu kararttılar
Bilince sızan ışığı
Kitaba şavkıyan alazı
Şiire inen güvercini
Doru at sekişli üç telli sazı
Semahın seher yelini
İncecik kızların gülüşlerini
Hasretin hasretini
Kararttılar

Işık ol, karanlığı bitir
Aklı kölelikten kurtar, özgürleşsin
İnsan insanlaşsın*

(1) Sivas Katliamına, Tutanak, Rapor ve Basından Panoramik Bir Bakış

2 Temmuz (1993) Sivas katliamı dolayısıyla oluşturulan Meclis Araştırma Komisyonunun *tutanaklarından* aktararak başlayayım:

Ahmet Turan Gürel (*Hakikat* Gazetesi Sahibi):

"Burada, Sivas'ta, PKK'nın yerleşme emeli gibi bir emeli vardır. ... Şimdi Güneydoğuyla Karadenizi, İpek Yolu gibi bir yol açmak, bir kapı açmak, böyle niyetleri vardır."[1]

Fikret Ünsal (*Anadolu* Gazetesi Sahibi):

"Sivas'ta bir çizgi var. Divriği, Bulucan, Sincan, Zara, Şerefiye. PKK orayı aşamaz, bu tarafa geçemez. PKK şimdi silahsız zemin de bulamadı. Alevi vatandaşlarımızdan bulma-

* Muzaffer İlhan Erdost. ("Okura" başlığıyla ve "İlhanilhan Kitabevi" imzasıyla, *Cumhuriyet*'te (10 Temmuz 1993) ve *Aydınlık*'ta (11 Temmuz 1993) "ilan" olarak yayınlandı.)

[1] TBMM Sivas Olaylarını Araştırma Komisyonu Tutanağı, s. 88, 90.

ya çalıştılar. Allah için hiç fırsat vermediler, yakınlık da göstermediler, yataklık da etmediler."[2]

Sirer Doğan (*Hürdoğan* Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni):

"Bizim beklentimiz cuma günü olarak değildi. Yani Sivas'ta bu tür bir olayın çıkacağı iki aydan beri beklenen bir olaydı, işin gerçekçesi. Pir Sultan Abdal Şenlikleri, bu tür olayların çıkmasına bahaneydi. ... Bu olayların başlamasına asıl neden, iki ay öncesine geleyim, Sivas'ta PKK zemin bulamaz. ... PKK'nın ve Dev-Sol'un, TİKKO'nun almış olduğu bir karar var. ... Güneydoğudan gelen kanatla Sivas üzerinden Karadeniz bağlantısı yapmayı düşünüyor bu örgütler. Onun için Sivas'ta bir gedik açılması lazımdı."[3]

MİT Temsilcisi:

"PKK menşeli bazı kişilerin burada eylem yapacağı, ... belki olaylardan sonra PKK ortaklı bir eylemin hazırlığı içersinde olduğu konusunda kesin bir kaynaktan bilgiler aldık, biz bunu bildirdik."[4]

Basından birkaç alıntı:

Sosyalist Alternatif:

"Sivas katliamı ardından Sivas halkının yükselttiği bir slogan var: "Gerilla Sivas'a". Bu slogan bir çağrıdır ve aynı zamanda Sivas halkının önüne gerillalaşma görevini koyduğunun açık bir ifadesidir."[5]

Cumhuriyet: "Erzincan'da kanlı baskın: 28 ölü. / PKK, Kemaliye'nin Başbağlar köyünü bastı. Aralarında 5 kadının da bulunduğu köylüleri kurşuna dizen teröristler, bıraktıkları bildiride, Sivas'ın intikamını almak için olayı düzenlediklerini belirttiler. PKK'nın haber ajansı Kurd-Ha yetkilileri, "İlk bilgilere göre olay PKK tarafından gerçekleştirilmedi. Bizde fazla bilgi yok." dediler."[6]

Sosyalist Alternatif:

"Sivas şimdi bir kapı. Kürdistan devriminden Anadolu'ya

[2] Tutanak, s. 93, 94.
[3] Tutanak, Ek: 6, s. 1, 3.
[4] Tutanak, Ek: 12, s. 16.
[5] *Sosyalist Alternatif,* Aralık 1994-Ocak 1995, Sayı: 4-5.
[6] *Cumhuriyet,* 7 Temmuz 1993

açılan bir kapı. ... Ve bu kapı zorlanıyor. Bu kapının sahte Türk uluslaşması zorlanıyor. ... Eğer halklar burda bu temelde bir buluşmayı gerçekleştirebilirlerse, TC'nin işi kesinlikle bitik demektir. ... Alevilik, Türkmenlik, Ermenilik, Kürtlük bu gerçeğin ifadesidir. TC ise şimdi burada bitişini görüyor. Dün Ermeniliğin, Türkmenliğin, Kürtlüğün bitiriliş noktası olan Sivas'ın bugün TC'nin mezarı olacağını görmenin korkusunu yaşıyor. Sivas'a bu nedenle bütün gücüyle yükleniyor, halklar buluşmasını önlemek için her türlü kanlı provokasyonunu gündeme koyma çılgınlığına kendisini mecbur hissediyor."[7]

Meclis Araştırma Komisyonu tutanaklarına dönüyorum:

Millet Partisi İl Başkanı:

"Namaz biter bitmez dışarda bir gürültü patırtı oldu. Ben de çıktım. Amerikan bayrağının yakılışını gördüm. ... Pankartı cami duvarına asılı olarak gördüm. Beyaz üzerine mavi yazıyla yazmışlar."[8]

ANAP İl Başkanı Şakir Şeker:

(Paşa camisinin arkasındaki bahçe kısmında namaz kılanlar dağılmaya, caminin içinden de insanlar çıkmaya başladığı anda) "20 veya 25 kişilik bir grup, süratle o bahçede namaz kılınan yere gelir ve bunlar bir pankart açarlar. Arkasından bir Amerikan bayrağı. Onu ateşe verirler ve slogan atmaya başlarlar. ... O grup caminin arkasından caddeye indiği zaman 60 kişiden fazla değildir. Alanın dışında halk toplanır, ama halkın katılması sözkonusu değildir."[9]

Sirer Doğan (*Hürdoğan* Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni):

"... Caminin önünde birkaç kişilik bir grup vardı. ... Bir Amerikan bayrağını çıkarttılar, yaktılar, ondan sonra Atatürk Caddesinde yürüdüler. Cami duvarındaki pankartta "Türkiye'de PKK, Dünyada Amerika" diye bir slogan vardı."[10]

"Sivas Emniyetinde şu anda görev yapan arkadaşlarımızın büyük bir bölümü Sivas'ta kimin ne yaptığını çok iyi bilir, tanır yani. Bunların içersinde yabancılar vardı."[11]

[7] *Sosyalist Alternatif*, Aralık 1994/Ocak 1995, Sayı: 4-5, s. 16-22.
[8] Tutanak, Ek: 6, s. 31.
[9] Tutanak, Ek: 6, s. 14.
[10] Tutanak, Ek: 6, s. 5-6.

Türk-İş 5. Bölge Temsilcilerinden biri:

"Hizbullahçı takımı var memleketimizde. Bu Hizbullahçı takımı. Cuma kılmayanlar, cumasızlar var, dar-ül harp diye, cuma kılınmaz diye cuma kılmayan Hizbullahçılar diye bir şey var. Bunlar Tunceli takviyeli, burada amigoluk yapmışlar. ... duyduğum kadarıyla, bunlar, Tunceli'den gelmişler, aniden de kaybolmuşlar. ... Tunceli tarafından, Elazığ, Bingöl, o taraftan geliyor. Olayları yapıyorlar, kışkırtıyorlar, kendilerini geri çekiyorlar."[12]

Cumhuriyet:

"Batman Emniyet Müdürü ve Vali Yardımcısı TBMM Komisyonunun teyp bandına konuştular. / Batman'da Hizbullah kampı. / Türkiye Büyük Millet Meclisinin Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonu üyelerinin Batman'daki incelemeleri sırasında Hizbullah örgütüne bağlı şeriatçı teröristlerin, Batman'a bağlı Gercüş ilçesindeki bir askeri birliğin bitişiğinde, bir eğitim kampları olduğu ortaya çıktı. Batman İl Emniyet Müdürü ile Vali Yardımcısı tarafından *geçen Temmuz ayında* komisyon üyelerine verilen brifing (bilgilendirme toplantısı) sırasında ortaya çıkan korkunç gerçek, komisyonca teyp bantına alınarak saklandı. (...) *Cumhuriyet* muhabirlerinin derlediği bilgilere göre Hizbullah kampı bir süre önce kapatılıdı."[13]

3D / Demokrasi Değişim Dayanışma:

Batman Emniyet Müdürü Şimşek: "... Hizbullah örgütü mensupları bir dönem askerlerden yardım gördüler. Buradaki bazı askeri birliklerde silahlı eğitim gördüler. Lojistik destek gördüler. (...) Bir ihbar aldık bu konuda. Araştırdık, maalesef doğru çıktı. (...) Ama şimdi o durum ortadan kalktı."[14]

Doğukan Öner (Sivas Emniyet Müdürü):

"Bu işte kesin provokasyon vardır. Bu işte kesin dışardan gelme birtakım güçler vardır. ... Ben ilk defa camiye gittiğim zaman, o camiin ön tarafında belirli birtakım gruplar

[11] Tutanak Ek: 6, s. 6.
[12] Tutanak, Ek: 4, s. 11-12.
[13] *Cumhuriyet*, 30 Eylül 1993.
[14] *3D Demokrasi Değişim Dayanışma*, Ocak 1995, Sayı: 4.

vardı. Ben olayın sıfırından sonuna kadar buradayım, hep başındayım. Ben bu grupları Madımak Otelinin önünde görmedim."[15] "Burdaki caminin içersinde (cami avlusunda) benim karşılaşmış olduğum, şeklen çok iyi hatırlıyorum ben o topluluğu, aşağı yukarı iki üç saat sonra o topluluktan adamları görmedim."[16]

Cuma Kürkoğlu (SHP Başkan Yardımcısı):

"Çok iyi bir organizasyon yapmışlardı. Saldırmıyorlar da, vurmuyorlar da. Giderek işyerlerinin, kamu kuruluşlarının dağılmalarını bekliyorlar gibi. Birçok insan acaba ne oluyor diye gelerek bu kalabalığın ortaya çıkmasını gördük."[17]

Doğukan Öner (Emniyet Müdürü):

"17'ye kadar en az üç defa, dört defa Tugaydan asker istendi. ... Dışardan Tokat'tan geldi 30 kişi. Tugaydan yok. Jandarmadan ne kadar personeliniz varsa gönderin dedik. Jandarmanın Zara bölgesinde operasyonu var. Önemli zannediyorum. 30-40 civarında bize jandarmadan birlik geldi. İtfaiye gelmedi."[18]

"Örneğin benzini poşetle oraya getiren ... kundaklamak için o benzine çamuru şunu bunu tozu toprağı bulayıp da koltukların üzerine atan, oraya çakmak çakmaya giden bir itfaiye eri var."[19]

Sirer Doğan (*Hürdoğan* Gazetesi):

"... bir grup (Kültür Merkezi önünde) bir saat kadar kaldı. ... bir kişi polis otosunda Kuranı Kerim okudu. Millet komple oturdu."[20]

Millet Partisi İl Başkanı:

"Emniyet güçlerinin olaya müdahale etmediklerini gördük. Hatta bir takım duyumlarımız. ... teşvikçi mahiyette oldukları kulağımıza geldi."[21]

Dr. Hüseyin Polat (Tabip Odası Başkanı):

[15] Tutanak, Ek: 4, s. 22.
[16] Tutanak, Ek: 10.
[17] Tutanak, Ek: 6, s. 11.
[18] Tutanak, Ek: 4, s. 7, 24.
[19] Tutanak, Ek: 10, s. 18.
[20] Tutanak, Ek: 6, s. 6.
[21] Tutanak, Ek: 6, s. 31.

"Burada, Atatürk anıtının önünde, çelenkler, Atatürk anıtına vurularak parçalandığı zaman. Tugay komutanı da orduevinin bahçesinde olayı izlemiştir."[22]

İçişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu Raporu:

"Tugay Komutanlığı yangın çıktığı ana kadar kuvvet takviyesinde bulunmamıştır."[23]

(2) Komünizm "Umacı" / Dinin Canlandırılması / Şoven Milliyetçiliğin Yükselişi / Demokrat ve İlerici Olarak Alevi Katliamı

Sivas CHP İl Başkanının tutanaklarda yeralan anlatımıyla, "bu kış boyu Refah Partisi ve Büyük Birlik Partisi tarafından, çokça seminer ve panel yapılmıştı" ve bu panel ve seminerlerde, Bosna-Hersek nedeniyle Sırp ve Amerikan zulmü, Azerbaycan olayları nedeniyle de Ermeni zulmü işlenerek, halk, "tahrik" edilmişti. Tahrik edenler arasında Dilipak da vardı.

Pir Sultan Abdal Derneğinin düzenlediği geniş kapsamlı etkinlik, bir yandan Pir Sultan'da simgeleşen Anadolu aleviliğinin, tarikatlarla güçlenen şeriatçı baskıya karşı eşitleşme ve özgürleşme direncini yineleyecek, bir yandan da siyasal olarak ilerici kimliğe olan güveni yenileyerek demokratik bilinci yükseltecekti.

(Ecevit başbakanlığında) CHP'nin iktidar olduğu 1978 yılında, alevilerin sayıca fazla ve yoğun olduğu Sivas'ta, Kahramanmaraş'ta ve Çorum'da, gericiliğin saldırılarının hedefi genellikle aleviler oldu. Kahramanmaraş katliamının ardından, o zamanki MHP sözcüsü, Mecliste, "Komünist katliamı, bir mezhep mensupları katlediliyormuş gibi gösteriliyor." derken, özünde, alevilerin, alevi oldukları için değil, solcu ya da demokrat ve ilerici kimlikleri nedeniyle katledildiklerini duyumsatıyordu.

Çiller'in, 23 Nisanda, çocuklara, dünya çocuklarını ko-

[22] Tutanak, Ek: 4, s. 2.

[23] İçişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu Raporu, s. 162.

nuk eden çocuklarımıza, "müslüman" olduklarını, müslümanlıklarıyla övünmelerini yineleyerek söylemesini, 1950'li yıllarda, eğitim alanında yoğunlaşmaya başlayan *dini canlandırma* politikasının bir devamı olarak değerlendirmek gerekir.

Daha 1960-öncesinde, ABD, "Türkiye'de dinin canlandırılması"nı amaçlamıştı. İslamın canlandırılmasıyla, emekçi halkın ilerici ve devrimci potansiyeli soğurulacak, emek köleleştirilecek; devlet yönetimi de, iradesini egemen / emperyalist gericiliğin belirleyeceği kullaşmış ya da bağımlılaşmış kadrolara "teslim edilecek"ti.

Cumhuriyetle birlikte, laikliğin sağladığı eşitlikten yararlanarak, (mezhepsel anlamda) ikincil kast olmaktan çıkarak ulusun özgür ve eşit bireyleri düzeyine yükselecek olan aleviler, "islamın canlandırılması" sürecinde, din okullarına, inançları ve dünya anlayışları gereği çekilemediği gibi, tarikatlar içine de emilemedi. Onların doğallaşmış ve bu anlamda yapısallaşmış inançlarından kaynaklanan demokrat ve ilerici kimliklerini soğurmanın olanaksızlığı, egemen gericiliği, alevilere karşı yeni politikalar üretmeye yöneltti. Gerek yerel ve gerek genel seçimlerde, her seçim biriminde, seçim sonuçlarını nitel olarak belirleyecek yoğunluktaki alevi toplulukların kucağında bomba patlatılarak, onlar, bir yandan siyasal etkinliklerinden, kimliklerinden yalıtılmaya ve öte yandan da dağılmaya zorlandı.

Kahramanmaraş katliamı sırasında, bir camide vaaz veren hocanın söylediği gibi, Ecevit hükümeti, nasıl ki "komünist bir hükümet" değildiyse, doğal ki saldırıya uğrayan alevilerin de tümü solcu değildi. Saldırının amacı da, alevi olmak anlamında solcu olmak değil, demokrat ve ilerici olmak anlamında solcu olmaktı. Alevilerin solculuğu inançlarıyla örtüştüğü için, artık doğallaşmış inançlarını değiştirmeyeceklerine göre, siyasal düşüncelerini de kitlesel anlamda değiştirmek o denli olanaksızdı. Egemen gericiliğin iki seçeneği vardı: alevileri ilerici siyasal etkinliklerinden olabildiğince yalıtmak ve yoğunlaştıkları birimleri dağılmaya zorlayarak

"seyreltmek."

Çünkü, alevilerin, seçim sonuçlarını belirleyecek sayıda çoğunlukta olduğu yerlerde, demokrat ve ilerici partileri parlamentoya ve iktidara taşıyacak nitel değişikliği sağlayacak oyları aşağı çekmek, alevileri siyasal etkinlikten yalıtmak ve kitlesel yoğunluğunu seyreltmekle olanaklıydı.

Sovyetler Birliği dağıldıktan ve özellikle de Türk Ceza Yasasından 141/142'inci maddeler kaldırılarak "komünizm"in bir "umacı" olmadığı resmî ifadesini bulduktan sonra, alevilerin yoğunlaşmasını, komünizm umacıyla önlemek (Kahramanmaraş'ta olduğu gibi) düşünülemezdi. Yeni bir "umacı" bulmak gerekiyordu. Bu, "PKK" oldu.

(3) Şeriatçı Görüş ve Cumhuriyeti Yıkma / PKK ve Türkiye Cumhuriyetini Dağıtma / Kürtlerin "Kurtuluş"u

Sivas'ta, "TC'nin (yani Türkiye Cumhuriyetinin) işini bitirmek" ve "Sivas'ın TC'ye mezar olması" için "savaşan" PKK'nın "silahsız zemin bulmasını" önlemek amacı, sosyaldemokrattan sosyalizme yelpazelenen demokrat kitlenin (ki, bunlar çoğunlukla alevidir) siyasal yükselişini engellemek amacıyla yumaklaşmış görünüyor.

"Cumhuriyet Sivas'ta kuruldu, Sivas'ta yıkılacak!" sloganında amacını açıklayan şeriatçı-gerici görüş Türkiye'yi değil, Cumhuriyeti hedefine alıyordu. Ayrılmacı "sosyalist" Kürtlerin, "dün Ermeniliğin, Türkmenliğin, Kürtlüğün bitiriliş noktası" olarak niteledikleri Sivas'ın "TC'nin mezarı olacağı" sloganı ise, yalnızca Cumhuriyeti değil, Türkiye'yi de hedefine alıyor.

"TC dağılmayı yaşıyor" başlığı altında, Türkiye Cumhuriyetinin dağılması[24] "tarihsel anını", "devrim ve demokrasi güçleri olarak değerlendirmeye" çağıranlar, Kürtlerin kurtuluşunu, Türkiye Cumhuriyetinin ya da Türkiye'nin yıkılışına indekslediklerini açıkça vurgulamış oluyorlar.

Türkiye Kürtlerinin kurtuluşu, Türkiye'nin yıkılışında

[24] *Sosyalist Alternatif*, Şubat 1995, Sayı: 5.

aranacaksa, "kurtulma" düşüncelerini bırakmaları daha doğru olur sanırım. Çünkü böyle bir kurtuluş *yolunun izlenmesi* bile, kökeni ister Türk, ister Kürt olsun, tüm Türkiye emekçilerinin, emperyalizmle yumaklaşmış bulunan faşist gericiliğin baskısı altında köleleşmelerine ortam hazırlamaktan başka bir işe pek yaramayacak (yaramıyor da).

Demokratlar ve devrimciler, bugün, Kürtlerin boyuneğmeye zorlandıkları baskının nedeninin, "Cumhuriyet"in kendisinde değil, emperyalist politikaların uzantısı olan faşist uygulamalarda ve militer baskıcı politikalarda olduğunu, sorunun çözümünün ise, Türkiye'nin yıkılışında değil, demokratikleşmesinde ve devrimcileşmesinde bulunduğunu görmelidirler.

(4) Dinsel ve Şoven Gericiliğin Sayısal Güçlenmesi / Özel Savaş Yöntemi Olarak "Tahrik"

Sivas katliamı öncesi, kış boyu, iki siyasal partinin ayrı ayrı düzenledikleri panel ve seminerlerde, Refah Partisi, Bosna-Hersek'te Sırp ve Amerikan zulmünü öne çıkarıyor; Büyük Birlik Partisi de, Azerbaycan'da Ermeni zulmünü işliyor; biri dinsel (şeriatçı), öteki ırksal (şoven) doğrultuda siyasal yandaşlar sağlıyordu.

Pir Sultan Abdal Kültür Derneği etkinlikleri çerçevesinde ise, Sivas halkı, ülkenin aydınlık yazarlarıyla, şairleriyle, ezgileyen ozanlarıyla, semah dönen gençleriyle ve özellikle de semah dönen gencecik kızlarıyla buluşacak, demokratik iradenin canlanarak yükselişi süreci yaşanacaktı.

Sivas katliamından iki yıl kadar önceydi. Aksaray'da, Aziz Nesin, benim de katıldığım "insan hakları" konulu bir paneli yönetiyordu. Panel yöneticisi olmasına karşın en çok soru Aziz Nesin'e yöneltilmişti. Sorulardan birinde de, "tanrıtanımaz" olup olmadığının açıklanması isteniyordu. Aziz Nesin, "Bu sorunun yeri mi?" diye tepki göstermiş, duraksamış, ardından da, "Peki, sordunuz, istiyorsunuz, söyleyeyim" diyerek, zorlandığı için inanmadığını açıklamıştı. Salonda

kuşkusuz inanan insan çoğunluktaydı. Ama Aziz Nesin'in davranışını, hemen herkes yoğun olarak alkışlamıştı.

Ne var ki, ertesi gün, yerel sağcı basın, paneli ve özellikle Aziz Nesin'i, konuşmasında dinsizlik yapmakla suçlamış, bu arada, Nesin'i konuk olarak ağırlayan Aksaray Belediye Başkanına, böyle konuşmalara ortam hazırladığı için ağır eleştiriler yöneltilmişti.

Benim Aziz Nesin'e eleştirim, Nesin'in bu tür davranışlarını, gericiliğin kullanacağını, kullanmakla kalmayıp, provokasyon malzemesi yapacağını, önceden görmemiş ya da görmek istememiş olmasıydı.

Daha 1978'de, Malatya'da, Belediye Başkanının postayla kendisine gönderilen paketteki bombanın patlaması sonucu yaşamını yitirmesi üzerine başlayan gerici olayların ardından, Emekli General M. Reşat Güleken, "Türkiye'de sürdürülen anarşik olaylar yansız biçimde ve bilimsel açıdan irdelendiğinde, bunların belirli odak noktalarından kaynaklandıkları, olayları yaratanların *özel savaş kurallarına* uygun hareket ettikleri görülebilir." diye yazıyordu.[25]

Sivas katliamında da, yukardaki alıntıların ışığında düşünülürse, özel savaş kurallarına uygun hareket edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Gizli amaç, PKK'nın Sivas'ta "silahsız bir zemin bulmasını" engellemektir. Aziz Nesin, bu nedenle "tahrikçi" olarak nitelenmiştir. Daha Sivas'a gelmeden iki gün önce, gece ev ve işyerlerinin girişine atılan "Müslüman Kamuoyuna" başlıklı bildiride Aziz Nesin "dünya emperyalizminin gönüllü uşağı" olarak nitelenmiş ve "iman edenler" savaşa çağrılmıştı. Savaş ise, insan öldürmenin politikleşmiş biçimiydi.

Bütün bunlara karşın cuma namazını kılarak camilerden çıkanlar, evlerine ya da işyerlerine dönmüşlerdir. Amerikan bayrağının yakıldığı ve "Dünyada Amerika, Türkiye'de PKK" yazılı pankartın asıldığı cami avlusunda da, "cemaat"ten hemen hiç kimse, gösteri yapan gruba katılmamış, Ticaret ve Sanayi Odası Başkanının anlatımına göre, Hükümet Meyda-

[25] *Milliyet*, 24 Nisan 1978.

nına, başlangıçta, çoğunluğu, 13-14-15-16 yaşında olan çocukların katıldığı 60-70 kişilik bir grup gelmiştir.

Aziz Nesin, *Şeytan Ayetleri*'ni kendisinin çevirmediğini, *Aydınlık*'ta yayınlanan *Şeytan Ayetleri* çevirisiyle ve yayınıyla ilgisinin bulunmadığını, yazarının görüşüne katılmadığını, ama kitap yasaklamaya, özellikle mollaların baskısıyla Türkiye'de kitap yasaklanmasına karşı olduğu için Rüştü'nün kitabını çevirteceğini, *Aydınlık*'ta yazdığı gibi TGRT muhabirine de açıklamıştır. Dine ve her şeyden önce koyu birer müslüman olan anne-babasının dinine saygılı olduğunu söylemesine karşın,[26] sözleri değiştirilerek ağızdan ağza yayılmıştır. Örneğin, Ticaret Borsası Başkanı Salim Evci, "Benim duyduğum kadarıyla" diyor, Aziz Nesin, "Ben dinsizim, demiş. Salman Rüştü'nün Kur'anını tercüme ettim. Bundan sonra kendi Kur'anlarınızı yakın, bunu Kur'an olarak görün."[27]

2 Temmuz günü Sivas'ta olaylar sürerken, "Fevkalade hassas bir konudur ve devlet güçleriyle halk karşı karşıya getirilmemelidir." diyen Cumhurbaşkanı Demirel, ertesi gün, "Olaylar tahrik sonucu çıkmıştır. Otelin yakılmasıyla kaldı. ... ağır tahrik var." diyecek, otelle birlikte 35 kişinin yakılmasını, "münferit" bir olay olarak niteleyecektir.[28]

Yüzden fazla insanın vahşice öldürüldüğü 1978 Kahramanmaraş katliamının ardından, "Bana sağcılar ve milliyetçiler cinayet işliyor dedirtemezsiniz" diyen Demirel'in, Kanlı Pazarı da, "Genellikle tahrike kapılan halkın karşı hareketi" olarak nitelemiş olmasını[29] burada anımsatmakta yarar var. Çünkü, 12 Mart döneminde, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı, bazı "kabadayıları" kent dışına çıkardığında, Kanlı Pazarda, "tahrike kapılan halkın" kimlerden oluştuğunu, Rauf Tamer, "Kabadayılar" adlı yazısında şöyle açıklamıştı:

[26] "TGRT ile yapılan konuşma", *Sivas Kitabı*, Edebiyatçılar Derneği Yayını, Ankara 1994, s. 311, 314.

[27] Tutanak, Ek: 4, s. 7.

[28] Yılmaz Gümüşbaş, "Güvercinler Uçmuyor Sivas Üzerinde", *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1994.

[29] *Cumhuriyet*, 26.4.1979

"Memleketin en karanlık günlerinde anarşist gençlerin Beyoğlu'ndaki tahribat hareketlerini bunların mevcudiyetleri önlemiştir."[30]

Burada belirtilmesi gereken, "tahrik edilen"in niteliği kadar, tahrike bağlı olarak işlenen cinayetin, "cinayet" olarak nitelenmesine karşı çıkılmış olmasıdır. "Bana sağcılar ve milliyetçiler cinayet işledi dedirtemezsiniz!" sözünü, biz, o zaman doğru algılayamadık. Çünkü Demirel, "ölüleri" ve öldürenlerin "sağcı ve milliyetçi" olduğunu yadsımıyor, ancak, bunu, "cinayet" olarak niteleyemeceğini duyumsatmak istiyordu.

İçersinde bebelerin, çocukların, gelinlik kızların da yer aldığı yüzden fazla insanın öldürülmesinin "cinayet" olarak nitelenmemiş olmasını, katliamın, "iman edenlerin Allah yolunda savaşı" olarak değerlendirilmiş olmasından kaynaklandığını düşünmek, sanırım yanlış olmayacaktır. ("İman edenler Allah yolunda savaşır!" sözü, Nisa Suresindedir. Ben, bunu, Sivas'ta elaltından dağıtılan "Müslüman Kamuoyuna" başlıklı bildiriden aldım.)

(5) Yasal-Olmayan Oluşumlar / İki Uç Sağın, Demokrat Yığınlar Azaltılarak Güçlendirilmesi

Egemen gericiliğin, demokratik yöntemlerle yönetemediği zaman demokratik yöntemlere ara vermesi ya da baskıcı niteliğine karşın Anayasa ve yasalar, toplumu susturmaya yetmediği zaman yasal-olmayan zora başvurulması, faşizmin bilinen yöntemleridir. Bunun için de yasal-olmayan birlikler oluşturarak, demokrat ve ilericiler üzerinde zor uygulanmıştır. Bunlar, kimi zaman devlet içinden desteklenmiş, kimi zaman devletin içinde oluşmuştur.

Türkiye, Kanlı Pazardan 1 Mayıs Katliamına, bireysel suikastlerden toplu kıyımlara değin nice sorunun öznesi olarak duyumsanan ve adı sürekli değişmiş ve değiştirilmiş olan böyle bir oluşumun karanlığıyla kuşatılmıştır bugün de.

[30] *Tercüman,* 13 Kasım 1971.

Faşizmin özelliğini belirleyen sözlerle söylemek gerekirse, kendisini ulusun en büyük kurtarıcı iradesi olarak algılayan ve algılatan bir oluşumdur bu. Aynı zamanda bu, kendisinin kendisine yüklediği bir "kurtarıcılık"tır. Burada, "irade", ulusun özgür ya da açık (yasal ve demokratik) iradesiyle oluşmadığı gibi, "kurtarıcı"nın bağımsız iradesi de değildir. İslam felsefesinin kavramlarıyla açıklamak gerekirse, "kurtarıcı"nın iradesi, "cüzi irade"dir. "Külli irade"yi belirleyen ise, uluslararası sermayeye kumanda eden güçler ve onların bu işlerle görevli örgütleridir.

Sivas katliamında, bu *oluşum,* kimi fanatik dinci örgüt militanlarını, olayı başlatmak için kullanmış ya da görevlendirmiş; olayı başlatanlar, inisiyatifi, "tahrik" ettikleri unsurlara aktardıktan sonra, ortadan kaybolmuşlardır. Otelin içerdeki insanlarla birlikte yakılması, Kayseri'de TÖS toplantısının yapıldığı sinemanın yakılmasıyla koşutlandırılabilir. Bu da "negatif" bir saldırı olarak kalabilirdi, Tugaydan beklenen birlik, yangın çıkarılmadan önce gelmiş olsaydı.

Sonuç insanlık için utanç verici olmakla birlikte, bu olaydan üzüntü duyan halkın, katliamı tertipleyenlerin amaçları doğrultusunda eğilimlerini belirlediklerini seçim sonuçlarında okumak olanaklıdır.

1989 yerel seçimlerinde, Sivas Belediye Başkanlığını, Refah Partisi adayının kazandığı biliniyor. Refah Partisi, 27.985 oy (%36,35) alarak, belediye başkanlığını kazanmış, bunun yanında, SHP 20.789 (%27), MÇP 5.892 (%7,57) oy almıştır.

1994 yerel seçimlerinde, Sivas'ta, Bosna-Hersek'in ağırlıklı işlendiği panel ve seminerler düzenleyen Refah Partisi, oylarını, 41.668'e (%38,15) çıkartarak aynı adayla yeniden belediye başkanlığını kazanacaktır. MÇP'nin (Milliyetçi Çalışma Partisinin) yerini alan ve Azerbaycan ağırlıklı seminer ve paneller düzenleyen Büyük Birlik Partisi ise, 33.471 (%30,65) oy alarak (MHP'nin 1.604 / %1,47 oyunu ayrıca belirtelim, Sivas'ta ikinci büyük parti durumuna gelecektir.

1989'da 20.789 oy almış bulunan SHP, Sivas katliamın-

da, koalisyon ortağı olarak "uyutulmuş" olmasının *diyetini,* 1994 yerel seçimlerine katılmayarak ve DYP'yi destekleyerek öder gibidir. DYP'nin aldığı oy (24.100) ise, 1989'daki SHP ve DYP'nin oylarının toplamına (24.360) hemen hemen eşittir.

Sivas katliamı, oyları, katliamı düzenleyenlerin amaçları doğrultusunda etkilemiş, yani saldırıya uğrayan demokrat ve ilerici kesimin oyları azalmıştır.

Çok partili yaşama geçildikten sonra da, CHP'nin "kalelerinden" biri olarak bilinen Sivas'ta, biri dinsel öteki şoven gericiliğin iki partisi öne çıkmış, solu ve orta sağı, kendileriyle aralarını kapatamayacak denli geride bırakmışlardır. Bu, Türkiye'nin nasıl bir "demokratikleşme" sürecine çekildiğinin de göstergesi olmak gerekir.

141/142'nci maddelerin, özellikle de çok partili dönemde yoğunlaşan baskısı altında, genel oy, her zaman demokratik süreçler üretmedi. Demokratikleşmenin önü, kimi zaman askerin yönetime müdahalesiyle açıldı (27 Mayıs). Demokratik güçler engelleyici yasalara ve uygulamalara karşın kendi yolunu *de facto* açtığı zaman da, demokratikleşmenin önü, askeri müdahalelerle kesildi (12 Mart ve 12 Eylül).

Şimdi ise, demokratikleşmenin önünü kesen askeri müdahale yerine, parlamento üyelerinin çoğunluğunun, şoven ve teokratik gerici partilerin yandaşlarından olmasının ortamı hazırlanıyor. Parlamentoda, gericiliğin belirleyici üstünlüğünü sağlamak için, oyların, seçim birimlerine göre dağılımı, alttan alta düzenlenmeye çalışılıyor. Yerel yönetimler, bu amacın, ara basamaklarını oluşturuyor.

Kanlı terör eylemleri ve katliamlar bu amaçlar doğrultusunda tertipleniyor. Katliamlarda "kullanılanların" kimlikleri ile bunların yöneltildikleri hedeflerin kimlikleri içersine görüşlerimiz hapsedildiği için, olayların ardında gizlenen amaçları bulgulamakta güçlük çekiyoruz. Dolayısıyla, asıl amaçları da, yalın halktan aydınlara değin hemen herkesten gizlenmiş oluyor.

Sivas'ın yoksullaştırılması sürecini, katliamın amaçlarından ayırmamak gerekir.

Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı, Meclis Araştırma Komisyonuna anlatımında, Sivas'ın nüfusu 88 bin olduğu zaman, Kayseri'nin nüfusu da 89 bindi. Kayseri sanayisini ve ekonomisini geliştirdi. Bugün 450 bin nüfusu var, Sivas'ın ise 225 bin. Samsun'un o zaman 50 bin nüfusu vardı, şimdi 320 bin.

Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı Oymak, Sivas'ın 1950'de 16 milletvekili çıkarırken şimdi 6 milletvekili çıkardığını belirtiyor ve kişi başına ulusal gelirin Sivas'ta 320 dolar, Türkiye genelinde 2.675 dolar olduğunu da ekliyor.

Türk-İş 5. Bölge Temsilcisi Ümit Özşeker, olaydan yedisekiz ay önce, kamu kuruluşu olan bir iş yerinin özelleştirilmemekle birlikte kiraya verildiğini, 650 işçinin kapı önüne bırakıldığını söylüyor.[31] Ocak ayında Meclise bir dosya verdiklerini, Sivas'ta, aç insanların büyük olaylara neden olacağını anlattıklarını ekliyor.

Katliamdan sonra, haklarını demokratik yollardan aramanın olanaksızlığını bu işsiz bırakılan insanlar görmüş olmalı. Çünkü, Sivas adı, basında, ancak, katliamı anma toplantıları nedeniyle geçiyor.

Doğal ki, katliam, Sivas'la sınırlı kalmayacaktı.

Sivas'tan, Sivas gibi yörelerden, baskı sonucu, ekonomik bakımdan, siyasal bakımdan ve başka nedenlerle yaşama olanağı bulamayan insanlar, büyük kentlere doğru kaçacak, ve kentlerin çevrelerinde kendilerinden önce gelerek yerleşmiş köylülerinin, komşularının, akrabalarının oluşturdukları kolonilere sığınacaktı.

[31] Tutanak, Ek: 4, s. 9.

Gaziosmanpaşa'da dört kahvehanenin ve bir pastanenin silahla taranması ve yaşlı bir alevi dedeyle, olayda elkonulan taksinin şoförünün öldürülmesi üzerine, kendiliğinden yığınsal gösteriye dönüşen tepkisel olayların sabahında, kimi gazetecilerin ilk saptadıkları, "Gazililerin çoğunun Sivaslı olduğu"ydu. "Muş, Tunceli, Bingöl, Erzurum, Erzincan ve Tokat'tan gelenler" de vardı.[32] Cerrahoğlu'nun şu saptaması altbaşlığa çıkarılmıştı: "Duvar yazıları bile patlayıcı bir barut fıçısında olduğumuzu eleveriyordu. 'Kürdistan'daki pis savaşa alet olmak istemiyorsan, asker olma' deniyordu duvar yazılarından birinde. 'Sivas'ı unutmadık' diyordu bir başkası."

"Gazi Mahallesi Dosyası"na alınan Doç. Dr. Nur Alkış'ın saptamasına göre, Gaziosmanpaşa Mahallesinde "yaşayan vatandaşlarımızın *%44,3'ü aleviydi.*" 27 Mart yerel seçimlerinde *SHP %40,5*, RP %23,5, ANAP %6,3, DYP %2,5, DSP %5,1, İP %1,3 oy almışlardı.[33] Burada, alevilerin oranı ile demokrat ve ilerici oyların oranı arasındaki örtüşmeyi vurgulamak isterim.

Olay tam da 12 Martın yıldönümünde, gece, silahlı saldırıyla başlamıştı. Ertesi gün, yani 13 Martta, Çiller, bunu, "terörü şehirlere yayma çabası olarak" niteleyerek, "Türk-Kürt çatışmasında başarılı olamayanların, şimdi alevi-sünni çatışması tezgahladıklarını" söyleyecekti. Şöyle vurguladı: "Olay PKK'da yoğunlaşıyor. İpuçları bu doğrultuda, failleri mutlaka bulunacaktır."[34]

Olayları PKK'nın yapmış olması ile İç ve Doğu Anadolu'dan taşınmış olan insanların bu tür örgütlere yakınlık duyanları barındırma olasılığını önlemek için suikast düzenlenmesini birbirine karıştırmamak gerekir.

[32] Nilgün Cerrahoğlu, *Milliyet*, 14 Mart 1995.
[33] *Cumhuriyet*, 10 Nisan 1995.
[34] *Yeni Yüzyıl*, 14 Mart 1995.

(Daha birkaç ay önce, bir TV programında, kötüler anlamda "Kızılbaş" sözünün, üstelik "*inceste*" (mahrem ilişki) karalamasıyla birlikte kullanılmasının, alevi yığınları gece sokağa çekmiş olması örneğinden de yararlanmış olması olası) Gazi'de, suikastın saldırgan failleri unutularak ve unutturularak, bu saldırıya tepki gösterenler arasında "PKK" militanı aranmasına ağırlık verilmiş olmasını, bir kez de, bu açıklamalarımız çerçevesinde değerlendirmek gerekecektir.

Sivas'ta, demokrat ve ilerici oyların canlanmasını ve bütünleşerek siyasal partisinde toplanmasını engellemek için, etkinliğe katılan kitlenin çoğunluğunu alevilerin oluşturduğu şenlik, katliamla kanlandı. Şenliğin Sivas'ta yinelenmesi de karanlıkta kaldı.

Sivas katliamından bir yıl kadar sonra, *Tempo,* "Sivas'takiler kenti terketti, sıra Divriği'de mi? / Aleviler S.O.S veriyor" başlığı altında şu bilgileri aktardı:

"Sivas'ın Divriği ilçesinde bugüne kadar herhangi bir terör olayı meydana gelmedi. Bir ay önce ilçeye yerleşen Özel Tim'in varlık gerekçesi bölgede PKK'nın dolaşmaya başlaması. Özellikle aleviler durumdan rahatsız. Özel Tim'in ülkücü kadrolarının Alevileri baskı altına almaya çalıştığını iddia ediyorlar. Yakında Divriği'nin de, Batman ya da Şırnak gibi olmasından korkuyorlar. Hayatlarından endişe ediyorlar."[35]

Divriği'de her yıl Alevilerin geleneksel olarak gerçekleştirdikleri şenliğin, Kaymakam tarafından iptal edildiği, buna karşılık, Milliyetçi Hareket Partili ve Büyük Birlik Partili gençlerin, Ülkü Ocaklarında ve Nizam-ı Alem Ocaklarında gece sohbet toplantıları düzenledikleri belirtiliyor ve 1.400 maden işçisinin üye olduğu Divriği Cevher-İş Sendikası Başkanının şu görüşlerine yer veriliyor:

"Özel Tim, milliyetçi ve ırkçı düşünen kişilerle yakınlık kurup, onları saflarına çekmek istiyor. Elleriyle yaptıkları "kurt" işareti ve "Tanrı Türk'ü Korusun" ifadesini kullandıklarına sıkça tanık oluyoruz. Amaçları belli. Özellikle buradaki örgütlü işçi ve emekçi halkı sindirmeye çalışıyorlar."[36]

[35] *Tempo,* Sayı: 38, 15-21 Eylül 1994.

Sivas katliamında, ilkin, PKK'nın (ve şiddet yöntemlerini benimseyen benzer "sol" örgütlerin), Sivas'ta bulması olası ortamın oluşmasını engellemek amaçlanmıştı. İkinci amaç, seçmen dağılımının, dıştan içe ve içten dışa yönelik göçlerle, istenildiği biçimde yeniden düzenlenmesi ortamı yaratılarak, yerel ve genel oyun, gerici sağ partilerde toplanmasının yolunu açmaktı.

Sivas'tan ve Sivas benzeri yerlerden göçedenler, ayrıldıkları yerlerde (seçim birimlerinde) alevilerin seyrelmesine neden olmuşlardı. Ama geldikleri yeni yerlerinde de yoğunlaşmışlardı. Gaziosmanpaşa bunlardan biriydi. Yoğunlaşma oranını düşürmek ve yığılmanın adresini değiştirmek ve birkaç yöreye dağıtmak gerekliydi.

Suikastin, gece televizyondan haber olarak verilmesinin ardından, sokağa dökülmesi beklenen yığınların içersinde kimi örgüt üyelerinin de bulunduğu "saptamasından" (daha sonra kimi gazetelerde yayınlanan ve ardından yalanlanan benzer haberleri anımsayınız) yola çıkılarak, şimdi, Gaziosmanpaşa'da (ve bunun yanında Ümraniye'de), kolluk güçlerinin sıklaştıracakları işyeri ve ev baskınlarıyla, her büyük toplumsal olayın ardından olduğu gibi yoğunlaşacak arama ve gözaltılarla, aleviler, tedirgin edilerek, kendilerine sakin yaşam olanağı sağlayacakları yerler aramaya yöneltilerek yeniden dağılmaları süreci başlatılmış olacak.

Şöyle bitirilibelir: Gaziosmanpaşa, Sivas'ın bir yinelenmesidir. Nasıl ki, 1993 Sivas olayları, amacı bakımından 1978 Sivas olaylarının bir yinelenmesi ise. Nasıl ki, Sivas, Kahramanmaraş, Çorum, 1978'de, aynı amaçla, katliamları yaşamaya yargılandılarsa.

Nisan 1995

Faşistleştirmede Özel Yöntemler, Yeni Uygulama /1
Sivas'tan Gaziosmanpaşa'ya, *Cumhuriyet,* 2 Temmuz 1995

Faşistleştirmede Özel Yöntemler, Yeni Uygulama /2
Çözüm Devrimcileşmede, *Cumhuriyet,* 3 Temmuz 1995

Faşistleştirmede Özel Yöntemler, Yeni Uygulama /3
Gazi Sivas'ın Yinelenmesidir *Cumhuriyet,* 4 Temmuz 1995

[36] Aynı yerde, s. 27, 28.

ALEVİ-SÜNNİ ÇATIŞMASI YOK, FAŞİST SALDIRI VAR

Bugün, sünnilerin alevilere düşmanlığı görünümünde yaratılan olayların kökeninde, ortaçağların mezhep çatışmalarının özelliklerini bulmak olanaksızdır. Bu olaylar, özünde, egemen sınıfların, çalışan yığınları birbirine düşürerek, onları bölmek, zayıflatmak; bu çalışan yığınların dikkatini birbirlerine çevirerek kendi sömürü ve baskısını unutturmak; ve ensonu, çalışan yığınların bir yarısını yasa-dışı faaliyetlere çekerek, öbür yarısını yasal-olmayan yöntemlerle de baskı altına almak amacını taşır.

Esasen İmparatorluğun son yüzyıllarında önemli ölçüde örtüşmüş bulunan bu mezhep ayrılığı, kemalizmin egemenliği döneminde, laiklik ilkesinin yaşama geçirilmesiyle, büyük ölçüde küllenmiş bulunuyordu. İktisadi gelişmelerin yanısıra, laik eğitimin, pozitif bilimlere dayanan eğitimin egemen duruma gelmeye başlaması ve cumhuriyetin kadrolarının bu

eğitim kurumlarından yetişmesi, mezhep ayrılıklarını, günlük yaşam içersinde, hemen hemen hissedilmez hale getirmişti.

Kemalizmin egemenliği dönemi, aynı zamanda, İmparatorluktan devralınan yabancı borçların ödenmesi ve gene İmparatorluktan devreden yabancı sermayeli işletmelerin ulusallaştırılması dönemidir. Bu bağımsızlaşma ve ulusallaşma dönemi, aynı zamanda, hilafetin kaldırıldığı, tarikat ve tekellerin kapatıldığı, kuran kurslarının, imam hatip okullarının islâm enstitülerinin de sayılarının giderek azalmakta olduğu dönemdir. Sayıları giderek azalarak kapanan dinsel eğitim kurumları, özellikle 1950'lerden sonra, emperyalizmin ülkenin çeşitli alanlarında egemenliğini artırmasına koşut olarak, yeniden açılmaya ve sayıları her yıl artmaya başladı. Bu dinsel eğitim kurumlarının, islami temele dayalı olmakla birlikte, "aleviliği" dıştalayan kurumlar olduğu bilinen bir şey. Laiklik ilkesi, emperyalizmin egemenliği ile birlikte, "kemalizm" ve "Atatürk" çığırtkanlığı yapan sahte kemalistler tarafından çiğnenmeye başlanmıştı. Bununla da yetinilmedi. Kapatılan tarikatlar, bu tarikatların etkileri altında bulundurduğu oy potansiyelini kendilerine çekmek isteyen siyasal iktidarların, resmen olmamakla birlikte, açıkça ilişki kurduğu kurumlar oldu ve beslendi. Kemalist devrimlere karşı çıkartılmış olan isyanların (Kubilay'dan şapka isyanına değin) hemen hepsi nakşbendi tarikatı tarafından sahneye konduğu halde, nakşbendi tarikatı, gerici iktidarların, özellikle Menderes'li DP'nin, gelişmesine siyasal serbestlik sağladığı bir tarikat oldu. Emperyalist gericiliğin etkinliğine giren gerici siyasal iktidarların, hemen "açıkça" desteklediği bir başka dinsel akım da nurculuktu. Zamanın başbakanı Menderes'in, nurculuğun, kurucusu Saidi Nursi'ye son model bir araba hediye ettiği, seçim gezisini Emirdağ'dan geçirerek, kasaba girişinde, Saidi Nursi'yle uzaktan selamlaştığı bilinir. Bu "selam", yarım milyona yakın bir oy karşılığında, kemalizmin ilkelerini simgeleyen cumhuriyet yasalarının, irticaın ayakları altına atılmasından başka bir anlam

taşımıyordu.

Sonuç şudur: Dinsel eğitim kurumları aleviliği dıştalayan kurumlar olarak, (sünnileri değil) sünniliği örgütleyen ve o ölçüde kadrolaştıran devlet kurumları olarak, mezhep farklılığını besliyor. Buna koşut olarak, nakşbendilik gibi kökü ortaçağlara uzanan tarikatlar ve kökleri yakın geçmişten kaynaklanan nurculuk gibi dinsel akımlar, süleymancılık gibi akımlar, resmi olmayan yoldan, ama gerici siyasal iktidarların desteğinde, ülkede, özellikle geleneksel ilişkilerin ağır bastığı kırsal alanda ve kapitalist-öncesi sermaye özelliğinin ağır bastığı esnaf içersinde, örgütlerini yaygınlaştırıyor. Özellikle "şafi"leri de kendine çekmesi açısından, nakşbendi tarikatı ayrı bir etkinliğe ulaşıyor.

Sünnilerin ve özellikle şafilerin, gerek eğitim kurumları aracılığıyla ve gerek tarikatlar içersinde örgütlenmesi, doğaldır ki, alevileri de, büyük ölçüde zayıflamaya başlayan dinsel liderleri çevresinde yeniden toplanmaya itmekte gecikmeyecekti.

Kırsal alanda, kapitalist meta ekonomisinin egemenliğinde, mülkiyet konumlarına göre, sınıflaşma, mezhep farklılıkları içersindeki kastlaşmaya ağır basmaya ve farklı mezheplerden emekçiler, şu ya da bu işyerinde, fabrikada, yanyana gelmeye başladığı zaman, ortak çıkarlarının kendilerini ayıran mezhep farklılığında değil, kendilerini birleştiren sınıf birliğinde olduğu bilincine varmakta gecikmezler. Bu sınıflaşma olgusu, alevi ve sünni emekçiyi, birbirine yakınlaştırıp birleştirirken, mezhep ve tarikatların bölücü, ayırıcı etkisi de, iktisadi gelişmenin gerisinde sönmeye yüztutar.

Tam da bu sınıflaşmanın ağırlık kazanmaya ve mezhep sürtüşmelerinin yerini, sınıf savaşımı almaya başladığı sırada, emperyalist sistemin komuta merkezi ABD'nin oluşturduğu ve o zaman sosyalist ülkelerin "iki ayaklı U-2'ler" olarak nitelediği "Barış Gönüllüleri", gittikleri bağımlı ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de, tarihsel bakımdan küllenmiş de olsa, henüz varlığını koruyan "ikilik"leri aramaya koyuldular. En uzak köylere değin yurdun tüm alanlarında, halkla

içli-dışlı ilişkiler kurarak, halkın özelliklerini, eğilimlerini saptadılar. Tek bir işleri ve amaçları vardı: halk içinde tarihsel olarak oluşmuş kardeşlik ilişkilerini, gericiliği egemen konuma getirebilecek biçimde düşmanlığa dönüştürmenin olanaklarını bulgulamak.

Barış Gönüllülerinin Anadolu'dan topladığı bilgiler, CIA'ya aktarıldığı zaman, gerek mezhep savaşlarının pek tipik tarihsel geleneğine sahip olan ve gerek alevi-sünni çatışmasının boyutlarını tarih kitaplarından öğrenmiş bulunan Batılı uzmanların, Türkiye'de, demokratik ve devrimci hareketi engellemenin olanaklarını bu mezhep ikiliğinde bulgulamaları güç olmayacaktı. Bir yandan, ARAMCO gibi petrol şirketleri kanalıyla etkinliklerini sürdürdükleri islâm ülkeleri aracılığıyla Türkiye'deki tarikat liderleriyle organik bağlar kurmak ve bu bağları geliştirmek ve öte yandan demokratik ve devrimci hareket karşısında oluşturulan faşist hareketin siyasal kadrosuyla bu gerici hareketi kenetlemek, ABD emperyalizminin ülke içerisinde ve ülke dışında daha önce oluşturduğu ilişkiler ve örgütler sayesinde pek kolay bir şeydi.

Şimdi, sünni ve alevi çatışması biçiminde gösterilen, aslında faşist hareketin, bazı sünnileri, aleviler üzerine saldırtmaya çalışmasından başka bir şey değildir. Açıktır ki, bugün sünni ve alevi çatışması diye bir şey yoktur, emperyalizme ve emperyalist gericiliğe bağlı faşist hareketin alevileri de kapsayan demokratik cepheye silahlı saldırısı söz konusudur.

Alevilerin, dün olduğu gibi bugün de, "cami bombaladığı", "cami yaktığı" işitilmiş bir şey değildir. Ama faşizm ne denli ikiyüzlü ise, ne denli demagoji ve yalan faşizmi besleyen damarlardan biri ise, alevilerin ya da "komünistler"in "camiye bomba atması", "cami yakması" da, faşist demagojiyi, faşist ikiyüzlülüğü sergileyen yalanlardan başka bir şey değildir. Bu halk, alevi olsun, sünni olsun kilise yakmamıştır; bugün cami yakması ise, tarihsel olgulara aykırı olduğu gibi, güncel konuma da ters düşer. Çünkü bir camiyi, açıktır ki, ancak saldırı başlatmak isteyenler bombalayabilir, kendi-

lerini savunma durumunda bulunanlar değil. Bir bomba olayının ya da bomba atıldığı söylentisinin ardından, kimler saldırıya geçiyorsa, orada, bomba atanların, saldırıya geçenlerin kendileri olduğu açık değil midir? Nerede cami bombalanıyorsa ya da böyle bir söylenti yayılıyorsa, bilelim ki orada, emperyalizmin ve onun yerli işbirlikçilerinin çıkarı ve eli vardır. Orada bağımsızlığımıza ve ulusal varlığımıza kasteden yabancı sermayenin iğrenç amaçları vardır. Yani "fitne"nin kökü dışardadır ve bu fitne ise, emperyalizm, onun yerli uşakları ve siyasal arenadaki temsilcileridir.

Şunu da unutmamalı ki, sosyalistler, devrimciler, her zaman halkın dinine, dinsel inançlarına saygılı olmuşlardır. Camiye bomba atmak, devrimcilerin işi değildir, olmamıştır da. Kitleleri kandırmak ve kendi çıkarları doğrultusunda harekete geçirebilmek amacıyla, yalnızca bu amaçla cami bombalayanların, cami bombalandı diye söylenti çıkaranların gerçek amaçlarını inananlar görmeli, kendilerini aldatanların, kendilerinin dostları değil, ikiyüzlü düşmanları olduğunu kavramalıdırlar.

Demokrat, 16 Temmuz 1980
İmza: Muzaffer Erdost

"BEYAZ BAŞÖRTÜLÜ KADINLAR" VE *DESPARECİDOS* ŞAİR*

Behçet Aysan Kitabı'nın son bölümünde üçüncü fotoğrafta üç kişi, Halo Dayının objektifine bakıyor: Muharrem Kılıç, Behçet Aysan, Muzaffer Erdost.

Fotoğrafın yanında, "Ankara Merkez Cezaevi 10. Koğuş merdiveni / Bir sonbahar güneşi anısı (1973)" yazılı. Behçet'in cezaevinden gönderdiği fotoğrafın arkasına düştüğü not olmalı bu.

İlkin, 10. Koğuşun merdiveni denen "merdiven"den sözetmek isterim.

Bu merdiven, hem merdiven, hem değil.

Merdiven; çünkü basamaklarından çıkıyorsunuz. Merdiven değil, sizi bir yere götürmüyor, havada, boşlukta bir yerde kalıyorsunuz. Çünkü koğuşun önünden ikinci katın açı-

* TTB (Türk Tabipler Birliği) tarafından düzenlenen "Behçet Aysan Şiir Ödülü Gecesi"nde, 20 Mayıs 1996 günü yapılan konuşma.

ğında yarım bırakılmış. Burdan olsa olsa Tanrıya yaklaşmış olursunuz. Ama Tanrının cezaevlerine yakın durduğu hemen hiç görülmemiştir.

Biraz da fotoğrafı çeken Halo Dayıdan sözetmeliyim:

Halo Dayı, ilk büyük savaşta, anası ve küçük bacısıyla, doğudan güneye göçmüş. Bacısı iki-üç yaş arasında. Anasının sırtına bağlı. Günlerden sonra, karlı bir dağın yamacında, uzun süren bir günün ikindisinde tükenmiş kadın. "Halo" demiş sırtındaki kızını imleyerek, "Bir bak ki, uyuyor mu? Uyuyorsa buralarda bir yere bırakalım. Ben bittim!"

Halo'nun bakmasına kalmamış, küçük kız "Vallah uyumirem ana!" demiş, ardından yakarmış "beni buralara bırakmayın" diye.

Şunun için de aktarıyorum bu anıyı: Anadolu, ayrılığın, acının ve kederin ülkesidir. Behçet'in şiiri, denebilirse, ayrılık acılarının ve kederin de şiiridir.

Onun şiirinde ayrılık da, keder de, doğal ki yeni bir özü, çağının özünü soğurmuş, yeni bir biçime bürünmüştür. Kimi zaman bir ağıttan, kimi zaman bir hoyrattan, kimi zaman bir masaldan ve çoğu kez nenelerimizin, analarımızın, kısacası halkımızın yaşamından sızan acı ve keder, Behçet'in dizelerinde, onun kendi acısıyla ve kendi kederiyle yumaklaşmış:

bakın orda
bir adam saklanıyor
bir otel odasında

Ya da:

yağmuru
ve kitapları al yanına
bir de yüreğini sadece

Ya da:

giderken kazağını unutma sakın
ölüler de üşür

Ya da:

Odur kaçarken yaralı ceren
Kimsesiz bir han odasında

"Merdiven" ve "10. Koğuş" demiştim. Halo Dayıdan "keder"e kayıverdim.

10. koğuşun önüne bu merdiveni Celal Bayar için yapmışlar. Kayseri Cezaevinden Ankara Merkez Cezaevine getirilmek istenmiş. 10. Koğuşun ikinci katı o zaman yapılmış. Merdiven de. Yaşlı Celal Bayar'ın merdiveni çıkamayacağı sonra düşünülmüş, asansör yaptırmaya karar verilmiş. Merdiven öyle bırakılmış. Asansör de yapılmamış. Çünkü Celal Bayar Ankara'ya getirilmemiş.

Arada bir fotoğraf çektirmekten başka bir işe yaramaz öyle dururdu merdiven. Behçet, "not" düşmüş fotoğrafın arkasına, "sonbahar" ve "1973" olarak. Demek ki Behçet Merkez Cezaevine getirildiğinde yıl 1973'tü ve mevsim de sonbahar.

Akşama yakın bir saatteydi sanırım, 10. Koğuşa iki kişi getirilmişti. Biri jandarma üsteğmendi. Öteki askeri tıp öğrencisi Behçet Aysan. Mamak Muhabere Okulundaki cezaevinden getirilmişlerdi.

Üsteğmen ile aynı davadan yargılanan tıp öğrencisi Behçet Aysan, 10. Koğuşa, hani Menderes döneminde adı "Hilton"a çıkmış koğuşa geldikleri akşam, içlerine çöken kasveti daha sonraki günlerde de atamamış olmalılar.

10. Koğuşun alt kısmında karşılıklı iki oda vardı. Girişte sağdaki küçük oda dört kişilikti. Behçet geldiğinde, Vahap Erdoğdu ile ben bu odadaydık. Soldaki oda oldukça büyüktü. Altlı üstlü yirmi kadar yatak yanyana serilebilir biçimde yapılmıştı.

Behçet ile üsteğmeni buyur ettik, yemek çıkardık. Yatak değilse de yatabilecek bir şeyler sağlandı. Konuklukları doğal ki bir hafta kadar sürdü. Mamak Muhabere Okulu Cezaevinin yatak ve yemek olanağı burda yoktu. Yemeklerini kendileri sağlamak durumundaydılar. Dışardan yatak da getirtmiş olmalılar.

Koğuşun kimi özelliklerinden de sözetmeliyim:

Koğuşta tek tuvalet vardı. Oturduğumuz zaman kedi büyüklüğünde lağım faresi çıkabilirdi tuvaletten. Bir keresinde böyle bir fareyi kediye yakalatmak istemişlerdi. Fare kedinin üzerine yürümüş, kedi kaçmıştı. Doğal ki banyo her zaman açık olmazdı. Ya onarım olurdu, ya odun biterdi, ya su kesik olurdu. Banyo da, çoğu kez, bu tek tuvalette yapılırdı.

Behçet ile birlikte yargılandığı üsteğmeni, bir öğle üstü toplanırken gördüm. Üsteğmen biraz sıkılarak, dilekçe verdiklerini anlattı, eşyalarını toplarken. En önemli sorunu da yemekti. Dışarda kimsesi yoktu anlaşılan. Yeniden Mamak Muhabere Okulundaki Cezaevine alınmalarını istemişler. Kabul edilmiş, gittiler.

Kaç ay geçti çıkaramam şimdi. Vahap Amasya Cezaevine götürülmüştü. Yalnız sayılırdım. Bir gün Behçet'i görüş yerinde gördüm. Bizi ziyarete gelmişti. Tahliye olmuş. Bir tencere de dolma bırakmış yemek alınan yere. Dolmayı anımsamıyorum. Ama sözü sanki kulağımda: "Annem senin için sardı bu dolmayı!"

Melih Cevdet'in "Anı"sını anımsatan bir yalınlıkla söylüyordu. Yalnızca sesindeki ve konuşmasındaki yumuşaklık değil, yalınlığı ve içtenliği de hiç silinmeyecek gibi belleğimden.

Onur Kitabevini 1982'nin ortalarında açmıştık. Selanik Caddesindeydi. Kızılaydan yürüyerek kitabevine gidiyorduk Behçet'le. Yanımızda akranı sayılacak bir şair daha vardı, ama kimdi şimdi çıkaramıyorum. Behçet, kendisine "genç şair" denmesine takılmış, "Artık benim için *genç şair* demeyi bırakın!" demişti, "Otuzbeş yaşındayım, yaş olarak da *genç* sayılmam artık!" Şiirinin yetkinleştiğini, bunun ayırdında olmalarını istiyordu Behçet.

Abdülkadir Paksoy'un şiiri üzerine konuşacaktı. Sanat Kurumunda. Benimle birlikte. Ben o gün gidemedim. Behçet'i bilmeyerek yalnız bırakmıştım. Daha önemlisi, gidebilseydim, birlikte olacaktım. Son kez.

Dinlence dönüşü, Behçet'in, İnkılap Sokakta bir muayenehane açtığını söylediler. Telefon etmiş kitabevine, açılışa

çağırmış. Ankara'da olmadığını öğrenince de, "Hiç olmazsa biriniz gelin" demiş Sulari'ya.

2 Temmuz 1993. Eve biraz erken gelmiştim. Notlarımı karıştırıyor, rakımı yudumluyordum. Rana/eşim telefon etti. Yazlıktan. Şaşkındı. Kasırgaya yakalanmış gibi heyecanlıydı. "Türkiye'ye neler oluyor Muzaffer!" diye başlamıştı söze. Telefonu açık bıraktım, televizyonu açtım. Adlar akıyordu altalta. Ad değil, yüreğime sıkılan kurşundu her biri.

Olgunlar'daki SSK Hastanesinin sahanlığında bir defter vardı. Behçet için bir şeyler yazmak isteyenler için. Ben de yazdım:

"Ah!.. Ben bir şiir vurdum!"

o

Çünkü Behçet'in her kitabında ayrılık kederle, keder ölümle düelloda.

Son fotoğrafı, rakibini, Düello'ya bekleyen "şövalye"yi anımsatmıyor mu?

Madımak Otelinin ikinci katında merdivenin ön basamağında.

İki elinin hemen altında, hemen tetiğine basacakmış gibi. "Tetiğine basacakmış gibi" deyince bir makineli tüfeğin tetiği çağrışabilir zihinlerde. Ama, hemen tetiğine basacağı makineli tüfek değil, bir yangın söndürücü.

Ne var ki, düelloya, hasmı "ateş" gelmeyecek. Onun karşısına çıkamayacak çünkü. Çünkü, bu düello, çalınmış bir aşkın düellosu değil, ışıtan ile karartan arasında bir düello. Beşbin yılın kavgası. Özgürleşme ile köleleştirme kavgası bu. Yaşamın devindiren, devrimcileştiren coşkusu ile, yakan, kavuran, öldüren cehennemin kavgası. Kurmuşken barikatını, tutmuşken cephesini, beklerken düelloya hasmını Behçet, karbonmonoksiti soluduğunun ayırdına varmayacak. Oysa ne çok okumuştu, ne çok tanımıştı "karbonmonoksit" gazını. Soluklandığını sanırken. Ne diyordu bir şiirinde:

rüzgarla rüzar
sevişiyor kuytularda
uykuyla
uyku
düşle düş

Uykuyla uyku sevişemeyecek artık, düşle de düş.

Behçet düelloda uyumuş gibi.

Kalbinin üstünde "yıldızlardan düşmüş" kırmızı bir karanfil.

süngüler
düşleri
yasaklayamaz
bir dahaki duruşmada
giy
gelinliğini

○

Bir kez daha yinelesem yeridir:

Behçet ayrılığı koluna taktığı zaman, "ölüm"ü bir kedi sever gibi okşamıştır. Ölüm onu kucakladığı zaman, o, öyle duyumsuyorum ki, ölümü değil, ayrılığı anımsamıştır.

Keder mi Behçet'in şiirini besler, şiiri mi kederi, bu, artık ayırdedilemez ama, onun şiirinde keder, bizim yüzümüze yayılan ince bir gülüş gibidir.

Behçet'in her kitabına, dedim, "ölüm" gizlenmiştir.

Her ölüm erken ölümdür diyor Cemal Süreya.

Şöyle geliştiremez miyiz:

Öldürülememiş her öldürüm (cinayet) bir direniştir.

Onun genç soluğunu ondan almak, doğal olarak alacağı soluk kadar direnişi simgeliyor ve onu o denli ölümsüzleştiriyor.

Onlar soluksuz kaldılar, toprakla öpüştüler. Ama ölümleri, insanın insanlaşmış insan olarak öldürülemezliğini çığlıklıyor.

Öldüler ama yenik düşmediler. Ölümle kucaklaşana de-

ğin savundular yaşamı. Merdiven basamağında, o büyük siperde soluksuz düştüler ama, dirençleriyle beş bin yıllık karanlığın kara baskısından korudular insanlaşan insanlığı.

O

Bir şiiriyle sürdürmek istiyorum konuşmamı:

BEYAZ BAŞÖRTÜLÜ KADINLAR

sıcak bir ağustos gecesi, cordoba

uykuya hazırlanmakta, tıp öğrencisi
jose antonio yeni ayrıldı arkadaşından
şehrin ortasından kenar mahallelere
giden son otobüse koşarak bindi.

mavi bir yıldız bir işaret fişeği
gibi indi

gökyüzünden çok aşağılara.

ve jose antonio
düşündü ansızın sevgilisini.

otobüs sarsılarak duraklardan
kalktıkça, uykusu bölünen
yorgun işçiler birer birer gittiler

ağır homurtularla otobüs
ağaçlı tepeyi aştı

bir tek yolcu jose antonio kalmıştı.

saat 23.45, bir çam dalı ıslık çalmakta

karşı balkondaki komşu kadın telaşla
içeri girdi ve ışıklar silindi.

hiçbir şey anlamadı jose antonio
güz yaklaşıyordu, hüzün ve sınavlar
bahçe kapısını yavaşça araladı, sabah
suladığı sardunyaya baktı.

yüreğinde o güne kadar yaşamadığı bir

telaş, hemencecik gidip yatağa uzanmak

günün son sigarasını yaktı.

anası babası ve öğrenci kardeşi
uyumuşlardı, pencereler karanlıktı

anahtarı cebinden çıkardı

ne çok ışık, hepsi yandı
ağaçların arasında otomobil farları

jose antonio şaşırdı
silahlar üzerine doğrulmuşlardı.

saat 02. 25, kenar mahalledeki evin içi

bütün kitaplar yerlerde
şiirler, ders notları, mektuplar

ve fotoğraflar, söyle bu resimdeki kız kim
ya bu sakallı arkadaşın

bildiriler nerde
söyle söyle söyle söyle

sandıklar boşaltılmış, anasının çeyizleri
dolaplar, mutfak rafları, tabaklar
yataklar yırtılmış, delik deşik.

o gün ilk defa jose antonio
ilk defa and dağlarını ne zaman
görmüştü

küçük
bir çocukken babasıyla

oğlum demişti özgürlüğü halkın
işte bu dağlar kadar

peki şimdi niye ağlıyorsun baba'.

bir gün sonra sabah, toplama kampı la perla

çok erken saatlerde beni hücreden
aldılar, gözlerime siyah bezden bir bant
taktılar, bir aracın arka koltuğuna
boylu boyunca yatırdılar,

–fısıltılar.

hareket ettik, korna sesleri duyuluyordu
cordoba'nın kalabalık caddelerinden
birisine çıktığımızı anladım.

o dakika gittikten sonra durduk

–küfürler.

yere basmam söylendi, bastım, eğil dediler
eğildim, yürü dediler yürüdüm.

ayakkabılarımın bağı hücrede alınmıştı
kalemim, saatim, gözlüğüm.

ayak sesleri çoğaldı
ve silah şakırtıları.

kan ter ve sidik.

görmek duymak dokunmak koklamak tatmak
sedef karanfil şarkı kadife ve tarçın

unutulmuştu.

gözetleme deliği olan demir kapılı
bir odada.

gözetleme deliği olan demir kapılı
bir odada.

üzerime kanlı bir pijama giydirdiler

ayaklarım
zincirle birbirine bağlandı
ve ellerim

kenarları yüksek
tahtadan yatağa yatırdılar.

duvar.

gözetleme deliği olan demir kapılı
bir odada.

on iki gün sonra
jose antonio da

desparecidosdu.

yedi yıl geçtikten sonra, plaza de mayo

yürüyorlar alana doğru
binlerce beyaz başörtülü kadın
ve binlerce yitik fotoğrafı
genç yaşlı kız erkek

ve binlerce desparecidos.

analar ve anılar

eşler kardeşler çocuklar

geri istiyoruz onları
geri istiyoruz onları.

şu bıyıklı
manuel, öğretmendi

arkada hudeibro, maden işçisi
jose parrada, santiago nattino

ve işte jose antonio'nun annesi
elinde oğlunun kocaman bir resmi.

geri istiyoruz onları.

–jose antonio benim.

Bir kez daha yineleyelim son dizeyi:

"*–Jose Antonio benim.*"

"Jose Antonio", Behçet Aysan'ın 2 Temmuzdan sonraki adı diye de okunabilir. Yani Behçet Aysan *desparecidos.* Yani *kayıp.*

Onun ardından sık yinelendi şu dizeleri:

sen bu şiiri okurken
ben belki başka bir şehirde ölürüm.

"Başka bir şehirde" ölmüş olmasının çağrıştırdığı duygularla Behçet'in sıcaklığını da duyar gibiydik bu dizelerinde. Ama, ölümün tek bir anlamını çağrıştıran bu dizeler, Behçet için, ölümün anlamlarını bize unutturmamalı.

Çünkü o öldü.

Ama öldürüldü de.

Çünkü o öldürüldü.

Ama öldürülemedi de.

Bir başka anlatımla, Behçet Aysan ölmedi, "*desparecidos*" oldu: Yani "kayıp". Bizim güncel söylemimizle "faili meçhul".

Faili meçhul, çünkü Sivas kırımı, aylar önceden hazırlanmış planlı bir kırımdır. Faili meçhul, çünkü, kendini ulusun tek kurtarıcı iradesi olarak dayatan "irade-i meçhul", özgürlüğe çiçeklere koşar gibi koşanları pusuya düşürecektir. "İrade-i meçhul" sorgulanmadıkça, o ve onlar, hep *desparecidos* olarak kalacaklar.

Evet yanık canları kucağımızda, bağrımızda. Bedenleri *kayıp* değil. Mezarlarına birer çiçek koyabilir, içimizdeki fırtınayı dinginleştirebiliriz. Bir süre için de olsa.

Ama şu bir gerçek: Onlar *desparecidos* olarak kaldıkça, biz, duyan, konuşan, soluklanan biz, her gün yeniden ölmeye yargılı olacağız. Çünkü, o ve onlar, yeni bedenlerde, her gün yeniden öldürülecekler. Öldürülüyorlar da.

Yani özgür değiliz biz de.

Öldürümün "meçhul" iradesini yenilgiye uğratamadığımız; modern baskıcı sistemlerin yeniden kan verip güçlendirdiği, insanın insanlığını yokeden o ilkel, o bağnaz, o tiksinç iradesini, insanlığın insanı insanlaştıran bilge iradesinin egemenliği altına almadığımız sürece, o ve onlar, her gün değil, her saat yeniden öldürülecekler.

Unutmayalım ki, Behçet'in şiiri, gizli bir sevda gibi ölümü koluna takmış olsa da, kederi yudumlamanın hazzıyla koynuna alsa da, yaşamı olurlayan bir şiirdir.

Onun yaşamı olurlayan şiiri, şimdi öldürümü yargılıyor. Öldürüm, bizim, hepimizin bilincinde, istencinde (iradesinde) ve eyleminde öldürülemezse, Behçet'in yaşamı olurlayan şiiri, yalnızca öldürümü yargılamayacak, bizi de her gün sorgulamaya devam edecek.

Çünkü, insanın özgürleşmediği yerde şiir özgür değildir. Şiir, özgürlüğünü, insanı özgürleştirerek kazanır.

Behçet'in şiirini her gün yeniden öldürülmekten kurtar-

mak, bizim, kendimizi kurtarmamızla, özgürleşmemizle olanaklı.

Çağdaş gericiliğin emeği ve özgürlüğü bir çiçek ezer gibi köleleştirdiği yerde, çiçeğe koşar gibi özgürlüğe koşanların sırtından kurşunlandığı yerde, bu *desparecidos* çağında ve bu *desparecidos* ülkesinde, biz ancak "tabut"larımızı sevebiliriz. Onu yalnızca annelere bırakalım.

Behçet'in sesine dönmek istiyor, sözlerimi yumuşatmak, onun yumuşak dizeleriyle bitirmek istiyorum:

BU AŞK, BU ŞEHİR, BU KEDER

1.

hoşça kal ayak izim
serseri sokaklarda

hoşça kal

kendine bir başka
gökyüzü büyüten

kardeşim

gece feneri

hoşça kal çaldığım

ıslık

söylediğim türkü
doludizgin karlarda.

hoşça kal

annemin
yüzü

hep beyaz yaşmaklı

sırı dökülmüş bir yalnız
aynada.

hoşça kal

dolunayın
altında

ıhlamur ağaçlarına

kazıdığım
şey

hoşça kal uzaklarda yanan
anızların parıltısı hoşça kal.

2.

bir gün gelecek bu gün de
bir anı olacak nasılsa

oturduğumuz bu masa
bu kum saati, bu rüzgâr, bu eski
komodin

bu kırık
sandalye

bu kelepir yürek
bu aşk

nasılsa.

3.

hoşça kal ayak izim
serseri sokaklarda

hoşça kal

yarım kalmış
duvar yazıları

hoşça kal

bir gün gelecek
akacak yeraltı suları

hoşça kal

yakut, bezirgân, gön

hoşça kal eski zaman
aktarları

gidiyorum

bu şehri bu yağmuru
bu düşleri

bu aşkı bu kavgayı bu kederi

size bırakarak.

eylül 84'

Türkiye'nin Yeni-Sevr'e Zorlanması Odağında

Üç Sivas

Muzaffer İlhan Erdost, *Üç Sivas*'ta, kent içinde ve kırsal alanda yaşanan *3 Eylül 1978*, *2 Temmuz 1993* ve *Şubat/Mart 1996* olaylarının ardındaki nedenleri arıyor ve irdeliyor.

Yazar, 2 Temmuz 1993 kıyınıyla sonuçlanan olayların, Sivas'a "yerleşmek" isteyen kimi örgütlerin, ilerici demokratların kitle desteğini oluşturan aleviler içersinde bulması olası ortamı dağıtmak amacıyla ve planlı olarak başlatıldığı kanısında.

Eylül 1978 Sivas, Aralık 1979 Kahramanmaraş ve Mayıs/Temmuz 1980 Çorum olaylarının, "dinin canlandırılması" politikasıyla etkin duruma gelen şoven ve dinsel gericiliğin, tarikatların kendi içlerinde eritemediği alevilere ve devrimci demokratlara yönelik saldırılarla başlatıldığı bugün daha iyi biliniyor. 1993 ve 1996 Sivas olaylarının ardındaki belirleyici nedeni ise, yazar, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte "boşluk"ta kalan ülkeler ile bölgedeki konumları değişen ülkelerin gerek toprak ve gerek pazar olarak yeniden-paylaşımında arıyor.

Kitap bir konuşmayla bitiyor: "Beyaz Başörtülü Kadınlar ve *Desparecidos* Şair". Yazarın, 12 Mart döneminde bir süre aynı cezaevinde kaldığı Behçet Aysan'ın adında, Sivas kıyınında yaşamını yitiren canları çığlıklayan bir konuşma da denebilir:

> ***"Evet yanık bedenleri kucağımızda, bağrımızda. Bedenleri kayıp değil. Mezarlarına birer çiçek koyabilir, içimizdeki fırtınayı dinginleştirebiliriz. Bir süre için de olsa. Ama şu bir gerçek: Onlar desparecidos (yani kayıp) olarak kaldıkça, biz, dvyan, konuşan, soluklanan biz, her gün yeniden ölüme yargılı olacağız. Çünkü onlar yeni bedenlerde, her gün yeniden öldürülecekler. Öldürülüyorlar da."***

3990000011362

ISBN - 975-351-013-6